

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet ALTUNPINAR

ERKEN DÖNEM ÇİZGİ ROMANLARDAN 21. YY. SİNEMA İMGELEMİNE:
KAHRAMAN TEMSİLLERİNİN ETİK DURUŞLARININ İNCELENMESİ

Felsefe Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya 2018

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet ALTUNPINAR

ERKEN DÖNEM ÇİZGİ ROMANLARDAN 21. YY. SİNEMA İMGELEMİNE:
KAHRAMAN TEMSİLLERİNİN ETİK DURUŞLARININ İNCELENMESİ

Danışman

Prof. Dr. Hasan ASLAN

Felsefe Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya 2018

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Mehmet ALTUNPINAR'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Şahin FİLİZ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Hasan ASLAN (İmza)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Elif AKGÜN KAYA (İmza)

Tez Başlığı: Erken Dönem Çizgi Romanlardan 21. Yy. Sinema İmgelemine: Kahraman Temsillerinin Etik Duruşlarının İncelenmesi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 27/12/2017

Mezuniyet Tarihi : 08/03/2018

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Erken Dönem Çizgi Romanlardan 21. Yy. Sinema İmgelemine: Kahraman Temsillerinin Etik Duruşlarının İncelenmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Mehmet ALTUNPINAR

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Mehmet ALTUNPINAR
Öğrenci Numarası	200585035034
Enstitü Ana Bilim Dalı	Felsefe
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Hasan ASLAN
Tez Başlığı	Erken Dönem Çizgi Romanlardan 21. Yy. Sinema İmgelemine: Kahraman Temsillerinin Etik Duruşlarının İncelenmesi
Turnitin Ödev Numarası	906182879

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 86 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 24/ 01 / 2018 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 9

alıntılar dahil % 15 'tir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylıyorum.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

24/01/2018

(imza)

Prof. Dr. Hasan ASLAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
SUMMARY	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAHRAMAN KAVRAMININ ANALİZİ

1.1.Kahraman Kavramının Tanımı.....	4
1.2. Kahraman Kavramının Kapsamı ve Genel Özelliklerinin Analizi.....	7
1.3.Kahramanlar Ve Karakter Rollerini.....	16
1.4. Anti – Kahraman Olgusunun Analizi	18

İKİNCİ BÖLÜM

KAHRAMAN OLGUSUNUN ETİK BOYUTU

2.1.Kahraman Olgusunun Etik Boyutu.....	23
2.2. Aristoteles ve Ahlak Anlayışı.....	25
2.3. Immanuel Kant ve Ahlak Anlayışı.....	29
2.4. Friedrich Nietzsche ve Ahlak Anlayışı.....	33
2.5. Jean Paul Sartre ve Ahlak Anlayışı.....	37
2.6. Postmodern Ahlak Anlayışı.....	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİNEMA İMGELEMİNDE KAHRAMANLARIN ETİK DURUŞLARI

3.1.Sinema İmgeleminde Kahramanlar.....	44
3.2. Kant'ın Ahlak Anlayışı Bağlamında Süpermen.....	45
3.3. Aristoteles'in Ahlak Anlayışı Bağlamında Spiderman.....	52
3.4. Postmodern Ahlak Anlayışı Bağlamında Batman	58

SONUÇ	71
--------------------	----

KAYNAKÇA	74
-----------------------	----

ÖZGEÇMİŞ	80
-----------------------	----

ÖZET

Tezin amacı, çizgi roman ve akabinde sinemaya uyarlanan kahraman imgeleri üzerinden etik değerler açısından kahramanlardaki değişimleri incelemektir. Tezde öncelikle kahraman kavramının tanımı, kapsam ve genel özellikleri üzerinde durulmuştur. Kime kahraman denilip kimlere denilemeyeceği irdelenmiştir. Campbell'in "kahramanın yolculuğu" şablonu yardımıyla kahramanların geçirdiği süreçler incelenmiştir. Tarihsel süreç içerisinde, çoğu yazılı kaynakta bulunan kahraman hikayelerinin belli şablonlara uyduğu gözlenmektedir. Bunun akabinde anti-kahraman tanımı, kapsamı ve özellikleri incelenmiştir. İkinci bölümde Aristoteles, Kant ve Postmodern etik üzerinde durulmuştur. Aristoteles etiği bağlamında Spiderman, Kant etiği bağlamında Superman analiz edilmeye çalışılmıştır. 1980'lerden itibaren Postmodern felsefe ile beraber sinema imgelemindeki süper kahramanların ahlaki duruşlarındaki değişiklik ise Batman The Dark Knight, Jumper ve Watchmen filmleri ile ele alınmaya çalışılmıştır.

Postmodern anlatının çizgi roman ve sinemaya girişiyle birlikte, geleneksel ve modern kahraman anlatımının birtakım kalıpları da, postmodernizme özgü olan birey gibi temel özelliklerle birlikte, yeni bir anlayışla bir arada kullanılmaya başlanmıştır. Postmodernizm öncesinde kahramanlık olgusunda dönem dönem küçük farklılıklar ve değişim gözlenmekle birlikte, genel olarak Campbell'in *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* eserinde ortaya koyduğu şablona (yola çıkış, inisiyasyon, dönüş) uyulduğu gözlenmektedir. Kahramanların ahlaki duruşları özelinde baktığımızda ise Postmodernizmle birlikte, geleneksel kahramanlık sunumlarının değişmiş ve kahramanın bir dönüşüm yaşadığı görülmektedir. Toplumsal yapı ile karşılıklı etkileşimde olan kahramanın yapısı değişiklik göstermeye başlamıştır. Campbell'in *Kahramanın Yolculuğu* eserinde incelemiş olduğu ilk iki ana evre çoğunlukla kullanılmaya devam edilmekle birlikte, üçüncü evrede değişimler olmuş, artık kahramanlar kendilerinden beklenen ahlaki tutumları göstermez olmuşlardır. Yeni dönem kahramanları için oluşturulan kurgularda; doğru ile yanlış, ahlaki olan ya da olmayan davranışı ayırt etmesi zorlaşmıştır. Kimi zaman da Jumper (2008) örneğinde görüldüğü üzere kahraman toplumla ilişkisini kesmiş ve sadece kendi hayatı üzerine yoğunlaşmıştır.

Bunlara bakarak, Postmodern anlatıdan etkilenen çizgi roman ve sinemada, yeni nesil okuyucunun / izleyicinin kendini özdeşleştirebileceği örneklerin sıklıkla kullanıldığı söylenebilir. Bu durum günümüzde süper kahraman imgelerinin giyim tarzından, kullanılan

eşyalara, kullanılan dile varıncaya değin, günlük hayatın pek çok noktasında görülmesini açıklayabilir.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Çizgi Roman, Sinema, Postmodern, Kahraman

SUMMARY
FROM EARLY PERIODS OF COMICS TO 21ST CENTURY CINEMA
IMAGING: AN INVESTIGATION OF ETHICAL SITES OF HEROES
REPRESENTATIVES

The aim of the thesis is to examine the heroic changes in terms of ethics through comic book and subsequent hero images adapted to the cinema. In the thesis firstly the definition, scope and general features of the hero concept were given and then Aristotle, Kant and Postmodern ethics were emphasized. Spiderman in the context of Aristotelian ethics, Superman in the context of Kant ethics it has been tried to be analyzed. From beginning the 1980s, postmodern philosophy as well as changes in the moral postures of superheroes in comics and cinematic imagery have been tackled with Batman The Dark Knight and Watchmen.

Along with the introduction of the postmodern narrative into comics and cinema, some patterns of traditional and modern heroic stereotypes have begun to be used together with a new understanding, together with basic features such as the individual who is peculiar to postmodernism. In the pre-postmodernism period, while there are small differences and changes in the heroism phenomenon, it is observed that the pattern (pathway, initiation, turn) that Campbell's -heroic journey- is observed in general. When we look at the moral postures of the heroes in particular, it is seen that with the postmodernism, the traditional heroic presentations have changed and the hero has undergone a transformation. While Campbell's first two main stages in the Hero's Journey continue to be used for the most part, there have been changes in the third stage, and the heroes no longer show the moral stance expected from them. In the constructions created for the new period heroes; it is difficult to distinguish between right and wrong, ethical and non-ethical behavior. Sometimes, as shown in the example of Jumper (2008), for hero there is no question about being morally, the hero cut off his relationship with society and concentrated only on his own life. By looking at these, it can be said that in the comics and cinema influenced by Postmodern narration, the examples that the new generation reader / audience can identify with are often used. This may explain why superhero images today are seen in many aspects of everyday life, from the clothing style to the used material, to the language used.

Keywords: Ethic, Comics, Cinema, Heroes

GİRİŞ

Postmodernizm kavramı, 1980’li yıllarla birlikte çizgi romanlarda ve sinemada yoğun olarak kendini göstermeye başlamıştır. Frank Miller *The Dark Knight Returns* (1986) adlı kitabını, Alan Moore *Watchmen*’i (1986) yayınlamışlardır. Bu eserler çizgi roman tarihinde kahramanın yeniden tanımlanma sürecine katkıda bulundular. Sadece çizgi romanlara değil, farklı sanat türlerine ve nihayetinde sinemaya da ilham oldular.

Bu çalışma; postmodern çizgi roman/sinema imgelemindeki kahramanların geleneksel kahramanlardan farklarını ortaya koyabilmeyi ve yaşadıkları dönüşümleri göstermeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda yöntem olarak öncelikle “kahraman” tanımı üzerinde durulacaktır. Kahraman kavramının tanımı, kapsamı ve genel özellikleri incelenecektir. Kahramanın karakter rolleri bağlamında da birinci bölümde J. Campbell ve V. Propp’un detaylandıkları kahramanın yolculuğu ve evreleri analizlerine yer verilecektir. İkinci bölümde ise Aristoteles’in ahlak anlayışına yer verilecektir. Aristoteles’in etik anlayışı bağlamında “tek kişi”, özü bakımından toplumun bir üyesidir; *Politika*’da da Devlet’in erdemi, tek tek yurttaşların erdemine bağlıdır. Aristoteles’e göre ahlak Aristoteles’in *Politika* ve *Atinalıların Devleti* eserlerinde detaylandığı vatandaş kavramı, vatandaşın site içindeki görevleri üzerinde durulacaktır. Bunun akabinde Kant’ın ödev ahlakı, ahlaki ilkelerin akılla bulunabileceği düşüncesi, Kant’ın evrensel ahlak ilkeleri görüşü irdelenecektir. Sonrasında üçüncü bölümde incelenecek olan kahramanlar kapsamında Nietzsche ve postmodern felsefede etik konusu gözden geçirilecektir. Üçüncü bölümde ise Kant ahlak felsefesi üzerinden Superman karakteri, Aristoteles ahlak felsefesi üzerinden Spiderman karakteri ele alınacaktır. Sonrasında ise Postmodern ahlak felsefesi üzerinden süper kahramanların ahlaki duruşları incelenecektir. Bunun için Batman “The Dark Knight” (2008) ve Watchmen (2009) filmleri kullanılacaktır.

Tez konusu temelde toplumun ve sinemanın (ve sinemaya ilham olan çizgi romanın) karşılıklı etkileşimi üzerinedir. Bu nedenle 1930’lardan günümüze çizgi romandan sinemaya uyarlanan süper kahraman karakterlerini ve ahlak felsefesi açısından değişimleri ele alınmaktadır. Yöntem olarak Göstergebilim (semiyotik) kullanılacaktır. Semiyotik yöntemi “gösterge, gösteren, gösterilen” olgularının analizi olarak üç aşamadan oluşmaktadır. Göstergebilim, popüler kültürün bir yansıması olan sinema imgeleminin toplumla olan karşılıklı etkileşiminin (vice versa) analizi için kullanılmaktadır.

Antikçağdan günümüze pek çok felsefeci gösterge ve anlamlandırma konusunu ele almışlarsa da “göstergebilim” tanımını kullanan ilk kişi John Locke olmuştur. Locke,

“*İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme*”(2000) isimli eserinde ilk kez “semeiotike” terimini kullanmıştır. Semiyotik kelimesi, etimoloji açısından, eski Yunanca'daki “semeion” (işaret, belirti) ve bu bu sözcükten türeyen “sementikos” (anamlı) kelimeleri ile ilişkilidir (Saussure, 2001:46).

Göstergebilim, ortaya çıkışı dilbilimle olmakla birlikte sembol/görüntülerin anlamlandırılması için de kullanılan bir disiplindir. Böylece göstergebilim duyularla algıladıklarımızın ardında, görüntünün ardında yatan anlamların ortaya çıkarılmasında önemli rol oynar. Sinema özelinde senaryo ve görseelliğin yanında diğer duylara hitap etme de söz konusu olduğundan bu yöntem tercih edilmiştir.

Bu çalışmanın süper kahraman konusunu ele almasının nedenleri şu şekilde sıralayabiliriz: öncelikle süper kahraman filmlerinin bir takım toplumsal konulara açılım sağladığı söylenebilir, bunu günümüz sinemasının popüleritesi ile anlamak mümkün. Film okumaları sırasında; bireyin toplumdaki yeri ve görevleri, toplumsal ve bireysel düzeyde ahlaki yapı gibi konuların ele alınabileceği söylenebilir.

Çizgi roman tarihine baktığımızda dört dönemin varlığının genel kabul gördüğünü söylemek mümkündür. Bu dört dönem gözden geçirildiğinde çizgi romanlardaki karakterlerin ve olayların toplumsal etkileşim içinde olduğu görülmektedir. Pek çok sanatsal harekette olduğu gibi içinde bulunduğu dönemin toplumsal eğilimlerinden etkilenmiş ve ayı şekilde içinde bulunduğu toplumu kültürü etkilemiş, yeni değerlerin yaratılmasına katkı sunmuştur.

Bu dönemlerden birincisi altın çağdır. 1930’lu yıllardan başlayıp 1940’lı yılların sonuna kadar devam eden çağdır. Bu çağ “süper kahraman” olgusunun yaratıldığı ve çok geniş bir okuyucu kitlesine hitap edildiği çağdır. Amerika’nın iki dev yayıncısından biri olan DC; Superman, Batman, Flash, Wonderwoman gibi kült karakterleri bu altın çağda yaratmıştır. Bu dönemde konu, doğal olarak Dünya savaşıdır. Cephedeki askerlere ve vatandaşlara umut / moral aşlamak için Süper kahramanlar mutlak kötülük saçan Nazilere karşı savaşmış ve yenmişlerdir. Verilmek istenen mesaj iyilerin her zaman kazandığı üzerinedir.

İkinci dönem Gümüş Çağ, çizgi roman’da, 1950’li yılların başlarında başlayıp 1970’li yılların başına kadar süren çağın adıdır. 1960’lı yıllarda moda bilim kurgu olduğundan, çoğu kahramana yeni başlangıç öyküleri yazıldı ve güçleri daha farklı olarak açıklandı. Örnek verecek olursak Altın Çağ’daki Green Lantern gücünü büyüdü bir fenerden alan kostümlü bir suç savaşçısı iken, Gümüş Çağ’daki Green Lantern ise bir kostüm değil üniforma giymiştir ve evren polisliği yapan bir uzaylı teşkilattaki “koruyucu memurlarından” biridir, gücünü uzaylı

yapımı bir yüzükten alır. Sosyal bilinçle toplumdaki temel ahlaki problemleri (içki, uyuşturucu gibi) çözmeye çalışır.

Spiderman, Gümüş Çağ'da ortaya çıkmıştır ve kendi çizgi romanına sahip olan en genç kahraman olur. O zamana kadar genç süper kahramanlar hep daha ihtiyar kahramanlar yanında yardımcı rollerde oynamışlardır. Örnek verecek olursak Robin, hep Batman ile anılmıştır. Robin'siz bir Batman olağandır, fakat onu koruyup kollayan bir yetişkin olmadan Robin hiçbir maceraya atılamaz ya da bu maceralar kötü sonuçlanır. Spiderman bu kuralı yıkan ilk genç süper kahraman olur. Spiderman günlük hayatta Peter Parker iken sıradan bir vatandaşdır. Spiderman'ın günlük/sivil hayatında, okulda ve kız arkadaşıyla problem yaşaması, okuldaki arkadaşları tarafından dalga geçilmesi ve üstüne üstlük teyzesiyle yaşaması, çizgi roman dünyasında büyük bir devrim yaratır. Çocuklar ve gençler Spiderman ile kendilerini özdeşleştirirler ve hiç hata yapmayan, mükemmeliyetçi olan Superman'den uzaklaşmaya başlarlar.

Bronz çağ genel olarak 1970'li yıllarda başlayan ve 1980'li yılların ortalarına doğru biten dönem olarak kabul edilir. Bu dönemde Marvel'den Stan Lee 1971 yılında alkol ve uyuşturucunun zararları üzerine bir çizgi roman çıkartmak istedi, fakat o zamanki "Comics Code" buna karşı çıktı. Stan Lee bunun toplum için büyük bir yarar sağlayacağını düşünerek çizgi romanı yine de çıkardı. Çizgi roman hem büyük sansasyon yarattı hem de büyük beğeni topladı. Bunun üzerine 1971 yılında Comics Code bir revizyona girdi ve bazı kurallarını yumuşatmak zorunda kaldı. Bu yumuşama ardından kullanılması yasak olan temalar ve karakterler de ortaya çıkmaya başladı.

Bronz Çağ'ın bitiş tarihi belirsiz olmakla beraber Alan Moore'un "Watchmen" çizgi romanını çıkartması ve Frank Miller'in "Dark Knight" çizgi romanını çıkartması Bronz Çağ'ın bitişi olarak görülür. İlk defa 1980'lerde Watchmen gibi eserlerdeki süper kahraman türü, nihilist ve anti-kahraman dalgalarını ve bunları takiben alaycı öykülemenin (Deadpool örneğinde incelenebilir.) geliştiğini görmekteyiz. Bu yeni ya da revize edilmiş kahramanlar postmodern dünyanın bireyci özelliklerini taşırlar. Bu bakımdan çizgi romanların, konu ve çizim tarzlarıyla artık daha yetişkinlere yönelik bir çağa geçiş yapıldığının göstergesi olduğu kabul edilir. Böylece günümüze kadar devam eden Çizgi Romanların Modern Dönemi başlamış olur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAHRAMAN KAVRAMININ TANIMININ İNCELENMESİ

“Kahraman” kavramı/olgusu; kime kahraman denilmesi gerektiği ve/veya kahramanı ifade eden temel özelliklerin/niteliklerin neler olabileceği ve hangi değerler doğrultusunda bir kişinin/varlığın kahraman olarak değerlendirilebileceği/seçilebileceği bağlamında farklı bakış açıları söz konusu olması dolayısıyla, farklı tanımlamalarla ele alınan bir kavramdır. Bu yönüyle de kahraman kavramının, tek bir değer atfedilmesiyle değil, bir anlamda “değerler bütünü” temelinde tanımlanan/tanımlanmaya çalışılan bir kavram olduğu görülmektedir.

İçerisinde yer aldığı ya da doğduğu toplumun temel değer yargıları ve bakış açıları doğrultusunda şekillenen/şekillendirilen ve bu topluma ilişkin sorunları ele alış tarzı ve çözümlenmesine yönelik ortaya koyduğu insan üstü çabalarla “temel karakter” olma niteliğine sahip olan kahraman, bu yönüyle de “tüm erdemlerin beden bulmuş şekli” olarak değerlendirilmektedir. Kahraman; kendisi ile özdeşleştirdiği bu erdemlerin her birini, ya farklı maceralarında ortaya çıkarmakta ya da tek bir hikâyesinde tüm bu erdemlere sahip olduğunu ortaya koyabilmektedir.

Çalışmanın bu aşamasında, bu belirlemeler çerçevesinde kahraman kavramının/olgusunun daha net bir şekilde ortaya konulabilmesi ve temel özelliklerinin belirlenebilmesi adına ayrıntılı değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1.1. Kahraman Kavramının Tanımı

Etimolojik bağlamda değerlendirildiğinde, “kahraman” kavramının Farsça’dan Türkçe’ye geçmiş bir kavram olduğu görülmektedir. Bu temelde Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü’nde “kahraman” kavramı – “alp” ve “yiğit” kavramları ile de eşanlamlı olarak kullanılması bakımından – aşağıda verilen tanımlamalarla karşılanabilmektedir (TDK, 2012: 926);

i. Kahraman; savaş halinde ya da herhangi bir tehlike karşısında yararlılık gösteren kimse, alp, yiğit olandır.

ii. Kahraman, bir olay ya da durumda önemli yere sahip olan kimsedir.

iii. Kahraman; roman, hikâye, tiyatro vb. gibi edebiyat türlerinde ana karakter ya da en önemli kişidir.

Belirtildiği üzere “kahraman” kavramı, TDK Sözlüğünde aynı zamanda “alp” ve “yiğit” olan kavramları ile de karşılanmaktadır. Bu nedenledir ki “yiğit” kavramına yönelik tanımlamalar değerlendirildiğinde, aynı zamanda kahraman kavramına yönelik de

tanımlamalara ulaşılmış olunacaktır. Bu kapsamda TDK Sözlüğü'nde “yiğit” kavramı, aşağıda verilen tanımlamalarla karşılanmaktadır (TDK; 2012: 1423);

i. Yiğit; güçlü ve yürekli olandır, kahramandır, alp'dir.

ii. Yiğit; gözü pek olan ve düşüncelerini açık bir şekilde ortaya koymaktan çekinmeyen kimsedir.

iii. Yiğit; delikanlı, genç erkektir.

Özellikle “alp” ve “yiğit” kavramları ile özdeşleştirilmiş olması bakımından ve bu kavramlara yönelik tanımlamalarda erkek figürünün ön planda olmasından hareketle, kahramanlık içeren davranışların da erkek figürlerle özdeşleştirildiği söylenebilir. Neticesinde kavramın etimolojisi incelendiğinde, bu anlamın sadece Türkçe'de değil, diğer dillerde de aynı şekilde olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte “kahraman” kavramı – özellikle Batı dillerinde – Türkçe'de kullanılan anlamlarının dışında farklı anlamlarla da karşılanmaktadır. Örneğin; kavramın Latince karşılığı olan “hero/s – is”, “erkek kahraman” anlamının yanında, aynı zamanda “yarı tanrı” (*Dictionary Reference*, 2012) anlamını da taşımaktadır.

Yine Türkçe'den farklı olarak Latince'de kavramın dişil formu da bulunmaktadır. Bu çerçevede de “heroi/s – dis” olarak karşılanan kavram, “kadın kahraman” anlamının yanında, “yarı tanrıça” (*Dictionary Reference*, 2012) anlamını da içermektedir.

İngilizce'de de “kahraman” kavramı, yine erkek figürler için “hero”, kadın figürler için “heroine” (*Dictionary Reference*, 2012) kavramları ile karşılanmaktadır.

17. yüzyılın sonları itibariyle kelime anlamı doğrultusunda “tanrılar tarafından bahsedilmiş olan insanüstü özelliklerle donatılmış erkek” (Campbell, 2004: 20) anlamında kullanılan “hero” kavramı; dönem itibariyle bir statü göstergesi olarak değerlendirilmiş, cesaret ve başarı örneği gösteren erkekler için kullanılmaya başlanmıştır.

Rönesans Dönemi'nde, hem Fransa'da hem de İngiltere'de aynı dönemi kapsayacak şekilde kullanıldığı görülen “hero” kavramının, ilk olarak “*Dictionnaire Etymologique*” de (Campbell, 2004: 20) yer aldığı ve edebi bir eserdeki ana karakteri ifade etmek için kullanıldığı bilinmektedir.

Oxford İngilizce Sözlük'te “hero” kavramı, tarihsel süreç içerisinde farklı anlamlara sahip bir kavram olmak bakımından, aşağıda verilen dört farklı tanımlama bağlamında değerlendirilmektedir (*Compact Oxford English Dictionary*, 2000);

i. Hero; Antik Çağ'da tanrılar tarafından bahsedilmiş insanüstü güce, cesarete ve/veya beceriye sahip olan ve bu nitelikler dolayısıyla da sonrasında yarı tanrı ya da ölümsüz bir varlık olması sağlanan erkektir.

ii.Hero; cesaret ve asalet içeren davranışlar sergileyen kimse, üne sahip olan savaşçıdır.

iii.Hero; o işle görevlendirilmediği halde işi üstlenen ve ödül beklentisi içerisinde olmadan cesaret, dayanıklılık ve olgunluk içeren davranışlar sergileyen erkektir. Bu kişi, sahip olduğu başarılar ve asil duruşu dolayısıyla saygı duyulan ve herkesin kendisine hayran olduğu kişidir.

iv.Hero; bir efsaneye ya da mit'e konu olan erkektir. Aynı zamanda bir hikâye ya da şiirin ana erkek karakteri olma niteliğine sahiptir.

Belirtildiği üzere Türkçe'de "kahraman" kavramının dişil formu bulunmazken, kavram İngilizce'de hem erkek hem de dişil formda ifade edilebilmektedir. Ancak kavramın dişil formu, İngilizce'de de erkek formuna göre daha geç dönemlerde kullanılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda kavramın dişil formu olan "heroine", 17. yüzyıldan sonra kadın kahramanları tanımlamak adına kullanılmaya başlanmıştır.

"Heroine" kavramının kullanımı, kavramın erkek formu olan "hero" kadar yaygın değildir. Bununla birlikte "heronie" kavramının tanımlanmasında da yine erkek kahramanların niteliklerinin ön planda tutulması, aslında kavramın tanımlanmasında dişil niteliklerin değil, yine erkek figürlere ilişkin niteliklerin göz önünde bulundurulduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda yine kahramanlığa ilişkin davranışların, kadınlardan ziyade erkekleri ifade eden davranışlar olarak düşünüldüğü söylenebilir.

1913 yılında yayımlanan "*Webster's Dictionary*" "heronie" kavramını, "kadın kahraman" olarak tanımlamaktayken; "hero" kavramını "cesur savaşçı", "cesur erkek" ve "yüce erkek" tanımlamaları ile karşılamaktadır. 1951 yılında yayımlanan "*Webster's Dictionary*" de ise "heroine" kavramını, "kahramana benzer niteliklere sahip kadın" ve "kahraman ruhuna sahip olan kadın" tanımlamaları ile değerlendirmektedir ("*Webster's Dictionary*", 2012).

Rönesans Dönemi'nden günümüze kadar "kahraman" kavramı; hep aynı doğrultuda "cesaret, güç ve dayanıklılık" içeren davranışlarla değerlendirilmiş ve hep bu temelde tanımlanmıştır. Bu süreç içerisinde kavramın değerlendirilmesi ve tanımlaması ile ilgili çok büyük farklılıklar olduğu görülmezken; özellikle günümüz itibariyle değişen değerler doğrultusunda, kahraman kavramının da artık farklı bir temelde ve farklı bakış açıları ile ele alındığı görülmektedir.

Bu bağlamda günümüz itibariyle "kahraman" kavramının, bugüne kadar sıklıkla kullanılan "güçlü ve cesur insan/erkek" nitelendirmelerinden daha çok, kendi toplumu içerisinde ve bu toplumu temsil eden kültürel yapıya yönelik erdemleri taşıyan bir sembol olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Bu durumu Schwartz şu sözlerle ifade etmektedir;

“Onlara saygı göstermemizin sebebi, bir karizmaya sahip olmaları ve kutsal bir görünümüleri olması ya da Tanrı tarafından verilmiş özel güçleri olmasından değil; popüler değerleri temsil etmelerindedir. Onlara saygı duyuyoruz; çünkü bizi temsil edip yüceltiyorlar” (Schwartz, 1987: 328).

Yine Rönesans Dönemi’nden günümüze kadar kavramın – “heronie” gibi dişil bir formu olmasına karşın – daha çok erkek figürlerle özdeşleşen / özdeşleştiği düşünülen “cesaret, yiğitlik ve güç” gibi kavramlarla karşılandığı görülmekteyken; günümüz itibariyle daha çok, cinsiyet açısından tarafsız bir yaklaşımla tanımlanmaya çalışılması söz konusudur.

Campbell de (2004: 30) bu doğrultuda, “*The Hero With A Thousand Faces (Kahramanın Sonsuz Yolculuğu)*” adlı eserinde aşağıda yer verilen ifadeleri çerçevesinde değerlendirmede bulunmaktadır;

“Öyleyse kahraman, genel geçerliliği olan olağan insani biçimlerin yerel ve kişisel tarihsel sınırlamalarını çatışarak aşabilmiş olan kadın ya da erkektir”.

Bu belirlemeler doğrultusunda görülmektedir ki; hem tarihsel süreç içerisinde hem de günümüz itibariyle kahraman kavramının, çeşitli özelliklerinden yola çıkılarak tanımlanmaya çalışılması söz konusu olmuştur. Bu doğrultuda çalışmanın bu aşamasında, kavramın/olgunun daha net bir şekilde ortaya konulabilmesi adına, kahramanlığın kapsamı ve kahramanların genel özelliklerinin analiz edilmesi üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1.2. Kahraman Kavramının Kapsamı ve Genel Özelliklerinin Analizi

Kahramanların genel özellikleri, içerisinde doğduğu toplumun temel değerleri doğrultusunda şekillenmektedir. Ancak, artık günümüz dünyasında var olan küresel etkiler, artık kahramanların da küryerel değil, küresel değerlerle şekillendirilmesini beraberinde getirmiştir. Kahramanlık davranışları bağlamında değerlendirilen “cesaret, onur, güç, yiğitlik” vb. kavramlar, hem evrensel boyutta önemli görülen değerler olduğundan hem de artık kahramanların, salt kendi yaşadıkları topluma değil, bütün dünyaya ya da tüm insanlığa hizmet eden bir anlayışla hareket ettikleri algısıyla, kahraman figürünün kapsamı ve genel özellikleri daha geniş bir perspektiften değerlendirilmeye başlanmıştır.

Kahramanların artık böylesi geniş bir kapsamda değerlendirilmesi gerektiği anlayışından hareketle Campbell de (2004: 46), kahramanlık davranışlarının tanımlanmasında aşağıdaki kriterlerin söz konusu edilmesi gerektiğini belirtmektedir;

“Kahraman, halkın değer yargılarının aynasıdır. Onlar, insanoğlunun en yüksek amaçlarının sembolüdür; kendi çağlarının sözcülüğünü yaparlar”.

Kahramanlık davranışlarının da, diğer tüm alanlarda kaçınılmaz olarak etkisini ortaya koyan küresel değerler bağlamında değerlendirilmesi ve bu doğrultuda belirlenmiş olan birtakım temel kriterler doğrultusunda ele alınması, kahramanlık rollerinin de farklılaşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda artık kahramanlar, hangi kültürel yapıdan doğmuş olurlarsa olsunlar, aynı evrensel değerlerle hareket etmektedirler. Çünkü artık sadece kahramanlar için değil, herkes için evrensel değerler milli değerlerden daha fazla anlam ifade etmektedir ya da artık herkesin öyle hissetmesi sağlanmıştır.

Bu bakış açısı, kahraman ile sadece doğduğu toplumdaki bireyler arasında değil, tüm insanlık arasında bir ilişki dinamiği oluşturmuş ve artık kahramanlar, tek bir ulusun/toplumun değil, tüm insanlığın ve tüm evrensel değerlerin merkezinde olan bir anlayışla hareket etmeye başlamışlardır. Bu algı, herhangi bir anlatıda da kahramanın aynı bakış açısı ile değerlendirilmesini zorunlu hale getirmiştir (Stevick, 1988: 75).

Bu temelde Miller'a (2000: 476) göre de; "İster mitlerde, ister masallarda ya da efsanelerde olsun, ister bir romanda ya da bir sinema filminde karşımıza çıksın, kahraman özünde maceralara atılabilmeyi göze alabilen kimsedir. Macerası sırasında kendi yaşamından bile vazgeçebilecek denli kendisini görevine adanmış olan kahraman, sahip olduğu özellikler ile de sıradan insanlardan açık bir şekilde ve şüphe götürmeyecek kadar büyük bir netlikle ayrılmaktadır" (akt: Orhan, 2012:17).

Jung'a (2005: 11) göre kahramanlar; sonunda yaşamlarını feda etmek durumunda kalacaklarını bilmelerine karşın, kahramanlık vasıflarına sahip olmayan sıradan insanların cesaret edemedikleri/edemeyecekleri davranışlarda bulunabilmekte ve bu doğrultuda sorumluluklar üstlenebilmektedirler. Çünkü kahramanların üstlendiği görevler neticesinde, mutlaka toplumun karşı karşıya kaldığı bir sorunun çözümlenmesi söz konusu olmaktadır ve bu sorunun ortadan kaldırılabilmesi için de kahraman, kendi yaşamını bile göz ardı edebilmektedir.

Her zaman tehlikeli görevler üstlenmek durumunda kalan kahramanlar için Jung (2005: 115), aşağıdaki ifadeleri kullanmaktadır;

"Sıradan iki insanı insanüstü bir yazgının kucığına atan şey, kahramanlığın ve seçilmişliğin üst insanlığa yaklaşan olağanüstü güçleridir. Bu sayede maddi dünyada domuz çobanı kral olur, bir prenses gönlündeki erkeğe kavuşur".

Jung'un, "Kahramanlar, üst insanlığa yakışır olağanüstü güçlere sahiptir" (Jung, 2005: 115), ifadesi doğrultusunda Campbell de (1991: 37), "*Power of Myths*" adlı eserinde kahramanların özelliklerini aşağıda verilen yedi madde bağlamında özetlemektedir;

i. Kahraman, kendi yaşamını daha yüksek değerler için feda edebilme erdemine sahiptir.

ii.Kahraman, hem fiziksel hem de manevi açıdan cesaret gerektiren davranışlar sergileme eğilimine sahiptir.

iii.Kahraman, toplumsal yaşamda bir şeylerin yolunda gitmediğini ya da eksik yerine getirildiği düşünen / gören ve aynı zamanda kendisi de bu eksiklikten zarar görmüş olan kişidir.

iv.Kahraman; kendi yaşamından daha önemli olduğunu düşündüğü sorunların çözümüne yönelik hareket eden, bununla birlikte ya eksik bırakılanı tamamen geri getirebilen ya da bir yönüyle telafi edebilen kimsedir.

v.Kahraman; herkes güven içerisinde yaşamayı tercih ederken, güvenli olan ortamını bırakan ve sorunların çözümü için maceraya atılabilen kimsedir.

vi.Kahraman; yeteri derecede cesaret, bilgi ve yaşama bağlılık erdemlerine sahip olduğundan, birçok sınavla karşı karşıya kalmayı da göze alabilen kimsedir.

vii.Kahraman; her zaman başarmak, sorunları çözümlenmek ve her durumu bir neticeye bağlamak durumunda / zorunda olan kimsedir.

Campbell'in (1991:38) belirlemeleri doğrultusunda görülmektedir ki; kahraman, her zaman ve her ne olursa olsun hiç kimsenin başaramadığını başarmak ve toplumun genel değer yargıları doğrultusunda "iyi" olarak kabul edilenlere hizmet etmek, "kötü" olarak nitelendirilenlere karşı savaşmak durumundadır. Bu nedenle de hiçbir kahraman, toplumun kendisine yüklediği değerler haricinde hareket etme hakkına sahip değildir ya da bu değerler dışında hareket edilmekteyse, bu kişi kahraman olma niteliğine sahip olamayacaktır.

Sadece bu yönde hareket eden/edebilen kimseler kahramandır ve ancak onların hikâyeleri kuşaktan kuşağa aktarılmaya değerdir. Çünkü böylesi bir insan olabilmek, öncelikli olarak ortak değerlere sahip çıkmayı gerektirdiğinden, kahramanların bu değerlere bağlılıkları, normal yaşamda aslında hiç kimsede olmayan bir durumu da ortaya koymaktadır. Yani, aslında gerçek yaşamda hiç kimse, toplumda var olan değerlere tümüyle uymamaktadır ya da uyamamaktadır. İşte bu nedenle bu değerleri tümüyle gözetken ve uygulayabilen kişi kahramandır.

Campbell (1991: 38); salt kurgusal kahramanların değil, gerçek yaşamda da kahraman olarak nitelendirilen kişilerin kültürel değerlere büyük oranda bağlı kimseler olduklarını belirlemiştir. Mitler üzerinde yaptığı çalışmalar doğrultusunda farklı kültürler ile etkileşim içerisinde bulunan Campbell (1991: 38); her kültürde "kendi kişiselliğinden vazgeçmiş (individüalizmin dışında yer alan)" ve "diğerkâm (özgeci/altruist)" bakış açısı ile toplumsallaşmış düşlere sahip kişilerin kahraman olarak adlandırıldığını belirlemiştir.

Neticesinde tüm insanların kurtuluşunu ve refahını amaçlayan bu düşlerin ve bu düşleri gerçekleştirmeye yönelik kahramanların her toplumda var olduğunu belirten Campbell (1991: 42), kahramanlık figürünün de zaten bu temelde şekillendiğini ifade etmektedir.

Lord Raglan da “Geleneksel Kahraman Kalıbı” ya da “Geleneksel Kahraman Şeması” adı verilen belirlemeleri doğrultusunda, bir yönüyle kökenlerini Orta Doğu kültüründe, bir yönüyle de Batı’nın geleneksel kahramanlık anlayışında bulan “Geleneksel Kahramanın Hikâyesi” başlığı ile kahramanların özelliklerini yirmi iki madde bağlamında aşağıda verildiği gibi ifade etmektedir (akt: Oğuz, 2011: 2);

i. Kahramanın annesi, her zaman soylu bir bakiredir.

ii. Kahramanın babası, her zaman bir kraldır.

iii. Kahramanın babası, çoğunlukla annesinin yakın bir akrabasıdır.

iv. Kahramanın anne karnına düşmesi aşamasında, her zaman olağandışı şeyler yaşanır.

v. Kahraman, aynı zamanda bir Tanrı’nın da oğlu olarak kabul edilir.

vi. Kahraman, çoğunlukla babası tarafından öldürülmek istenilen kimsedir.

vii. Kahraman, çoğunlukla babası tarafından istenmediği için saraydan uzak bir yere gönderilen kimsedir.

viii. Kahraman, saraydan uzaklaştırıldıktan sonra başka bir aile tarafından evlat edinilir ve o aile tarafından iyi değerlerle büyütülür.

ix. Kahraman, geçmiş yaşamı ya da çocukluğu hakkında çok fazla bilgi sahibi değildir, çünkü yeni ailesi ona durumu anlatmaz.

x. Kahraman, gençlik döneminde tesadüfi olarak gelecekte kral olacağı yere gider.

xi. Kahraman; ya bir krala, deve, ejderhaya ya da vahşi bir hayvana karşı zafer kazanmış kimsedir.

xii. Kahraman, çoğunlukla selefi olduğu kişinin kızı olan bir prensesle evlenir.

xiii. Kahraman, bu prensesle evlendikten sonra, bir gün mutlaka kral olur.

xiv. Kahraman; kral olduktan sonra ülkesinde bolluk, bereket ve adalet hâkim olur ve o ülkede artık hiçbir sorun yaşanmaz.

xv. Kahraman; kral olduktan sonra adalet timsali olarak, halkına adalet dağıtan kişi olarak tamamen halkı gözetken kanunlar koyar.

xvi. Kahraman, bunca adaletli olmasına karşın, bir süre sonra bir sebeple halkın ve tanrıların sevgisini ve güvenini yitirmeye başlar.

xvii. Kahraman, bu durum neticesinde tahttan uzaklaştırılır.

xviii. Kahraman, tahttan uzaklaştırılmasının hemen ardından, ya hiç beklemediği bir anda ya da hiç beklemediği bir kimse dolayısıyla ölümle karşı karşıya kalır.

xix.Kahraman, çoğunlukla bir tepenin üzerinden etrafa bakarken ve bütün dünyaya hâkim olabilecek güçte olduğu mesajı verilerek ölmüş olur.

xx.Kahramanın cesedi tepede kalır ve başka bir yere defnedilmez.

xxi.Eğer çocukları varsa, onun yerine tahtta geçerler.

xxii.Kahramanın belirli bir mezarı olmadığı için, birçok yer onun mezarı olarak kabul edilir ve kutsal kabul edilen bu yerler, zaman zaman halkı tarafından ziyaret edilir.

Lord Raglan bu ifadeleri, daha genişletilmiş bir şekilde tarafından şöyle ortaya konulmaktadır;

“Kahraman garip bir şekilde doğar ve çocukluğunda tehlikelerle karşılaşır. Dyonisos Zeus’un baldırından, Athena ise başından çıkar. Kahraman hayvanlar tarafından büyütülür. Bazen de hayvanlara daha yakın olan çobanlar tarafından. Almanların Siegfried’i “kuğu”, Latinlerin Romus ve Romulus’u “kurt”, Fransızların Ourson’u “ayı” tarafından büyütülür. Orta Asya Türk mitolojisine baktığımızda da Bozkurt ve Ergenekon Destanlarında kurtlar tarafından büyütülen kahramanlar bulunur (akt: Oğuz; 2011: 6).

Dede Korkut Kitabı’nda Başat aslanlar tarafından büyütülür. Çocuk büyüme sürecinde de büyük gücünü ya hemen belli eder ya da uzun süre durgun yaşar.

Oğuz Kağan Destanı’nda, Oğuz doğduktan sonra annesinden bir kez süt içer ve bir daha içmez. Şarap içer ve çiğ et yer. Mitolojik bir üstünlük belirtisi olarak yüzü kırmızıdır. Kısa sürede ayağa kalkar. Çok çabuk büyür. Dede Korkut Kitabı’nda da aynı özellikleri görürüz. Boğaç da Başat da yaşitlarına göre çok daha çabuk büyürler. Onlardan hem daha cesur, hem de daha güçlülerdir”.

Tüm kültürlerde kahraman olgusunun aynı yönde değerlendirmelerle ele alındığını belirlemiş olan Campbell (1991: 19), bu doğrultuda kahramanlığın “evrensel mitolojik bir formüle” sahip olduğunu savunmaktadır. Çünkü her kültürde kahraman figürünü ayrı ve özel kılan bir durum vardır ki; bu durum, her kahraman için çıktığı macerada üstlenmiş olduğu görevdir. Her seferinde de üstlenilen görev, bir önceki görevden daha zor ve daha çetindir.

Bu durum Campbell (1991: 23) şu sözlerle ifade etmektedir;

“Kahramanın ilk işi; ikincil etkilere ait dünya sahnesinden ruhunu, güçlüklerin gerçekten yerleşmiş olduğu nedensel bölgelere geri çekilmek ve orada güçlükleri halletmek, kendi özelinde onların kökünü kazımak ve bozulmamış, dolaysız deneyimi ve C. G. Jung’un “arketipsel imgeler” dediği şeyin asimilasyonunu aşmaktır.

Onun ikinci önemli görevi ve amacı da öyleyse – Toynbee’nin açıkladığı ve insanlığın bütün mitolojilerinin belirttiği gibi – bizlere, dönüşmüş olarak geri dönmek ve yaşamdan aldığı dersi öğretmektir”.

Campbell'e (1991: 27) göre; tüm bunların yanında kahraman, hikâyesinin başında sıradan insan gibi görünür ve hatta sıradan insanın yaptığı işleri bile yapamayan bir insan görünümünde olabilir. Ancak kahraman macerasına başladıktan sonra ya da kahramanın asıl hikâyesinin başlaması ile birlikte ve bu maceraya giriş niteliği taşıyan yolculuğun ilk anından itibaren kahraman, sıradan insanlardan çok daha farklı olduğunu ve çok daha üstün özelliklere sahip olduğunu ortaya koymaya başlar.

Yine Campbell'e (1991: 29) göre; kahraman yolculuğuna ve bu doğrultuda macerasına bir çağrı üzerine başlar. Bu çağrı, yardım talebi içermektedir ve bu yardımı da ancak kahramanın sağlayabileceği çağrıda bir şekilde ifade edilmektedir. Kahramanın kahramanlığa yönelik yaklaşımı da, bu yardım çağrısını yanıtsız bırakmaması ile başlamış olmaktadır.

Bu durumdaki kahramanı ve kahramana gelen çağrıyı ifade etmek adına Campbell (1991: 31) şu sözleri kullanmaktadır;

“Bu önemli bir hazine ve tehlike bölgesi çeşitli biçimlerde sunulabilir;

Uzak bir ülke, bir orman, yer altında, dalgaların altında ya da göğün üstünde bir krallık, gizli bir ada, sisli dağ tepesi ya da derin bir düş hali olarak; fakat her zaman tuhaf biçimde akışkan ve çok biçimli varlıkların, hayal edilemez varlıkların, insanüstü görevlerin ve olanaksız zevklerin yeridir.

Macera... Yalnızca bir kaza olarak başlayabilir ya da ölmesi yine kişi rastgele dolanırken bakınan gözleri geçen bir olguyu yakalar ve bu da onu insanın alışılmış yollarından uzaklaştırır”.

Tecimer'e (2005: 125) göre de kahraman adayı; çevresinde yaşanacak olan bir ölümle ya da bir şeyin eksik kalması durumu neticesinde kendisini gösterebilme ve kahramanlık niteliklerine sahip olduğunu ortaya koyabilme imkânına sahip olacaktır. Bu durumda da kahramana gelen çağrı, ya sevdiği birisinin kaçırılması ya da ölmesi olmaktadır. Kahraman, bu çağrı doğrultusunda harekete geçmeye başladığı andan itibaren çeşitli maceraların içerisinde yer alacak ve birçok tehlikeye göğüs germek durumunda kalacaktır. Vogler 'in belirttiği üzere; (1998: 39) Kahraman, sürüsünü korumak için kendini feda eden çoban gibi, başkaları uğruna kendi çıkarlarından feda etmeyi beceren kişidir. Kahraman kavramı, özünde kendini feda etmeyle ilişkilidir.

Miller (2000: 213) da “*Epic Hero*” adlı kitabında, kahramanların genel özelliklerinin belirlenmesine yönelik tespitlerde bulunmuştur. Her kahramanda aynı ya da benzer özelliklerin bulunduğunu belirten Miller (2000: 235), karşılaşılan maceraların ya da yaşananların dahi ortak olduğunu ve bu yönüyle de aşağıda verilen görünümünün ortaya çıktığını ifade etmektedir;

i.Kahraman, benzersizdir ve bir yönüyle de toplumsal yaşamdan yalıtılmıştır. Sadece varlığı bile gücü temsil eder ve bir anda belirlemesi bile ölümcül silah niteliğindedir. Ancak çoğu zaman kahraman, daha özel bir macera yaşamasının sağlanması için, ya bir başka kahraman ihtiyaç duyar ya da düşüncesizce hareket eden veya şiddet içeren planlar kurup bunları eyleme geçirmeye çalışan bir başka oyuncuya gereksinim duyar.

ii.Kahraman; ne olursa olsun her zaman yüzleşmeye ve göğüs göğse mücadele etmeye hazır ve kendisini, macerasının parçaları olan engellenme stratejilerine, tehditlere ve şiddeti arayıp bularak ortadan kaldırmaya adanmıştır. Her zaman kaçmaya ve hem fiziksel hem de manevi açıdan her türlü şiddetle baş etmeye hazırlıklı olmalıdır. Bu temelde de risk almalı, üstün cesaret örneği göstermeli, onurlu hareket etmeli, amacında kararlı bir tutum sergilemeli ve muhtemelen de çok fazla hayal gücüne sahip olmamalıdır.

iii.Kahraman, mekândan bağımsız bir varlıktır. Gezgindir ve olağandışı bir şekilde sürekli hareket halindedir. Hem bu dünyaya hem de başka birçok dünyaya ilişkin zaman ve mekân algısına sahip ve tüm dünyalarda mücadele edebilme kapasitesindedir.

iv.Kahraman; bir yönüyle de sosyal yaşam içerisinde tutunamayan bir kişi olduğundan, aslında sosyal yaşamın dışında yer alarak topluma fayda sağlayabilmekteyken, sosyal yaşam içerisinde sıradan bir insan olarak bile değer görmeyebilmektedir.

Bu doğrultuda da Miller'a (2000: 209) göre kahraman, üstünlüklerini toplum içinde değil, bilakis dışında gösterebilme yeteneğine sahip ve bu da genellikle maceralar söz konusu olduğundan fayda olarak kendisini ortaya koymaktadır.

Vladimir Propp'a (2011: 24) göre de kahraman figürü, masallarda da aynı anlamda ve aynı bakış açısı ile karşımıza çıkmaktadır. Rus masalları üzerinde çalışmalar yapmış olan Propp (2011: 64); masallarda yer alan karakterler ya da karakterleri ifade etmek adına kullanılan isimler değişkenlik gösterse bile, karakterlerin temsil ettiği kahramanların ve kahramanlıkların, bu kahramanlara ilişkin hareketlerin ve fonksiyonların değişmez olduğunu ve aynı kaldığını ifade etmektedir.

Alman, Rus ve İspanyol masalları üzerine karşılaştırmalı çalışmalar yapmış olan Ralph S. Boggs'a göre; mitler ve masallar bağlamında kahramanların özellikleri mukayese edildiğinde, kahramanların her zaman ya yarı tanrı oldukları ya da özel güçlere sahip buldukları görülmektedir. Bu doğrultuda sıra dışı figürler olarak karşımıza çıkan kahramanlar, ilk olarak normal bir insan görünümünde olabilmekte ve hatta sakarlıkları dolayısıyla en basit işleri bile yerine getiremeyen kişiler olarak algılanabilmektedirler (akt: Günay, 2010: 6).

Masal kahramanları, meslekleri ya da yaptıkları iş bağlamında da benzerlik gösteren karakterlerdir. Bu temelde de masal kahramanları, genellikle içerisinde buldukları toplumsal yapı içerisinde en revaçta olan işi yapmakta ve o meslekte üne kavuşmaktadırlar. Haricinde masal kahramanları, bir prens ya da zengin bir kişi olarak karşımıza çıkabilecekleri gibi, bir terzi ya da balıkçı gibi sıradan bir insan da olabilmektedirler (akt: Günay, 2010: 8).

Bu belirlemeler doğrultusunda Boggs, aşağıdaki ifadeler bağlamında masal kahramanlarını değerlendirmektedir;

“Kahraman; bazen İspanya’da bir kont, şövalye, kumarbaz, zengin bir tüccarın oğlu, öğrenci, ayakkabı tamircisi, değirmenci, çoban, oduncu ya da balıkçıyken; Almanya’da bir kont, şövalye, asker, zengin bir tüccarın oğlu, çoban, balıkçı, avcı, terzi, müzisyen; Rusya’da zengin bir tüccarın oğlu, bir vaiz’in oğlu, avcı, balıkçı, terzi, günlük işçi, değirmenci ya da asker olarak görünebilir” (akt: Günay, 2010: 11).

Tüm bunların yanında masal kahramanlarının, o toplumda en yaygın olarak kullanılan isimlerle anılması söz konusudur. Bununla birlikte kahramanların isimleri ile fiziksel görünüşleri ya da karakterleri arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Yani kahramanın ismi, ya onun fiziksel özelliğine ilişkin bir durumu ifade etmekte ya da karakterine yönelik bir özelliğini çağrıştırmaktadır. Örneğin; kahraman toplumda akıllı birisi olarak bilinmekteyse o yönde bir isimle, saf, zayıf, tembel ya da güçlü birisi olarak bilinmekteyse de, o yönde bir isimle anılmaktadır.

Ziyat Akkoyunlu’ya (1983: 61) göre de; farklı kültürlerin ve ulusların masallarında yer alan kahramanlar, ya direkt olarak ya da dolaylı olarak benzer özelliklere sahip ve benzer motiflerle ifade edilmişlerdir. Aynı kelimelerle ifade edilmemiş olsa da aynı anlamı çağrıştıracak şekilde kullanılan ve kahramanları temsil eden bu motifler, Türk masalları ile Bin bir Gece Masalları arasında söz konusudur. Bu benzerlikler de aşağıdaki gibi ifade edilebilmektedir;

i. Her iki masal anlayışı da; olağanüstü varlıklar / yaratıklar üzerine kurgulanmıştır.

ii. Her iki masal anlayışı da, sihir içermekte ve sihir vasıtasıyla olağanüstü şeylerin başarılması olasıdır algısı oluşturmaktadır.

iii. Her iki masal anlayışı da; büyü ile birtakım kötülükler yapılabileceği yaklaşımını içermektedir.

iv. Her iki masal anlayışında da; sadakatsiz kişiler dolayısıyla birtakım olumsuzluklar yaşanması söz konusudur.

v. Her iki masal anlayışında da; yasaklara karşı gelinmesi dolayısıyla birtakım sorunların ortaya çıkması söz konusudur.

vi. Her iki masal anlayışında da; insan gibi davranan/hareket eden hayvanlar bulunmaktadır.

vii. Her iki masal anlayışında da; tebdil – i kıyafet gezen karakterler yer almaktadır.

viii. Her iki masal anlayışında da; çocuk sahibi olmak özel bir durum olarak kabul edildiğinden, çocuğu olmayan kişilerin çare bulmak adına birçok yolu denediği görülmektedir.

ix. Her iki masal anlayışında da; ana karakterin bir küçük kardeşe sahip olması söz konusudur ve hikâye de genellikle bu küçük kardeş üzerinden başlatılır.

x. Her iki masal anlayışında da, hikâye bir padişahın seçilmesi döneminde yaşananlar doğrultusunda başlatılır.

Mitler ve masallar gibi geleneksel yaklaşımların dışında değerlendirildiğinde ise, özellikle sinema ve televizyon gibi popüler iletişim araçları bağlamında günümüz kahramanlarının temel niteliklerinin belirlenmesinde etkili olan etmenleri inceleyen Batuş ve Rigel de, aşağıda verilen ifadeleri ortaya koymaktadır;

“Televizyon ve sinema, günümüz kahramanlarını üreten ve yayan araçlar konumundadır. Bu doğrultuda da televizyon anlatım yöntemlerinde; halk masallarında, mitlerde, ritüellerde ve dans gibi ilkel toplumlarda da söz konusu olan dışavurum yöntemlerinden yararlanılmaktadır. Bu bağlamda aynı durum sinema için de söz konusudur” (Batuş ve Rigel, 2003: 101)

Günümüz literatür ve sinema kahramanları bilgili, yetenekli, sadık, karizmatik ve korkusuz kelimeleriyle tanımlanabilir. Ayrıca aşağıdaki kriterler günümüz kahramanını tanımlamak için kullanılabilir;

i. Kahramanlar, kendi hareketlerini belirleme ve kendi inançlarına göre hareket edebilme yeteneğine sahiptirler.

ii. Kahramanlar; bir plan hazırlayıp, bu planı her şey kötü gitse bile başarıyla uygularlar.

iii. Kahramanlar; eğer gerekliyse kendilerini feda edebilirler, fakat bunu şehit olmayı bekleyerek gerçekleştirmezler.

iv. Kahramanı kahraman yapan özellikler, çocukluklarından itibaren hissedilir. İnsanları korumak ya da yanlış düzeltmek gibi durumlarda bu özelliklerini kullanmaları gerektiğinde ise, çekinmeden yapmaları gerekeni gerçekleştirirler.

v. Kahramanları insanları ve sevdikleri yerleri korumaya iten, aile ve ev gibi kavramlara verdikleri önemdir”.

1.3. Kahramanlar ve Karakter Rollerini

Orrin E. Klapp (1969: 26); kahramanların karakter rolleri, üstlendikleri görevler ve bu rol ve görevler arasındaki benzerlikler doğrultusunda günümüz kahramanlarının temel özelliklerinin belirlenmesi konusunda yaptığı çalışmalarında, farklı kültürel yapıların içerisinde doğmuş olsa da, kahramanların temel karakteristik özelliklerinin, üstlendikleri görevlerin ve karakter rollerinin benzer olduğuna işaret etmiştir.

Bu bağlamda günümüz kahramanlarının temel davranış kalıplarının, mitlerde yer alan kahramanların karakter rollerinden hareketle belirlendiğini ifade eden Klapp (1969: 64); her dönemde olduğu gibi günümüzde de kahramanların, öncelikli olarak toplumların aciliyet teşkil eden sorunlarına çözüm bulmak adına hareket ettiklerini belirlemiştir.

Mit kahramanları ile popüler kültürün yarattığı kahramanlar kıyaslandığında belirli kahraman tiplerinin ve rollerinin ortaya çıktığını belirten Klapp (1969: 53), hem gerçek hem de kurmaca kahramanların temel özelliklerinin aynı yönde olduğunu belirtmektedir.

Bununla birlikte Klapp'a (1969: 136) göre; "beceri" mit kahramanlarının en önemli özellikleri arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda da mit kahramanları, bir işi ya da görevi yerine getirebilmek ya da başarılı olabilmek için insanüstü bir çaba sarf ederler ve sonuçta da başarılı olurlar. Aynı durum günümüz kahramanları için de söz konusudur. Neticesinde günümüz kahramanlarının da en önemli özelliği beceridir ve bu kahramanlar için de her işin üstesinden gelmek, her şeyden daha değerlidir.

Kahramanların temel niteliği, normal bir insandan beklenilmeyecek yaklaşımları ortaya koymaları ve sıra dışı bir kapasite ve güçle hareket etmeleridir. Bu yönüyle de kahramanlar, mucize yaratabilmektedirler. Genellikle yalnız başlarına yaşayan ve maceralarını da yalnız yaşayan kahramanlar, kahraman olduklarını ya da kahraman olmalarını sağlayan ustalıklarını kabul ettikleri oranda başarılı olabilmektedirler. Bu yöndeki mit kahramanlarını Achilleus (Ἀχιλλεύς), Herakles (Ἡρακλῆς) ve Samson ile örneklendiren Klapp (1969: 152), Amerikan tarihinden hareketle de gerçek kahramanları Abraham Lincoln ve George Washington ile örneklendirmektedir.

"Mücadele" etme gücüne sahip olmalarının da kahramanların karakteristik rolleri arasında yer aldığını belirten Klapp (1969: 164), büyük kahramanların her zaman mücadele ettiklerini ve maceraları boyunca devamlı olarak çeşitli mücadeleler içerisinde yer almak durumunda olduklarını belirtmektedir. Çünkü kahraman olmanın temel ölçütü hiç yılmamak ve sürekli mücadele etmektir ve toplum, kahramanlardan yenilgi değil, hiç bitmeyen başarılar beklemektedir. Örneğin; Ajax'ın Ulysses ile mücadelesi ya da Arjuna'nın okçuluk yarışmasındaki başarıları gibidir.

Kahramanın sürekli olarak mücadele ettiği karşı karakter, her zaman kötü bir karakter olmak durumunda değildir. Bu doğrultuda kahramanların rakibi de, en az kahramanın kendisi kadar yetenekli, ahlaklı ve güçlü olabilmektedir. Hatta rakip ne kadar güçlü olursa, kahraman onu yenmek ya da ona karşı başarı elde etmek bakımından, kahramanlığını da o denli kanıtlamış olacaktır.

Yaşadığı her şeyi bir “sınav” olarak değerlendirmesi ve her sınavı da başarıyla geçmek adına hareket etmesi de, yine kahramanların karakteristik rolleri arasında değerlendirilmektedir. Kahramanlar, hiç beklenmedik bir anda yeni bir sınavla karşılaşabilmekte ve her sınav da bir öncekinden daha zor olabilmektedir. Zaten önemli olan da, gittikçe zorlaşan sınavlarla ve problemlerle baş edebilmek ve bu doğrultuda kahraman olmayı hak edebilmektir (Klapp, 1969: 182).

“Maceracı” bir kimliğe sahip olması da, kahramanın temel karakteristik rolleri arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda kahraman, yüce bir amaca ulaşabilmek adına, uzun soluklu ve sürekli bir çabanın içerisinde yer alabilmektedir. Hatta bu maceracı yön, kahramanın tüm hikâyesinde sürekli mücadele etmesi dolayısıyla kendisini sıklıkla ortaya koymaktadır.

Kahramanın genel hikâye boyunca sergilediği duruş ve görünüşü de, yine onun kahraman olarak nitelendirilmesinde belirleyici olan yönlerden birisi olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, kahramanlar her zaman fiziksel açıdan güçlü oldukları için başarılı olmazlar. Kahramanlar; fiziksel güçlerini akılları ile destekledikleri için kahramandırlar, değilse her fiziksel açıdan güçlü olan kişinin de kahraman olarak nitelendirilmesi söz konusu değildir. Bu nedenledir ki kahramanlar için akıl, fiziksel güç kadar ve hatta çoğu zaman fiziksel güçten daha önemlidir.

Bu bakış açısıyla da Klapp’a (1969: 203) göre; “akıllı kahraman” olmak, kahramanların karakteristik rolleri arasında yer almaktadır. Zaten ancak akıllı kahramanlar, fiziksel güçlerini doğru yerde kullanabilir, karmaşık konuları çözümler ve sorunların üstesinden gelebilirler. Akıllı kahramanların fiziksel özelliklerinin de, diğer birçok kahraman göre farklı olduğunu ifade eden Klapp (1969: 205); bu kahramanların genellikle zayıf, ufak tefek ve bir işi başarabileceğine inanılmayan görünüm içerdiğini belirtmektedir.

“Ümitsiz Kahraman” ya da “Külkedisi” adını verdiği bir diğer karakteristik kahraman rolü için de Klapp (1969: 211), büyük zorlukların ardından başarıya ulaşabilen kahramanları ifade ettiğini belirtmektedir. Başlangıçta tıpkı Külkedisi gibi fakir, talihsiz ve aslında hiçbir ünü olmayan bu kahramanlar, zaman içerisinde kendilerinden beklenmeyen davranışlar/

yaklaşımlar sergileyerek başarıya ulaşabilmekte ve aslında alay edilen bir kişiyken, sonrasında kendisine imrenilen bir kişiye dönüşebilmektedirler.

“Savunucu” ya da “Kurtarıcı (Yardımcı/Şehit)” olarak nitelendirdiği bir diğer karakteristik kahraman rolü için de Klapp (1969: 228), başarılı olmak için kendilerini feda etmekten çekinmeyen kahramanları ifade ettiğini belirtmektedir. Toplumda en fazla saygı duyulan kahramanlar arasında yer alan savunucular, zaten bir kişiyi ya da toplumun genelini, içerisinde buldukları zor durumdan kurtarmak adına gönderilmişlerdir. Örneğin; ejderha avcısı, insanları düşman saldırılarından koruyan kahramanlar, felaketleri önleyen kahramanlar ya da veba gibi hastalıkların bile ortadan kaldırılabilmesi adına mücadele edenler bu başlık altında değerlendirilebilir.

Peygamberlerin de savunucu kahramanlar olarak nitelendirilebileceğini belirten Klapp (1969: 265); zor durumda olanlara yardım etmeleri, ihtiyaç duyanlara destek olmaları, hizmette bulunmaları bakımından peygamberlerin de kahraman olduklarını ifade etmektedir.

En fazla rastlanan kahraman rolü olarak savunucuları belirlemiş olan Klapp (1969: 267), zaten toplumun da genel olarak kahramanların ölümü göze almalarını değerli bulduğunu belirtmektedir. Yani bir kahraman, toplum yararı için ne denli ölümü göze almaktaysa, o denli de saygı duyulan bir kahraman olabilmektedir.

Eğer hikâye kahramanın ölümü ile sonuçlanmaktaysa, macerada en üst noktasına ulaşmış olmaktadır ve insanlar da en üst duygu yoğunluğuna sahip olabilmektedirler. Çünkü kahraman hikâyenin sonunda ölüyorsa, karşılaşılabileceği en kötü durumla karşı karşıya kalmıştır ki, heyecanı ve duygu yoğunluğunu artıran da zaten bu en kötü durumdur. Bu şekilde şehitlik mertebesine ulaşan kahraman, diğer tüm kahramanlardan daha fazla adından söz edilen kişi olacaktır ve şehitlik anını dramatize eden anlatımlar dilden dile aktarılacaktır (Klapp, 1969: 270).

Şehitlik karakteristik rolünde kahraman ölmüştür, ancak bu onun başarısız olduğunu göstermemektedir. Çünkü kahraman, zaten başarı elde edeceğini bildiği için ölümü göze almıştır. Yani, eğer kahraman yaşamayı tercih etmiş olsaydı başarısız olacaktı, ama ölümü tercih ederek zafer kazanabilme gücüne erişmiş olabilmektedir. Çünkü kendisini feda eden kahraman, son çare olan ölümü tercih ederek, kötü karakteri de öldürmüş ya da sorunun çözümüne ulaşmış olmaktadır.

1.4. Anti-Kahraman Olgusunun Analizi

Tüm bu anlatımlar doğrultusunda görülmektedir ki; kahramanlar neredeyse ve hatta tamamen kusursuz varlıklar ve kahraman olarak nitelendirilmelerinin temelinde de bu

yatmaktadır. Gerçi bu kusursuzluk algısının, daha çok bugüne dek çizilen kahraman algısında yer aldığı, günümüz kahramanlarının ise, öyle ya da böyle bir kusura sahip olarak kurgulandıkları söylenebilir.

Günümüz koşulları doğrultusunda şekillendirilen kahraman algısı, kaçınılmaz olarak değişen koşullara ayak uydurmuş ve bu bağlamda kahramanların karakteristik rolleri de değişime uğramıştır. Bugüne dek tüm erdemli davranışları karakterinde taşıyan kahramanlar, bugün itibariyle artık hata yapmaya başlamışlar ve hatta sıradan insanların sahip olduğu korkulara bile fazlasıyla sahip bir kişiliğe bürünmüşlerdir. Böylesi bir nitelikte olduğu düşünülen günümüz kahramanları, kusursuz olmadıkları için “anti – kahraman” (İlhan, 2012) olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

Anti – kahramanlar, belirtildiği gibi bugüne dek alışılmış olan kahramanlardan farklı niteliklere sahip olmaları bakımından geleneksel kahraman görünümünden apayrı bir şekilde ifade edilmektedirler. 20. yüzyıl itibariyle popüler olmaya başlayan anti – kahramanlar için bugün sorulan temel soru şudur (Ölçer Özünel, 2008: 25);

“Hataları ve kahramanca özelliklerinde zayıflıkları olan bu figürler, değişen dünyanın bize dayattığı modern çağların yeni kahraman prototipi olarak algılanabilir mi?”

Mademki toplum, o gün için söz konusu olan değerleri doğrultusunda kahramanlarını şekillendirmektedir; o halde günümüz koşullarının ortaya koyduğu sıkıntılar ve sorunlar çerçevesinde, günümüz kahramanları da kaçınılmaz olarak, aynı sıkıntıları ve sorunları yaşayan karakterler olarak şekillendirilmiş olacaktır. Neticesinde kahramanlarını da, anti – kahramanlarını da yaratan aynı toplumdur.

Sean O’Faolain (1957: 21) “*The Vanishing Hero*” adlı kitabında, anti – kahramanları yönelik olarak şu belirlemelerde bulunmaktadır;

i.Anti-kahramanlar, klasik kahramanlara göre çok daha karmaşık ve düzensiz bir konsepte sahiptirler.

ii.Anti-kahramanlar, toplumsal onay ve tanımlama mekanizmasının dışında yer alabilmektedirler.

iii.Anti-kahramanlar, henüz kendilerini toplumsal yaşam içerisinde konumlandıramamış olabilirler. Bu nedenle de hala kendi kendilerini tanımlama ve sınırlarını belirleyebilme çabası içerisinde olabilirler.

Anti-kahraman olgusunun en güzel örneğinin, İspanyol yazar Miguel de Cervantes Saavedra’nın 1605 – 1615 yılları arasında on yıl arayla iki cilt olarak yayımlanan “*Don Quixote (Don Kişot)*” adlı eseri olduğunu belirten O’Faolain (1957: 23), Don Kişot ile ilgili olarak şunları söylemektedir;

“Don Kisot’un bir anti kahraman olduğu genel olarak kabul edilmiş olsa da, ilk anti – kahraman örneği olduğu iddiası tartışmalıdır. Bunun sebebi ise, anti–kahramanların yaratıcısının da, kahramanları yaratan insanlar olmasıdır. İnsanlar kahramanları nasıl şekillendirip anlatılarında kullandıysa, anti – kahramanlar da aynı süreçten geçmiştir. Bu bağlamda, yazılı bir eserden çok daha önceleri anti – kahraman olgusunun izlerinin bulunabilmesi gerektiği bazıları tarafından savunulan bir görüştür. Bu yaklaşım, beraberinde anti–kahramanın çok daha eskilere dayandığı savını getirmektedir.

Bu görüşü savunanlar için anti–kahraman da kahraman kadar eski bir olgudur. İnsanoğlunun yarattığı kahramanların kökenlerini geleneksel halk anlatılarına dayandırmak mümkünse, aynı şekilde anti–kahramanın kökenlerini de mit ve masal gibi anlatılarda bulmak mümkündür”.

Anti–kahraman olgusu ile birlikte gündeme gelen “hata yapabilen kahraman” anlayışının yeni olduğu, 16. ve 17. yüzyıldan başlayarak günümüze dek devam eden kahraman algısının ele alınması ile de görülebilmektedir. Bu dönem çerçevesinde kahramanlar, kusursuzluğu ifade eden kelimelerle anlatılmışlar ve sözlerinin de kusursuz olmasına özen gösterilmiştir. Bu dönem kahramanları bu doğrultuda, aşağıda verilen sözlerle ifade edilmektedir;

“Kahramanın; yüceliğinden, değişmez ve tutarlı duruşundan, dini değerlere bağlılığından ya da onu dillendiren halk ozanları tarafından kendisine verilen herhangi bir erdemden kaynaklanan ışıltılı ve etkileyici bir görünümü vardır. Bu ışıltılı görünüm, ilk olarak bizlerin hayranlığını kazanır. Bizler, doğal olarak hayranlık duyduklarımızı taklit etmeye çalışırız. Bu taklit ediş sonucunda ise, sıkça tekrarladığımız hareketler bir tavra dönüşür” (Ölçer–Özünel, 2008: 24).

Yeni bir kavram ve tanımlama içerdiği düşünülmesine karşı anti–kahraman kavramı, bununla birlikte özellikle Antik Çağ’da yaşamış olan kahramanlardan bazıları için de söz konusu edilebilmektedir. Örneğin; Akhilleus öfkeli ve acımasız bir kahramandır ve hakkını almak adına mızrağını kullanmaktan kaçınmaz bir yapıya sahiptir.

Günümüzde “Batman” ya da “Hulk” gibi kahramanların da anti –kahraman olarak nitelendirildikleri düşünöldüğünde; anlaşıldığının aksine anti–kahramanların, kahramanlık karşıtı davranışlar sergileyen kötü karakterler değil, bilakis kahramanlık rollerini benimseyen akıl ve ruh asaletine sahip, amaçlarını baştan belirlemiş ve yaşamlarını da ona göre düzenlemiş kişiler oldukları daha net bir şekilde anlaşılabilir.

Anti–kahramanlar, klasik kahramanlardan farklı olarak hata yapabilen kahramanlar oldukları için, kişilerin kendilerini daha fazla özdeşleştirebildikleri kahramanlardır. Bu

temelde anti-kahramanlar, kahramanlardan daha fazla gerçeği yansıtan kişiler olarak kabul edilmekte ve anti-kahramanların hikâyeleri nadiren başarı ile sonuçlanmaktadır. Çünkü günümüz insanının da başarısızlıkları başarılarından daha fazladır ve günümüz insanı da, hayal ettiklerine ulaşmaktan daha çok hayal kırıklıkları ile karşı karşıyadır.

Bu nedenle de günümüz insanının, kusursuzluk örneği olan klasik kahramanlardan daha fazla, kendisi gibi sürekli hata yapabilme potansiyeli olan anti-kahramanlara ihtiyaç duyması söz konusudur. Belki de sürekli neden aynı hatayı yaptığına bir cevap bulamayan insan, bu durumu değiştirebilecek gücü kendisinde bulamaması adına, bilakis hatalarını yüceltmek adına hareket etmekte ve kahramanların bile hata yapabilecekleri algısından hareketle bir nebze de olsa vicdanını rahatlatabilmektedir.

Nasıl ki bugünün insanı daha çok bireysel bir algı ile hareket etmekte ve kendisini / ihtiyaçlarını herkesin / her şeyin önüne koyabilmektedir; aynı şekilde günümüz kahramanları olan anti-kahramanlar da, her zaman faydalı olmak adına hareket etmeyebilmekte ve kurtarıcı olmak adına kendisini feda etmeyi seçmeyebilmektedir. Çünkü anti – kahramanlar, bugünün insanını temsil eden kahramanlardır ve bugün var olan insan modelinin figürleri olarak şekillendirilmişlerdir.

Hata yapmak bir yana, değer yargılarına tamamen ters hareket edebilen ve hatta suç bile işleyebilen anti – kahramanlar, yine hangi değeri neden benimsemesi gerektiğinin çok da fazla ayırımında olmayan bugünün insanını temsil etmektedir. Nasıl ki günümüz insanı, salt kendisi için uygun bulmadığından toplumsal değerlere tamamen ters yönde hareket edebilmekte ya da bu doğrultuda suç bile işleyebilmektedir; bu durumu mubah gösterebilmek adına anti –kahramanlar da aynı şekilde hareket edebilmektedir.

Ancak ne olursa olsun, anti-kahraman günümüz insanın gözünde yine de bir kahramandır ve aslında yaptıklarını / düşündüklerini temsil etmesi ötesinde bugünün insanı, yapmak isteyip yapamadıkları için de anti-kahramanlara belirli anlamlar yüklemektedir. Bugün hâkim olan anlayış doğrultusunda, klasik kahramanlar zaten ironik özelliklere sahiptir ve anti-kahramanlar, çok daha gerçekçi niteliklere sahiptir.

Kitle iletişim araçları vasıtasıyla kahramanlardan daha değerli olduklarının mesajı verilen anti-kahramanlar, bu nedenle artık daha fazla önem kazanmakta ve kahramanlar kadar kahramanlık gösteren, ama bir o kadar da insanüstü kahramanlık davranışları sergilemeyen kişiler olarak kabul edilmektedirler.

Televizyon dizilerinden sinema filmlerine, çizgi roman kahramanlarından başka birçok kurgu karaktere kadar her alanda hâkimiyet sağlamış olan anti-kahramanların bugünkü sayısı, belki de tarihsel süreç içerisinde adından söz edilen tüm kahramanlardan daha

fazladır. Hatta belki de her birimiz bir anti-kahraman olma niteliğine sahibizdir. Çünkü artık anti-kahramanlar, kahramanlar gibi insanüstü vasıflara sahip olmadıklarından yüzyılda bir de dünyaya geliyor değildir.

Bu nedenle içimizden herhangi biri anti-kahramanlar olabilir. Hatta bu anti-kahramanlar siz olabilirsiniz ya da belki de ben... Çünkü bugün insan, her dönemde olduğundan daha fazla, anti-kahramanlar da olsa bir “kahraman” olma ihtiyacına sahip... Çünkü her insan “ben”i, her zamankinden daha fazla “ben buradayım” deme ihtiyacı duymakta...

İKİNCİ BÖLÜM

KAHRAMAN OLGUSUNUN ETİK BOYUTU

2.1. Kahraman Olgusunun Etik Boyutu

Ahlak kavramı, yaşamımızın her alanında karşımıza çıkan bir kavramdır. Bu bağlamda, günlük yaşantımıza ilişkin davranışlarımızın birçoğunu da, nasıl hareket edersem ahlak kurallarına uygun davranmış olurum anlamında ahlakla ilgili eylemler oluşturmaktadır. Ancak ahlak kavramı ile ilgili belirlemelerin kesin olmaması ya da kavramın, ölçüp biçilebilen ve kesinlik taşıyacak sonuçlarla ortaya konulabilen bir kavram niteliği taşınamaması, ahlaki olanla olmayan arasında bir ayırım yapılmasını o denli zorlaştırmaktadır.

Ahlak kavramının içeriği çağlara, aynı çağ içerisinde farklı dönemlere, toplumlara ve kültürlere ve hatta kişilere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Bu yönüyle bir kişiye göre iyi olarak nitelendirilebilen bir davranış, bir başka kişiye göre hiç de öyle değerlendirilmeyebilmekte ya da hâkim toplumsal ahlak anlayışına karşın, tek bir kişi çıkıp iyi ve kötü ya da ahlaklı olan ve olmayan ayırımının kendi çevresinden ve döneminden farklı değerlendirilmesi gerektiğini savunabilmektedir.

Öyleyse ahlak hangi ölçütlere göre değerlendirilmelidir? Ahlaklı davranış sergilemek isteminde olan kişiler, salt kendi dönemlerinin ve çevrelerinin ahlak anlayışına ya da algısına mı göre hareket etmeli, yoksa sadece kendi ahlak algısı kişinin ahlaklı olarak nitelendirilebilmesinde yeterli olabilmekte midir?

Mutlak bir ahlak anlayışı olmamasına karşın, benimsenilen ahlaki değerlerin mutlak bir ahlak anlayışı olarak değerlendirilmesi, kişilerin bu değerleri benimsediği oranda ahlaklı olarak nitelendirilmesini beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede, bir anlamda yürürlükte olan ahlak inancı kabul edildiği sürece geçerlilik taşımaktadır. Ama her ne şekilde olursa olsun ahlaki değerler, her zaman ve her koşulda yüksek bir amaca hizmet etmek amacıyla var olan değerler olarak kabul edilmektedir.

Her ne kadar her ahlak anlayışı kendi amacını en üstün amaç olarak görmekte ve değerlendirmekteyse de, ahlak kapsamındaki her doğrultu, yüksek bir yaşama amacını dile getirmek adına oluşturulmuştur. Bu anlayışlardan her biri, başka anlayışların da aynı sav da olduğunu görmezlikten gelerek, bu anlayışlarla aynı düzeyde değerlendirilmeyi ya da aynı kefeye konulmayı kabul etmemektedir. Bu yönüyle de Akarsu'ya (1982: 16) göre, her ahlak anlayışı despottur; zira her ahlak anlayışı başkalarını kendi itaati altına almak ve hatta onları yok etmek ister.

Her yürürlükteki ahlak anlayışı böyle olmak zorundadır. Yani, “Benim ilkelerim mutlak bir doğruluğu dile getirmiyor, ister uyun onlara, ister uymayın” yaklaşımı içerisinde olan bir ahlak anlayışı yoktur. Bu bağlamda her ulusun, her çağın, her sınıfın – haydutlar çetesinin bile – ve hatta tek bir kişinin bile kendi “öz ahlakı” bulunmaktadır (Akarsu, 1982: 17).

Herhangi bir yerde geçerliliği olan ya da herhangi bir kişi tarafından benimsenmiş ve tanınmış olan ahlak görüşü anlamında “ahlak”, şöyle ya da böyle değerler içerebilir. Ama hepsinde ortak olan tek bir şey vardır, o da “ahlaklılık” olgusunun kabulüdür. İşte her ahlak felsefesinin araştırdığı temel soru da bu olarak karşımıza çıkmaktadır; “İnsan eylemlerini değerli ya da değersiz kılan şey nedir?”.

Bu kapsamda felsefe tarihinde, iki ana eğilimin söz konusu edildiği görülmektedir (Akarsu, 1982: 19);

i.Eylemler, eyleme temel olan ve eylemi ortaya koyan düşünüşün niteliğine göre değerlidir ya da değildir.

ii.Sonucuna ya da başarısına göre, bir eylem ahlak bakımından değerlidir ya da değildir.

Özellikle ikinci eğilim; arkasında yer alan düşünüş ne olursa olsun, ortaya konulan eylemi değerli yapan, iyiyi ortaya koyan ya da iyiyi yaratan eğilimi ifade etmektedir. Zira eylemlerin arkasındaki gerçek düşünüşün zaten bilinmesi mümkün olamayacaktır. Birinci eğilim, eylemi değerli kılan düşünüşü ön plana çıkarmaktadır ki; bu noktada da, “İyi düşünüş nedir?” sorusu gündeme gelmektedir ki, bir eylemi iyi olarak nitelendirmeyi sağlayan farklı düşünsel motiflerden söz edilebilir.

Çalışmanın ana konusunu teşkil eden kahramanlık olgusu da etik boyutuyla değerlendirildiğinde, kahramanların hem birinci ahlaki eğilim hem de ikinci ahlaki eğilim bağlamında eylemde bulunmaları beklenmektedir denilebilir. Bu bağlamda kahramanlar, hem düşünüş temelinde iyi olanı istemeliler hem de eylemsel anlamda iyi olanı ortaya koyabilmelidirler. Bu durumun günlük yaşamda ne denli mümkün olduğu düşünüldüğünde, yani bir kişinin her zaman iyi olana yönelik düşünmesi ve her daim iyi olan eylemleri gerçekleştirmesi ne denli mümkün olabilir diye sorulduğunda, özde bunun her zaman mümkün olamayacağı algısından hareketle, zaten kahramanlar bunu başarabildikleri için sıradan insanlardan farklılaşmaktadır ya da günlük yaşam içerisinde sıklıkla karşılaşılabileceğimiz insanlardan farklı bir nitelik arz etmektedirler demek yerinde olacaktır.

Her ahlak öğretisinde, iyi olan düşünüş ve iyi olan eylem ayrımının farklı olması dolayısıyla, mutlaka ki her öğretiye göre de farklı bir kahraman algısının şekillenmesi söz konusu olmaktadır. Bu doğrultuda, çalışmanın bu aşamasında farklı ahlak öğretilerine yönelik

ayrıntılı değerlendirmelerde bulunulacak ve kahraman olgusunu şekillendiren, iyi olan düşünüş ve iyi olan eylem ile ilgili belirlemelerin ne yönde yapıldığı ortaya konulacaktır

2.2. Aristoteles ve Ahlak Anlayışı

Aristoteles'e göre, tekhnē (τέχνη) başlıca üç çeşit bağlamda değerlendirilmektedir (Tekerek ve Tekerek, 2008: 64):

- i. Tekhnē, kendi kendisi için araştırıldığında teoriktir.
- ii. Davranışlarımız için kurallar koymak üzere araştırıldığında pratiktir.
- iii. Yararlı ya da güzel ve iyi şeyleri yaratmak için araştırıldığında poetiktir.

Aristoteles'e göre; en yüce pratik teknik, diğer tüm bilimlerin kendisine bağlı olduğu "Politika" ya da toplumsal bilimdir. "Ethik (ἠθικός)" ya da "Ethos (ἦθος)" ise, bu bilimin bir parçasıdır. Bu bağlamda Aristoteles, Etik'ten bağımsız bir bilim olarak söz etmez, yalnızca karakter incelemesinin ya da karakter üzerinde tartışılmasına yer verir. Bu yönüyle de Aristoteles'te etik kavramı, bir anlamda "karakter bilimi" olarak kullanılmaktadır.

Aristoteles'in etik anlayışı, toplumla ilgili belirlemeleri içerir, yani toplumsaldır. *Politika*'sı da etikle ilgilidir, yani töreldir. Aristoteles'in etik anlayışı bağlamında "tek kişi", özü bakımından toplumun bir üyesidir; *Politika*'da da Devlet'in erdemi, tek tek yurttaşların erdemine bağlıdır (Erkızan, 2005: 170).

Aristoteles Etik'in başlangıcında, devletin iyiliğinin bireyden "daha büyük ve daha tam" olarak göstermektedir. Ama Devlet'in, yalnızca bireyin ahlak yaşamına hizmet etmesi mi gerektiği sorusu ile insanın isteklerinin akla hizmet etmesi mi gerektiği sorusunu da tartışmakta ve bu doğrultuda bireysel yaşama verdiği değeri de genişletmektedir (Akarsu, 1982: 63).

Aristoteles, sadece *Nikomakhos'a Etik* kitabının Aristoteles'e ait olduğu kabul edilmekle birlikte, etik üzerindeki tartışmalarını aşağıda verilen üç kitap bağlamında ortaya koymaktadır;

- i. *Ethika Nikomakheia (Nikomakhos Ahlakı)*
- ii. *Ethika Eudemia (Eudemos Ahlakı) ve*
- iii. *Ethika Megala (Büyük Ahlak).*

Aristoteles'in etik anlayışı ile ilgili temel belirlemeler, *Nikomakhos'a Etik*'inde şu sözlerle ifade edilmektedir. (2009: 1);

"Her sanat, her bilimsel araştırma, her eylem ve isteyerek seçme, bir iyiye çabalar görünüyor".

Aristoteles, "iyi" ile ilgili belirlemelerini de şu sözlerle ifade etmektedir (2009:1);

“İyi; her şeyin yöneldiği, eğilim duyduğu erektir”.

Mutluluk tek başına, hayatı yaşamaya değerli kılar. Burada Aristoteles mutluluğun başlıca iyi olduğu iddiasını desteklemek için başka bir fikir sunar. Mükemmel olan iyi kendi içinde yeterlidir: “Kendi içinde yeterli olmayı ise, tek başına alındığında hayatı tercih edilecek kılan ve hiçbir eksiği bulunmayan şey diye kabul ediyoruz; mutluluğun böyle bir şey olduğunu düşünüyoruz.” (2009: 3)

Aristoteles sadece münzevi hayatı değil, arkadaşlar ve aileyi kapsayan sosyal bir hayatı göz önünde bulundurmaktadır; çünkü ona göre insan kendi doğası gereği sosyal bir varlıktır.

Bir amaç olarak iyi ve kendi içinde yeterli olarak iyi: Mutluluk, eylemlerin yöneldiği amaçtır ve hayatı yaşamının değerli olmasına yeterlidir. Aristoteles’e göre yalnızca bir amaç olarak, kendi içinde değerlendirdiğimiz şey aynı zamanda kendi içinde yeterli bir iyi olan şeydir (kendinden değeri vardır). Bu yönüyle Aristoteles’in etik anlayışı, “ereksel (teleolojik)” bir etik anlayışını içermektedir. Zira Aristoteles’e göre; ahlaklılık onun gözünde, kendilerinde iyi oldukları için bazı eylemleri yapmak değil, “insan için iyi olan şeye” bizi yaklaştırdıkları için o eylemleri yapmaktır. Böylece Aristoteles, ahlak için iyi olanı, insan için iyi olan şeylerle sınırlandırmaktadır.

Aristoteles’in bu yaklaşımının, gerçekte değeri kendinde olan eylemle, değerini başarısından ya da ortaya koyduğu şeyden alan eylem arasındaki aykırılıkla bir ilgisi yoktur. Eğer Aristoteles bu ayrımı kabul etmiş olsaydı, Kant’ın ahlak öğretisinin öncüsü olarak kabul edilmiş olacaktı. Yani, bir yanda iyinin kendisi diye bir şeyin var olduğu, diğer yanda bir de değerini başarısından alan bir iyinin var olduğu düşüncesinin Aristoteles’in etik anlayışında yer bulması söz konusu değildir (Akarsu, 1982: 65).

Aristoteles’in etik anlayışı, “başka türlü olmaya elverişli olan şeylerle” ilgilenir ve etikten, matematik gibi “zorunlu olan şeylerle” uğraşan bir bilimin yapabileceği tam tanıtlamalar beklenemez. Evrende “zorunlu öğeler” ile “olumsal öğeleri” ayıran Aristoteles, insan eylemlerinde de bir olumsuzluğun var olduğunu kabul etmektedir. Zira ilkin, eylemlerimizin fiziki sonuçları kesin olarak önceden görülemez; sonra gelecekteki eylemler belirlenmemiştir, yani pratik anlamda bir “belirlenimcilik (determinizm)” söz konusu değildir. Bu olaylar da, hangi eylemin en iyi sonuçları vereceğini kesin olarak söylemeyi olanaksız kılmaktadır.

Aristoteles’in etik anlayışı tanıtlayıcı olmadığı için diyalektiktir ve diyalektiğin yararlarından birisi de, bizi doğruca ilkelere götürmesidir. Bu bağlamda Aristoteles, doğru

olarak bilinen ya da doğru olarak kabul edilen ilkelerden değil de, bilgelerin kanılarından hareket ederek diyalektik biçimini kullanmaktadır (Küçükalp, 2008: 73).

Aristoteles, çokluğun anlayışına uygun olarak, yaşamın ereğinin “eudaimonia” (εὐδαιμονία=mutluluk, iyi şans, servet, refah)” olduğunu kabul etmektedir. “Eudaimonia” kavramı, ilksel anlamda iyi bir daimon’u olma anlamına gelmektedir. Oysa Eski Yunan günlük dilinde kavram, yalnızca mutluluğu ya da dış mutluluğu ifade etmek için kullanılmıştır. Bu da, hazdan yalnızca süreklilik ve derinlik ile ayrılan bir duygu durumunu ifade etmektedir ki; Aristoteles’te eudaimonia, bir çeşit edimdir, eylemdir ve haz, yalnızca doğal olarak ona katılır, değilse Aristoteles’in hedonist olması söz konusu değildir (Akarsu, 1982: 67).

Aristoteles’e göre, insan için iyi olanın sadece eudaimonia ile ortaya konulamayacağını belirtmektedir. Bu bağlamda da Aristoteles, eudaimonia’yı bir çeşit yaşamın kuracağını ve eudaimonia’yı sağlayanın ne olduğunu bilmek gerektiğini savunmaktadır. Bu doğrultuda da Aristoteles’e göre, ayrı ayrı kişilerin bu bakımdan yönelindikleri birbirinden ayrı dört çeşit ilkenin varlığından söz etmektedir (Uysal, 2003: 54);

i. İnsanların büyük çoğunluğu hazza yönelmiştir, erek olarak hazzı görmektedir. Ama bu, ancak kölelere ve hayvanlara yaraşır bir erektir.

ii. İnsanların bir bölümü ya da daha iyi olanlar, erek olarak şerefi görmektedirler ki; bu, aynı zamanda politika yaşamının da ana konusudur. Ancak Aristoteles’e göre, yaşamının ana ereği bize uyan bir şey olması gerektiği için şeref olamaz. Zira şeref, dışla ilgili bir şeydir ve en yüksek değer bize bağlı bulunan olması ya da bizim içimizde bulunan bir şey olması gerekliliği dolayısıyla kabul edilebilir değildir. Şeref, ancak kendimize özgü erdemi sağladığı için istenir ki; o zaman erdem, politika yaşamının yöneldiği ve daha gerçek bir erdem olur. Ama şeref, gerçek bir erdem olarak kabul edilemez.

iii. Bazı insanlar da zenginlik isterler ki; zenginlik, ancak bir araç olabilir, erek olamaz.

iv. Aristoteles’in, en yüksek erek olarak ortaya koyduğu ise, teorik yaşam ya da kendisini düşünceye veren yaşamdır.

Aristoteles’e göre, insan için iyi olanın da iki temel özelliği bulunmaktadır (Topakkaya, 2009: 629);

i. İnsan için iyi, erek olmalıdır. Yani, herhangi bir başka şeye erişebilmek için bir araç olarak değil de, kendisi için seçilmiş olmalıdır.

ii. İnsan için iyi, kendisine yetmelidir. Yani, seçilmiş bir değer olmaya değer bir yaşamayı kendi kendine vermelidir.

İyi ile ilgili olarak Aristoteles tarafından yapılmış olan bu iki belirleme, aynı zamanda mutlulukla da ilgilidir. Bu bağlamda mutluluğu erdeme uyan bir etkinlik olarak değerlendiren Aristoteles, erdemın doğasının da araştırılması gerektiğini belirtmiş ve *Nikomakhos Etik*'i VI. Kitabı'nın sonuna kadar bu araştırma üzerinde durmuştur. Aristoteles, *Nikomakhos Etik*'i VI. Kitap'ta erdemi araştırmıştır, ancak karakter erdemlerine II., III., IV. ve V. Kitaba yer vermiştir. II. ve III. Kitaplarda, iyi karakter ve iyi eylemin genel doğası üzerinde tartışmalarda bulunmuştur. III., IV. ve V. Kitaba da, dönemi itibariyle kabul edilen başlıca erdemler üzerindeki ayrıntılı tartışmalara yer vermiştir.

Belirtildiği üzere Aristoteles'e göre, bütün insan eylemlerinin ereği iyi ve bu iyi, aynı zamanda eylemle kazanılan iyidir. Her eylem iyiye çabalar, ancak herkesin erişmeye çalıştığı iyi başkadır. Bu doğrultuda da günlük yaşamda, değerler çokluğunu ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda Aristoteles, daha baştan insanın özünü dıştan kuşatan günlük yaşamın değerleri ile deneyimsel yaşama sırt çeviren Platon'un "Değerler Öğretisi" arasındaki yerini almış olmaktadır ki; Aristoteles'in etik anlayışında aranılan, mutlak anlamda iyi değildir. Zira her eylemde bir başka iyi olduğundan, böyle bir şeyin olup olmadığı kuşkulu görünecektir ver her varlık basamağının, kendisine özgü bir yüksek iyisi vardır. Bunun insan için ne olduğunu belirlemek de, etiğin görevidir (Akarsu, 1982: 66).

Aristoteles'e göre, erdemın de iyi gibi iki temel özelliği bulunmaktadır (Tunçay, 2008: 6);

i.Düşünce ile ilgili olan "dianoetik" özellik (fr. dianoétique; zekâya ilişkin anlamında, yun. dianoetikos. Aristoteles'in felsefesinde, duyumsal ya da düşünsel sezgiyle elde edilmiş bilgiye karşıt olarak, akıl yürütmeye dayanan erdem)

ii.Ahlak ile ilgili olan "etik" özellik.

Dianoetik erdemler, aklın etkinliği ile ilgili olan erdemlerdir; etik erdemler ise, ruhun akıldışı bölümlerine akılla egemen olunmasıyla ilgili olan erdemlerdir. Dianoetik erdemlerin yeri düşüncedir; ahlak erdemlerinin yeri ise, istenç ya da iradedir. Etik'i asıl ilgilendiren ise, etik erdemlerdir.

Aristoteles'e göre; etik erdemler bir duygulanma ya da salt bir yetenek değildir; bizim içimizde belli bir niteliğe sahiptirler. Ahlaksal eylemde bulunmak isteyen kişi, sadece doğruyu yapmakla yetinmemeli, aynı zamanda doğru düşünüş için de hareket etmelidir ki; dış başarı olmaksızın, sadece bu düşünüş bile eyleme ahlaki bir değer kazandırabilecektir. Bundan dolayı da, belirli bir eylemle değil, eyleyenin niteliği ile de ilgili olması bakımından, erdemli insanın kim olduğuna ve iyi olan eylemin ne olduğuna erişmek zor olacaktır (Akarsu, 1982: 58).

Aristoteles'in erdemleri iki ayrı bölümde değerlendirmesi ve ayrıca etik erdem içerisinde de birçok erdem bulunabileceğini belirtmesi, onu Sokrates'ten ayırmaktadır. Bu doğrultuda Aristoteles'e göre, sadece insanların sahip olduğu erdemler değil, ödevleri de çeşitlilik gösterecektir. Erdem, özü gereği birdir, ama çeşitlidir. Örneğin; kölenin istenci, özgür bir insanın istencinden başka biçimde olacaktır ya da kadın istenci, erkeğin istencinden daha farklı gerçekleşecektir. Bununla birlikte, bir kimsede olan erdem, bir başka kimsede bulunmayabilir ya da bir sınıfta kişinin kendisine öz ödevlerinden ve ona uygun erdemlerinden bahsedilebilmekteyken, bir başka sınıfta bu yönde bir algı olmayabilir.

Aristoteles, erdemi erkekte tam olarak ortaya çıkan bir yetkinlik hali olarak değerlendirir ki; zaten ona göre erkek onda, tam ve yetkin insan olarak görülür. Bu bağlamda da Aristoteles'in etik anlayışı doğrultusunda sonuç olarak denilebilir ki; Aristoteles'te kahraman nitelikler, ancak erkeğe yaraşır niteliklerdir ve bir kimse, içerisinde yer aldığı toplumun (politeia) ön gördüğü erdemli davranışları yerine getirdiğinde ya da o yönde eylemde bulunduğu, zaten olması gereken şekilde davranmıştır ve bu onun kahraman olmasını değil, ancak erdemli olmasını sağlayacaktır. Yani kahraman olmak, iyi olana yönelik düşünüş sahibi olmak ve o yönde eylemde bulunmak ötesinde bir anlama sahiptir.

2.3. Immanuel Kant ve Ahlak Anlayışı

Kant'ı, İngiliz ahlakçılarının özellikle yöntemleri ilgilendirmiş ve etkileri de, özellikle ahlak araştırmalarının yöntemi üzerinde kendisini göstermiştir. Bundan önce Wolff'tan etkilenmiş olan Kant, bu aşamadan sonra İngiliz ahlakçılarının iç gözleme dayanan yöntemlerine yönelmiş ve psikolojik gözlemlere, içsel yaşantıların analiz edilmesine ve insanın içinde bulunan ahlak duygusuna dayanan bu yöntemler kapsamında ahlaksal eylem incelemesinde bulunmuştur.

Kant'ı İngiliz ahlakçılarından ayıran en önemli nokta ise; "iyi" kavramı ile "gereklilik (das sollen)" olarak karşımıza çıkan "yasa" kavramının araştırmalarının merkezinde yer almasıdır. Bu bağlamda Kant, ahlakın ilk temellerinde ve ilkelerinde felsefi bir açıklığa erişilmesinin gerekli olduğunu düşünmüş ve henüz erişememiş olmasına karşın, bunun da olanaklı olduğuna inanmıştır.

Kant'ın ahlak anlayışında gereklilik, iki anlam bağlamında değerlendirilmektedir (Bozkurt, 2007: 503);

1. Birinci anlam doğrultusunda gereklilik, bir erek için ve bir araç olarak bir eylemin zorunluluğunu dile getirmektedir ki; burada ereğin gerçekten istenip istenmediği açık kaldığından, bu zorunluluk bir sorunsal (problematik) ve bir sorumluluk içermemektedir.

ii. İkinci anlam doğrultusunda gereklilik, bir eylemin doğrudan doğruya kendi başına bir erek olarak zorunluluğunu dile getirmektedir ki; burada da, eylemin bir erek olarak yapılması gerekmektedir ve sorumluluk da, ancak o zaman ortaya çıkmış olacaktır.

Kant'ın ahlak anlayışında İngiliz ahlakçılarının “ahlak duygusu” ile yetinmeyip, Wolff'a başvurarak “en yüksek biçimsel ilke” arayışına girmesi de, kendisine ahlaksal olan için ilke olarak görünen “sorumluluk” kavramını, İngiliz filozoflarında yeterli bulmamasından kaynaklı bir durum olarak değerlendirilmektedir (Akarsu, 1982: 208).

Bununla birlikte Kant, ahlak anlayışına yönelik değerlendirmelerinde önceleri, ahlaksal olanı “düşünüşe (gesinnung)” dayandırmıştır. Kant felsefesinde düşünüş, eylemin dış başarısı ile değerlendirilemeyecek bir kavramdır ve tersine, doğal istemlere karşı duruşla ve onların yenilmesiyle değerlendirilmelidir. 1764 yılında yayımladığı “*Güzel ve Yüce Duygusu Üzerine Gözlemler (Beobachtungen über des Gefühl des Schönen und Erhabenen)*” adlı yazısında da Kant, ahlak önermelerini yalnızca duyguya dayandırarak da, hala İngiliz ahlakçılarının etkisi altında olduğunu göstermektedir (Kant, 2011a: 33).

Kant'ın “*Güzel ve Yüce Duygusu Üzerine Gözlemler*” adlı çalışmasında, Rousseau'nun da etkisi görülmektedir. Zira Rousseau, insan doğasının – kendini erdemli eylemlerde ortaya koyan – değerini (würde – dignite) savunmaktaydı ve Rousseau'nun törel bilinçle (vicdan) aynı tuttuğu bu değer, tanrısal olanın bize açıldığı anlayışına dayanmaktadır. Bu duygu ile duyular – üstü gerçeklikle bağlantı kurulduğu anlayışını içeren Rousseau'nun bu yöndeki felsefesi, Kant'ın dinsel yaşama atmosferine uymakta ve bu doğrultuda da Kant'ta, şu eğilimin başladığı görülmektedir:

“Duyular – üstü olana spekülâtif aklın kuramsal çabalarıyla değil, doğrudan doğruya ahlak bilinci ile erişilebilir. Böylece ahlaksal eylem, insanı Tanrı'ya yaklaştıran en değerli şey olunca, bilgiye de bağlı olamaz artık. Bundan böyle bilgi gururu, insan değeri (würde) önünde eğilmektedir” (Bezci, 2011: 49).

Ancak Kant ahlak anlayışı bağlamında, Rousseau'ya da yeterli bulmadığını belirtmektedir, Rousseau'nun ahlak ilkelerinin kesin olarak formüle edilmemiş olduğunu ve ahlak yasasının tanımından daha çok, ahlak yasasının duygusuna önem verdiğini ileri sürmektedir.

Kant'ın ahlak anlayışında, ahlakın dine bağlı olmadığı savunusu da yer almaktadır. Bu bağlamda Kant, bilakis dinin ahlaka dayandığını belirtmekte ve bu yöndeki düşüncelerini de, “*Fizikötesinin Düşleriyle Aydınlatılmış Bir Büyücünün Düşleri (Traeume eines Geistersehers, erlaeutert durch Traeume der Metaphysik–1766)*” adlı yazısında şu şekilde ortaya koymaktadır;

“Nasıl? Ancak bir başka dünya olduğu için mi erdemli olmak iyidir ya da bir zaman gelecek, eylemler salt kendilerinde iyi ve erdemli olduklarından değil de, başka bir gerekçeyle mi ödüllendirilecekler? Gelecekteki ceza korkusu olmadan sevdiği kötü şeyleri bırakan kimseye iyi denemeyecek mi? İnsanın iyi davranışlarını öbür dünya umuduna dayandırmaktansa, gelecekteki dünyadan beklenen şeyleri, iyi düzenlenmiş bir ruhun duyularına dayandırmak, insan doğasına ve ahlakın aykırılığına çok daha uyar görünüyor” (akt: Akarsu, 1982: 238).

Kant’ın ahlak anlayışının temelinde yer alan “Özgürlük Öğretisi”nin ilk şekillendiği yer ise, “*Principiorum Primorum Cognitionis Metaphysicae – 1755*” başlıklı yazısıdır. Bu yazı doğrultusunda Kant, bütün nesnelere zorunlu ve değişmez zincirlemesi ile ne gerçek özgürlük ne de bununla ilgili olarak ahlak ortadan kalkar savunusundadır. Ona göre, fiziksel olaylar da özgür eylemler de belirlenmişlerdir (Arıcan, 2006: 223).

Öyleyse, olup biten olayların zorunluluğu her yerde aynı ve doğrunun dereceleri olmadığı gibi, belirlenmiş olmanın da dereceleri bulunmamaktadır. Bu bağlamda, çok zorunlu olmak söz konusu edilemez, ancak zorunluluğun nereden geldiği söz konusu edilebilir. İnsan eylemlerinin belirlenmiş oluşu da, öznenin dışında bulunan bir nedenden kaynaklanmamaktadır; neden, onun kendisinde ve isteyerek boyun eğdiği eğilimlerinde bulunmaktadır (Göçmen, 2003: 205).

Her istenç kararında, güdüler iki yana da çevrilir; ama insan, özgür olarak hoşuna giden bir yana karar verir. Eylemin tam nedeni de, öyleyse bu özgür istenç kararıdır. Bu kararın “spontane (spontaneite)” olmadığını belirten Kant; eğer bu karar spontane olsaydı, o zaman yalnızca bir iç ilkedan çıkan bir eylemi dile getirmesi gerekirdi. Bir eylemin istençle yapılmış olması ve istence karşı olmaması ise yeterli olacaktır. Eylem aslında kaçınılmazdı, ama eyleyen bundan kaçınmak da istemezdi. Böylece eylem, bu istemenin ve başka olayların sonucu olarak zorunluydu ve istencin kayıtsız oluşu, insan için mutluluk olurdu. Zira o zaman akıl değil, bir alınyazısı ya da bir rastlantı onu belirlerdi (Akarsu, 1982: 204).

Kant, ahlakın ilkelerini doğrudan doğruya akıldan çıkarmak istemekle, Hıristiyan ahlakından büsbütün ayrılan bir ahlak anlayışı öne sürmektedir. Hıristiyan ahlakı, insanlara örnek olarak tanrısal yetkinliği koymakta ve ödevi de bu yetkinliğe bağlamaktadır. Bu anlayış doğrultusunda, insan da kendi güçlerine bırakılmış olduğundan, bu ödevi yerine getirmek de güçsüzdür ve din, onu kayırmaya söz vermiştir ve bu bağlamda Hıristiyan ahlakının temeli, aynı zamanda erek ve araç olarak Tanrı’dır. Kant’ta ise tam tersine, Tanrı bilinemez olarak açıklanmakla, ahlakın temeli olamayacaktır ve ahlakın çıkış noktası ancak akılda bulunabilir (Dağ, 2010).

Kant, ahlak sorunlarını çözümede iki tür yöntem kullanmaktadır (Kılıç, 1993: 69);

i. Bir yanda, deney verilerini çıkış noktası olarak almakta ve çözümlenme ile bu verilerden en genel önermelere yükselmektedir.

ii. Diğer yanda, akıl kavramlarını ilkeler olarak ele almakta ve bu kavramlardan görüngülere, verilere ve deneylere inmektedir.

Kant'ın kendisi de, "*Törelere Metafizikine Temel Koyma*" başlıklı yazısının önsözünde, yöntemini "çözümsel (analitik)" ve "bireşimsel (sentetik)" yöntemlerin bir bireşimi olarak değerlendirmektedir. Bu temelde Kant, öncelikli olarak çözümsel yöntemle ortak ahlak kavramlarından ilkelere uzanmakta ve bu çözümsel incelemeyi, ilkeleri akıl yoluyla temellendirmek istediğinden, bireşimsel bir yöntem olarak değerlendirmektedir. Bu temelde de Kant, salt olanı empirik olandan ayırmak isteminde olduğunu belirtmektedir.

Bu bakış açısıyla Kant, bir yandan felsefi bir kendi bilincine varma basamağına yükselmek için ahlaksal akıl bilgisinde yola çıkmakta ve sıradan insanda ahlaksal olana karşı duygularla ilgili içgüdüsel bilgiyi çözümlenmektedir. Bu şekilde en yüksek ilkeyi belirleme çabasında olan Kant, diğer taraftan da yeniden bu ilkeyi inceleyerek, bu ilkenin uygulandığı ilkelere yönelir. Böylece de salt bilgiye ya da bu aşamadan itibaren salt ahlak felsefesine varmak için, popüler ahlak felsefesini araştırmakla işe başlar (Akarsu, 1982: 269).

Kant bu süreçte, sadece analitik işlemlerle yetinmemiş, eylemlerdeki empirik olarak verilmiş olan gerçeklerde de salt olana yönelmiştir. Pratik aklın hangi davranışlarının iyi, hangi davranışlarının kötü olarak yargılandığını da, bu bağlamda örneklerle göstermektedir.

Kant'a göre; insanlar, günlük yaşamda törel bilinçlerinin (vicdanlarının) sesine uyarak, içerisinde buldukları bir olayı iyi ya da kötü olarak kabul ederlerse de, iyi ve kötünün kendisinin neyi dile getirdiğinin hesabını genel bir biçim içerisinde veremezler. Bundan dolayı da, günlük yaşamda bir davranışı "iyi", bir başkasını "kötü" olarak değerlendirirken, hangi ölçüyü temel aldıklarının da hesabını veremezler. Bu belirleme doğrultusunda ve bu ölçüde açıklığa erişmekle Kant, ahlakın temel ilkesini de ortaya çıkaracağına inanmaktadır. Bu bağlamda da, ahlak kavramlarını çözümlerken Kant'ın istediği, bu kavramların nasıl ortaya çıktığını araştırmak değil, içerdikleri ilkeleri bulmaktır (Ketenci ve Topuz, 2011: 83).

Kant'ın ahlak anlayışında, iyinin iki türü bulunmaktadır (Poyraz, 2011: 11);

i. Bir şey, ya başka bir değerli olanı etkilediği için iyidir ve böylece de herhangi bir ereğe erişmede araç olarak işe yarar. Bu durumda yararlı olanla ilgilidir ve değeri kendi içerisinde değildir, yani değerini değerli olmadan alır.

ii. Bir şeyin değeri, kendi içerisinde ve o şey, kendi içerisinde değerlidir; kendi başına iyidir, kendinde iyidir. Böyle bir kendi başına değer olarak ya da kendinde iyi olarak da, iyi istenci ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte Kant, bir eylemin ahlaksal değerini doğrudan doğruya ödev bilincinin kendisine dayandırmaktadır. Bu bağlamda Kant'a göre; bir eylemi ödev olduğu için yapıyorsak, eylemimizi belirleyen neden ödevse, bizi bu eyleme yapmaya sürükleyen herhangi bir eğilim değil de ödevse, bu eylemin ahlakça bir değeri var demektir.

Eyleyenin bilincinde ödevden başka bir neden bulunmuyorsa, eylemin ahlaksal ve böylece de saltık değeri var demektir. Ama bu değeri belirleyen ögeyi de tam olarak ortaya koymak gerekmektedir. Bu öge, eleştirilmesi gereken bir maksat ya da bir niyet (absicht) olamaz, zira bir eylem, herhangi bir ereğe erişmekle değil, kendi başına iyi olmalıdır. Bir eylemi kendi başına iyi yapan da, o eylemin herhangi bir eğilimden değil, ödevden gelmesidir. Ödev bağlamında değerlendirildiğinde ise; ödev, bir eylemin zorunlu olarak yasa karşısındaki saygıdan doğması gerekmektedir (Akarsu, 1982: 248).

Bu belirlemeler doğrultusunda görülmektedir ki; Kant'ın ahlak anlayışında ahlaksal eylemin özel bir belirtisi bulunmaktadır. Bu bağlamda bir eylem, sonucunda acı bile doğsa, bir buyruğa ya da bir ahlak yasasına karşılık geldiğinden istenmelidir. İstemenin ahlaksal doğasını belirleyen ya da istemenin ahlaksal bir değeri olduğuna karar verdiren, şunun ya da bunun istemiş olması ve buna erişilmiş olması değil, istenilmiş olan şeyin kendisine göre istendiği ilkedir. Sonuç olarak bir eylem, bir yasaya uygun olarak ve doğru olduğu için istenmekteyse iyidir.

2.4. Friedrich Nietzsche ve Ahlak Anlayışı

Nietzsche, ahlak kavramını belirli bir çağın değerlerinden ve “iyi – kötü” denilen şeylerin bir araya gelmesinden oluşan bir kavram olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda ona göre; değer yargıları çağdan çağa değişiklik gösterdiği için, değer taşıyan şeyler değilse bile, bu değerlerin yorumlanması da değişmektedir (Nietzsche, 2002: 18).

Nietzsche'ye göre, ahlak felsefesinin ortaya atılmasından ve ahlak kavramının mevcut boyutları ile tartışılmasından sorumlu olanlar ahlak filozoflarıdır. Bununla birlikte filozoflar, yıllarca ahlak hakkında düşünüp konuşmalarına karşın, asıl olan ahlakı hiçbir zaman araştırma yoluna gitmemişler ve bunun üzerinde konuşmamışlardır.

Nietzsche, konu ile ilgili düşüncelerini “*İyinin ve Kötünün Ötesinde*” adlı eserinde şu şekilde ifade etmektedir (Nietzsche, 2011: 23);

“Güldürücü bir katı ciddiyetle tüm felsefeciler, çok daha yüksek, daha gösterişli, daha tantanalı bir şey bekliyorlar, ahlakla bilim olarak ilgilenmeye başlar başlamaz ahlakı temellendirmek istiyorlar ve her felsefeci, şimdi böyle bir temele sahip olduğuna inanıyor. Oysa ahlakın kendisi “verilen” bir şey olarak alınıyor. İşte tam bundan ötürü ahlak felsefecileri, ahlak olaylarını yalnızca kabaca, keyfi özetlerden, rastgele kısaltmalardan bilirler; çevrelerinin, sınıflarının, kiliselerinin, çağlarının ruhu, iklimleri ve yeryüzünün bir parçasının ahlakı olarak – işte bundan ötürü ahlakın asıl sorununu göremezler. Oysa bu sorunlar farklı birçok ahlakın bir karşılaştırması yapıldığında su yüzüne çıkar. Bütün ahlak biliminde şimdiye dek eksik olan tek şey, tuhaf gelecek kulağa ama tam ahlak sorununun kendisiydi”.

Nietzsche, dünyanın özüne güç istemini yerleştirmiş olması bakımından, ahlak sorununun temeline de “Kimseyi İncitme!” buyruğunu yerleştirmiş olan ahlak felsefecilerine karşı da tavır takınmıştır. Zira ona göre, güçlü olan gücünün gerektirdiğini yerine getirmelidir ve zaten dünya güçlülerindir. Ahlakın güce yönelik olan bu durumu da, varlığını aşağıda verilen üç içgüdüden almaktadır (Nietzsche, 2002: 25):

i. Güçlülere ve bağımsızlara karşı söz konusu edilen sürü içgüdüsü

Sürü içgüdüsüne sahip sürü insanının, kendisinden daha güçlü ve kendisinden daha bağımsız olanları, ahlak kurallarını kullanarak bir anlamda kendilerine eşitlemek adına hareket etmelerini ifade etmektedir.

ii. Acı çekenlerin ve kusurlu ve yeteneksiz yaratılanların mutlulara karşı içgüdüsü

Acı çeken ve kusurlu yaratıldıklarını düşünen bu içgüdüye sahip olanların, kendilerinden daha mutlu ve kendilerinden daha yetenekli olanlar için belirledikleri kuralları ifade etmektedir.

iii. Ortalama insanların istisnalara karşı içgüdüsü

Ortalama bir yaratılışa sahip olan kişilerin, istisnai yaratılışa sahip olan kişilere hükmedebilmek adına belirledikleri kuralları ifade etmektedir.

Bu belirlemeler doğrultusunda, Nietzsche'nin içgüdüsel bir ahlak anlayışı ortaya koyduğu söylenebilir. Zira ona göre, ahlakın kökeninde bu içgüdülerin yer alması ve hâkim olması söz konusudur.

Nietzsche, ahlak tartışmaları içerisinde ahlak ile gelenek arasındaki ilişkinin tartışılmasına da yer vermektedir. Bu bağlamda Nietzsche'ye göre gelenek; bize yararlı olanı emretmiş olduğu için değil, yalnızca emir verdiği için itaat etmeyi seçtiğimiz üst düzey bir otoriteyi ifade etmektedir (Nietzsche, 2011/a).

Nietzsche'ye göre, ahlak geleneklere itaat etmekten başka bir şey değildir ve körü körüne itaat ettikten sonra, geleneklerinde de ne türden/ne şekilde olduklarının bir önemi yoktur. Zira gelenekler, alışlagelmiş davranış ve değerlendirme biçimlerini direkt olarak kabul etmekten başka bir şey değildir. Bununla birlikte Nietzsche; geleneklerin emrettiği şekilde davranıldığında, zaten ahlakın söz konusu olamayacağını belirtmekte ve bu doğrultuda da, yaşam içerisinde geleneklere ne denli az yer verilmiş olunursa, ahlakın etki alanının da o ölçüde daralmış olacağını belirtmektedir. İşte bu nedenle Nietzsche'ye göre, özgür insan, ahlaksız insandır. Çünkü özgür insan, her konuda geleneğe değil, kendisine bağlı kalmak/kendisine bağlı hareket etmek ister. Ama buna karşın, neredeyse insanlık tarihinin başından beri insanlığın tüm durumlarında, kötü olmanın “özgür olma”, “başına buyruk olma”, “alışılmamış olma”, “şaşırtıcı olma”, “değişik olma” olarak nitelendirilmesi söz konusu olmuştur (Nietzsche, 2011a: 31).

Nietzsche, dini ahlak anlayışlarının dışında; faydacılık, sosyalizm ve demokratizm gibi düşünce akımlarının da – her ne kadar dini ahlak anlayışlarını eleştirmiş olsalar da – bir ahlak görüşü doğrultusunda şekillendirildiklerini belirtmiştir. Bu doğrultuda mademki her öğreti, kendisini bir ahlak anlayışını temel almak suretiyle ortaya koymak ihtiyacındadır, o halde her öğreti dini ahlak anlayışlarının ortaya koyduğu ahret inancını da zorunlu olarak kabul etmek durumundadır (Nietzsche, 2002: 21).

Ahlak ve ahlaksızlık arasındaki sıkı bir bağ ve ilişki olduğu savunusunda olan Nietzsche, ahlaki olarak övülen ve kabul edilen her şeyin, aynı zamanda özünde ahlaksız olana eşit olduğunu belirtmektedir. Zira ahlak alanındaki her türlü gelişim, ahlakdışı araçlarla ve ahlakdışı amaçlarla sağlanmaktadır (Nietzsche, 2002: 26).

Bu yöndeki düşüncelerine yönelik ayrıntılı belirlemelerde bulunmamış olan Nietzsche, sadece ahlaki araç ve amaçların ahlaksızlığı, ahlakdışı araç ve amaçların da ahlaki gelişimi beraberinde getireceğini belirtmiş ve bunun dışında konu ile ilgili bir açıklamada bulunmamıştır.

Konu ile ilgili olarak Nietzsche, özet mahiyetinde şunları söylemektedir (Nietzsche, 2002: 61);

“Şimdiye kadar en üst değerler, güce yönelik istencin bir özel halidir; ahlak da, ahlaksızlığın bir özel halidir”.

Nietzsche, immoralist bir filozof olarak, ahlakın ve dinin sürü içgüdüsüne sahip insanlar için var olduğunu ve ancak onlar tarafından destek görebileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda Nietzsche'ye göre; sürü içgüdüleri ilerleyen dönemlerde, ahlakın ve dinin öngördüğü insan türünü yaratabilecek türden bir içgüdüdür (Nietzsche, 2002).

Nietzsche'nin ahlak anlayışının temelinde yer alan “güç istenci” ya da “güç istemi”, ona göre insan yaşamındaki her şeyi belirleyecek niteliktedir. Oysa hâkim olan ya da öncesinde kabul görmüş ahlak anlayışlarına bakıldığında, tüm bireylerin eşit olarak değerlendirildikleri ve bu doğrultuda da birbirlerine eşit şekilde davranmaları gerektiği belirtilmektedir. Ama ona göre olması gereken yaşayan beden olduğuna göre, onun içerisinde bulunan bireyin kendisine yapmaktan sakındığı her şeyi karşısındakine çekinmemesi şeklinde olmalıdır. Çünkü insan doğasının temelinde yer alması gereken temel duygu, güç istemi olmak durumundadır ve insan, ancak bu istem sayesinde büyümeyi, yayılmayı, yakalamayı ve kendine çekmeyi mümkün kılacaktır. Bunun da bir ahlak ya da ahlaqsızlıktan değil, yaşamın gerektirdikleri doğrultusunda ortaya çıkacağını belirten Nietzsche, yaşamın özü güç istemi olduğunu için, zaten farklı şekilde hareket etmek/davranmak olası olmayacaktır savunusundadır (Nietzsche, 2002: 58).

Ahlak alanının küçültülmesi ve sınırlandırılması gerektiğini savunan Nietzsche, insanın asıl içgüdülerinin ortaya çıkartılması ve itibarlı hale getirilmesi ve gereken itibarın kendilerine verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Asıl olan güç istenci olduğuna göre de, bu istencin ya da insanın sahip olduğu gücün ortaya çıkartılabilmesi için, insanın gerektiğinde erdemliliğinden uzaklaşabilecek ve ahlaka bağlı olmayan bir erdem benimseyebilecek durumda olması gerekecektir (Nietzsche, 2002: 59).

Bu kapsamda Nietzsche'ye göre; ahlakın konusu ne ruhi güçlerdir, ne de ruhi güçlerin eğitimidir. Ona göre ahlakın asıl konusu, kişinin asıl içgüdülerini ortaya çıkarabilmesidir ya da çıkarabilmesi olmalıdır. Zira asıl ortaya çıkarılması gereken, insan güç istencidir.

Nietzsche, ahlak anlayışı doğrultusunda yöntem olarak, sürekli “niçin?” sorusunu sorarak hareket etmektedir. Yani Nietzsche, “İyi nedir?” sorusunu sormak yerine, “Niçin iyi ve erdemli olmak gerekir?” diye sorar. Çünkü “İyi nedir?” sorusu, direkt olarak bir iyinin kabul edilmesine dayanmaktadır. Oysa “Niçin iyi ve erdemli olmak gerekir?” sorusu, direkt olarak bir iyi kabulünün gerektirmemekte ve hatta bunun varlığını sorgulamaktadır. Bu yaklaşımda Nietzsche için, bir “sorgulama yöntemi” olarak kabul edilmektedir (Küçükalp, 2010: 13).

Sonuç olarak Nietzsche, bir kuralın iyiliğinin ve kötülüğünün de, beklenen sonucun gerçekleşip gerçekleşmemesine bağlı olduğunu belirtmektedir. Ama ahlak kuralları söz konusu olduğunda durum farklılaşmaktadır. Çünkü ahlak alanında sonuçların tüm boyutları ile kavranabilmesi mümkün değildir ve bu nedenle de ahlak alanında, bir şeyin tam olarak iyi ya da tam olarak kötü olduğunu belirlemek olası değildir.

2.5. Jean Paul Sartre ve Ahlak Anlayışı

Jean Paul Sartre, yaşamı ve felsefesi arasında bir denge kurabilmeyi başarmış filozoflar arasında değerlendirilmektedir. Zaten Sartre felsefesi, eylem alanında ortaya çıkan ve kişinin nasıl yaşadığını/yaşaması gerektiğini direkt olarak etkileyen bir felsefe anlayışına sahiptir. Bu bağlamda Sartre'da, özgürlük ve sorumluluk ilişkisi önemli bir yer tutmakta ve bir anlamda ahlak anlayışının temelini oluşturmaktadır.

Varoluşçuluk (Existansiyalizm) bağlamında ortaya koyduğu düşünceleri dolayısıyla Sartre, ahlak felsefesini öncelikli olarak varlık felsefesi bağlamında temellendirmiş ve insanın var olma/varoluş sorunundan hareketle, insan özgürlüğü ve sorumluluğu üzerinde belirlemelerde bulunmuştur. Bu nokta itibariyle Sartre, Bulantı adlı eserinde şu belirlemelerde bulunmaktadır (Sartre, 2012: 32);

“Dünya olumsaldır ve dünyaya duyum ve algı yoluyla değil de, düşünce ve mantık yoluyla bağlı bulunmaktayız”.

Sartre, ilk eserinden itibaren “bulantı” duygusu ile hareket etmiş bir filozoftur ve bu bağlamda da felsefesi, bu “sancı” doğrultusunda şekillenmiştir denilebilir. “*Varlık ve Hiçlik*” adlı yapıtında da bu yöndeki düşüncelerini ortaya koymuş ve bireyin iç yaşamına ve yaşamına ilişkin varoluşsal problemleri ve toplumsal yaşamdaki bireyin eylemde bulunuşunu değerlendirmiştir (Sartre, 2011: 41).

Sartre, varoluşçuluk anlayışının çıkış noktasını, Dostoyevski'nin bir sözüne dayandırdığını belirtmektedir (Moeller, 1969: 61);

“Tanrı olmasaydı, her şey mubah olurdu”.

Bu doğrultuda da Sartre'a göre; eğer Tanrı yoksa “akıl yoluyla anlaşılabilen bir göğe kaydedilmiş özler ve objektif değerler” de yoktur. Bu nedenle de, insanın kendi değerlerini yaratması gerekmektedir ve insanın tasarımı, değerleri var eder/yaratır. İnsan, kendi kendisine terk edilmiş olduğu için de, eylemleriyle dünyadaki yerini, hayatının anlamını kendisi bulmalıdır.

Sartre'a göre; eğer, herkes tarafından kabul edilmesi gereken evrensel doğruların varlığından söz edilecekse, o zaman insanı durağan ve koşulların ya da kaderin piyonu olarak görmek durumundayız demektir. Zira evrensel doğrular, değişmez doğrulardır ve herkes için aynı doğruluğu/anlamı ifade etmektedir. Bu yaklaşım, insan için belirli bir öz tasarlanmış olmasını gerektirecektir ki; tasarlanmış ve sınırları belli olan sabit bir öz, hiçbir şeye değilse de, insanı kendisine bağımlı kılacaktır. Oysa insanı sorumluluktan kurtaracak bir kaderi ya da herkes için aynı olacak şekilde tasarlanmış sabit ve değişmez bir özü bulunmamaktadır. Dolayısıyla da, kendisine verili ve hazır bir öze sahip olmayan insan, bir olanaklar bütünü

olarak değerlendirilmeli ve her durumda bir seçim arifesinde olduğu bilinmelidir. Bu bağlamda, Tanrı yoksa verili hiçbir ahlak düzeninin de olmadığı da söylenebilir (Copleston, 2000: 121).

“Kader (yazgı)” kavramının karşısında, kendi varoluşunu keşfeden/kendi varoluşunun farkında olan ve sürekli varoluşunu yapılandıran insanı koyan Sartre, ontolojisinin temellendirilmesinde de Husserl’i temel almış ve onun fenomenolojisini hareket noktası olarak kabul etmiştir. Varlık ve Hiçlik adlı eserinde ortaya koyduğu diyalektik yöntem bağlamında da Sartre; insanın, kendi kaderini kendisinin belirlemesi dolayısıyla özgür ve bu doğrultuda da bir duruma bağlı olarak eylemde bulunması/eylemlerine yön vermesi adına da sorumluluk sahibi bir varlık olduğunu belirtmektedir (Sartre, 2011: 146).

“Varoluşçuluk Bir Hümanizmadır” başlıklı konuşmasında da Sartre, konu ile ilgili olarak şunları söylemektedir (Sartre, 2012/a: 61);

“İnsan var olur önce. Bir geleceğe doğru atılan ve bu atılışın bilincine varan bir varlık olarak ortaya çıkar. Bir yosun, bir karnabahar ya da çürümüş bir nesne değildir o; öznel olarak kendini yaşayan bir tasarıdır”.

Sartre, başlangıçta Freud’un Psikanalitik Kuramı’nda etkilenmiş olmasına karşın, süreç içerisinde bu kurama eleştiriler yöneltir ve bilinçte ortaya çıkan bir şeyin, ancak bilinç aracılığı ile anlam kazanabileceğini ve kavranabileceğini belirtir. Sartre’ın konu ile ilgili belirlemeleri de şu yöndedir (Yavuz, 1982: 90);

“Kendini aldatma, bilincin kendi olumsuzlamasını dışa yöneltmek yerine, kendine doğru yöneltmesidir. Kendini aldatma, bir olumsuzlama olması yönünden “yalan”a benzer. Yalancı; yalan söylerken, gizlediği ya da söylemediği doğrunun (hakikatin) ne olduğunu bilir. Bir insan bilmediği bir şey hakkında yalan söyleyemez – olanaksızdır bu. Yalancı, doğruyu kendi içinde evetleyen (affirmant) ve sözlerinde değilleyen (niant) kişidir. Aldatmaya niyetlenmiştir yalancı, bu niyetini kendinden gizleme gereğini duymaz. Bilinç, yalanla ötekenden gizlice var olduğunu evetler. Kendini aldatma da, insanın kendi kendine söylediği bir yalan olarak tanımlanabilir. Kendini aldatma içerisinde olmak, kendini aldatmanın bilincinde olmaktır. Çünkü bilincin varlığı, varlığın bilincidir”.

Ego’nun dünyana ait bir nesne olmadığını belirten Sartre’a göre, ego dünyaya içkin değil aşkındır. Bu doğrultuda “Ego’nun Aşkınılığı” adlı kitabında Sartre şunlar söylemektedir;

“Filozofların çoğu için ego, bilinçte ikamet etmektedir. Bazıları onun biçimsel varlığının boş bir birleştirme ilkesi olarak “yaşantı”ların ortasında olduğunu ileri sürüyor. Bazıları da, çoğunlukla

Ruh bilimciler, onun maddesel varlığını, psikik yaşamımızın her anında, arzuların ve edimlerin merkezi olarak keşfettiklerini düşünüyorlar. Biz burada egonun, ne biçimsel ne de maddesel olarak bilincin içinde bulunduğunu göstermek istiyoruz: O dışarıdadır, dünyanın içindedir; başkasının egosu gibi, dünyaya ait bir varlıktır” (Sartre, 2003: 41).

Sartre’a göre, insan iradesi ile seçimlerini özgürce yapan bir varlıktır ve bu bağlamda da özgürlüğe mahkûmdur. İnsan özgürlüğe mahkûm olduğunun farkına vardığında ise, terk edilmişlik ve yalnızlık duyguları ile baş başa kalacak ve kendisini anlamsız bir dünyanın içerisinde bulacaktır. Bu süreçte insan, başkalarını ve bir toplum içerisinde başkaları ile yaşadığını/yaşamak zorunda olduğunu fark edecek ve bu doğrultuda, sadece kendisinin değil, başkalarının sorumluluğunu da hissetmeye başlayacaktır. Sonuç olarak, tüm eylemlerinin sorumluluğunu alabilmiş olan insan da, gerçek anlamda özgür insandır (Yavuz, 1982: 88).

Tanrı olmadığına ve insan, Tanrı tarafından belirlenmiş olan belirli bir öze sahip olmadığına ve özünü oluşturabilecek bilinç sahibi tek varlık olduğuna göre, nasıl bu şekilde olduğunun ve neden başka bir şekilde olmadığına sorumluluğunu da bütün yaşamı boyunca hissetmiş olacaktır;

“İnsan, kendisini seçerken bütün insanları seçtiği gibi, bütün insanları seçerken de kendisini seçer; kendisine karşı sorumlu olunca da, bütün insanlara karşı da sorumlu olur. Bunaltı, sorumluluğunu duymaktır. Öyleyse insan bunaltıdır. Sorumluluklarını maskeleyen bu bunaltıyı azaltabilirler, gene de içleri rahat değildir. Çoğu kimseler yaptıklarının yalnız kendilerini bağladığına, yalnız kendilerini sorumlu kıldığına kendilerini inandırmaya çalışırlar, gene de bir türlü rahat edemezler. Çünkü sorumluluk da, bunaltı da insanın insanlığından gelmektedir, edimlerinin sonucudur. Bunaltı insanı eylemden ayırmaz, tersine eyleme götürür, eyleme zorlar” (Hançerlioğlu, 1998: 425).

Sartre, “Özgürlük Yolları” adı altında toplamış olduğu üçlemesinde yer alan karakterleri doğrultusunda, toplum karşısındaki sorumluluğumuz ve yaşamımıza dâhil olan insanlara karşı söz konusu olan sorumluluğumuz üzerinde durmakta ve bireysel haklarla toplumsal sorumluluklarını içselleştirerek ahlaki tutumunu belirlemektedir. Bu bağlamda doğu ve batı kültürlerini karşılaştıracak ve kaynaştıracak şeyin kurumlar değil, insanlar olduğunu savunan Sartre, Nobel Edebiyat Ödülü’nü de reddetmiştir.

Cohen – Solal, konu ile ilgili olarak şunları söylemektedir;

“Sartre’ın yeterince bilinmeyen bir özelliği de şudur; Adlarını vermeyen kişilerden gelen çağrılarla, destek talepleriyle ve kitaplarına önsöz yazmasını isteyen yazarlarla her zaman ilgilenirdi, kendisinden para isteyen insanlara her zaman yardım ederdi ve bunu gizlilik içerisinde ve doğal bir şey gibi, kimseye duyurmadan yapardı ve bunu bir yaşam biçimi haline getirmişti” (Cohen–Solal, 2005: 65).

Bu bağlamda Sartre, toplumun bakış açısını ve olaylara, insanların ne gözle baktıklarını ve ne şekilde yargılayacaklarını da önemseyen/göz önünde bulunduran bir filozoftur. Ancak onun asıl derdi, başkalarının değer yargılarına göre hareket edilmesi gerekliliğinden ziyade, kişinin kendi vicdanıyla/kendi iç hesaplaşmasıyla ulaşacağı sonuçtur. Bu nedenle de kişi için en önemli sorun, kendi kendimize hesap verip veremediğimiz ya da doğru eylemde bulunduğumuzu düşünürken, bunun arkasında ve sonuna kadar durup durmadığımız olmalıdır (Copleston, 2000: 71).

Varoluşçulun ahlak anlayışının, kendi çıkarlarını gözetmekten öte bir anlam ifade etmediğini ve böylesi bir özgürlük anlayışının dışında değerlendirilemeyeceğini belirtenlere karşı Sartre, roman ve öykülerinde ortaya koyduğu karakterleri aracılığıyla, seçimlerimizde başkalarını da düşünmeye yönelik hareket ettiğimizi ortaya koymaya çalışmış ve karakterleri, kimi zaman tüm toplumu karşılıklarına almak suretiyle de olsa, sevdiklerinin yanında olmaya karar vermişlerdir (Sartre, 2012: 93);

“Birisini sevmeye kalkışmak, önemli bir işe girişmek gibidir, bilirsin. Enerji, kendini veriş, körlük ister. Hatta başlangıçta bir uçurumun üzerinden sıçramanın gerektiği bir an vardır. Düşünmeye kalkarsa atlayamaz insan”.

Sonuç olarak Sartre’a göre; var olması için hiçbir neden verilmemiştir insana ve insan, fazladan bir varlık olarak be yapacağını bilemez; ama yine de bir şeyler yapması gerektiğini bilir. Yani, insanın var oluşu, eylemde bulunuşudur. Dolayısıyla da insan için var olmak, hareket etmek ve bir şekilde seçimde bulunmak demektir ki; insan, ancak bu sayede özünü oluşturabilmektedir. Ama bu öz, sabit ya da keskin sınırlarla belirlenmiş bir öz değildir ve sürekli bir oluş, kendini gerçekleştirir ve kendini aşış şeklinde ortaya çıkmaktadır.

2.6. Postmodern Ahlak Anlayışı

“Postmodern” kavramının tanımında bir belirsizlik olmakla birlikte, konu ilgili literatürde yer alan her yazar, postmodernizmi kendi açısından değerlendirmiş ve kavramın belli bir yönüne ağırlık vererek tanımlama yoluna gitmiştir. Bu bağlamda bazı yazarlara göre postmodernizm, modernizmden bir kopuş olarak ortaya çıkmaktadır; bazı yazarlara göre de postmodernizm, modernizmin rafine edilmiş ve ileri bir halidir (Yıldız, 2011: 14). Bu noktada Fukuyama (1993: 43) da, postmodernizmi tarihin sonunu ilan eden bir akım olarak değerlendirmektedir.

Felsefe bağlamında postmodernizmin tanımı, ilk olarak Lyotard (1979) tarafından yazılan “*La Condition Postmoderne (Postmodern Durum)*” adlı eserde ortaya konulmuştur ve

Lyotard (1979: 11) eserinde, postmodernizmi “üst anlatıların sonu” olarak tanımlamıştır (Lyotard, 1990).

Bauman’a (2003) göre de postmodernlik düşüncesi, daha çok dünyanın ortadan kaldırılması olanaksız olan çoğulluğunun kabulüne dayanmaktadır ve bu çoğulluk anlayışı, henüz ulaşılamamış bir mükemmelliğe giden yolda bir ara durak ya da geçici bir nokta olmayıp, kurucu bir niteliğe sahip olan bir çoğulculuk anlayışını içermektedir.

Bu bağlamda Bauman’a (2003: 51) göre postmodernlik; tek tip anlayışları içeren ve evrenselcilik gibi modernliğin merkezi değerleri arasında yer alan algıları/anlayışları tersine çeviren ve bu yönüyle de kendi orijinal perspektifinden bakan bir modernlik anlayışıdır. Bu durum, postmodernliğin kendi olanaksızlığına ulaşmasına neden olmakta ve bu nedenle de postmodernizm, iyi ya da kötü yaşamaya kararlı olan bir modernlik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bauman ahlak kuramını Emanuel Levinas'tan esinlenerek kurar. O, modernlikle birlikte bütün insanlar için geçerli evrensel hukuk kodlarından oluşan etik anlayışını bireyin ötekiyle karşılaşmasından hareketle birbirinden bağımsız tikel durumlar üzerine yerleştirir. Bu çerçevede ahlak öteki ile yüzleşme anında 'öteki için sorumluluk' duygusuna dönüşmektedir. Kısaca Bauman'm postmodern ahlak önerisi, Tanrı ile insan arasındaki bu ontolojik eylem, 'ben' ve 'öteki' arasına indirgenmektedir.

Postmodern kuramın ortaya koymuş olduğu “çoğulcu toplum tasarımı”; özde önceleri modernlik tarafından yıkılmaya/ortadan kaldırılmaya çalışılan “cemaat, gelenek, kendi türüne ve kökenine bağlılık ve milliyet” gibi ve aslında anti – modern olarak nitelendirilen birtakım unsurları içermektedir. Bu yaklaşımı, “yeni bir kabilecilik çağı” olarak nitelendiren Bauman (2000: 53), konu ile ilgili olarak şu değerlendirmelerde bulunmaktadır; günümüzde mucizevi bir şekilde yeniden doğan topluluk övgüsüne enerji, güç ve canlılık kazandıran aşiretçiliğin, aidiyet alkışlamasının, en azından bu anlamda, modernliğin uzun ve dolambaçlı yolunun bizi atalarımızın başlangıç noktasına götürmüşe benzediğini söyler.

Bir başka söylemi doğrultusunda Bauman, şunları ifade etmektedir;

“Farklılık bir baskı olmaktan çıkıp, eylem ve çözüm gerektiren bir sorun olarak yorumlandığı zaman, farklı yaşam biçimlerinin barış içinde birlikte yaşamaları, düşman güçlerin geçici bir dengesi olmaktan başka bir anlamda mümkün hale geliyor. Bir yandan birlikte yaşama ilkesi, evrenselleştirme ilkesinin yerini alabilirken, öte yandan hoşgörü önermesi ihtida ve tabiiyet önermelerinin yerine geçebilir. Özgürlük, eşitlik ve kardeşlik modernliğin sloganıydı. Özgürlük, farklılık ve hoşgörü ise, postmodernliğin ateşkes formülüdür” (Bauman, 2003: 57).

Postmodern dönemin ayırt edici özelliği; kalıcı ve onulmaz belirsizlik koşulları altında bir yaşama karşın, tarihsel olarak şekillenmiş göreneklerin daha sağlam ve bağlayıcı bir zemine dayandırıldığı ve kendisiyle birlikte, yarış halindeki sınırsız sayıda yaşam biçiminin var olduğu bir yaşama uyum sağlamaya çalışmak ve bu yönde çaba sarf etmek olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda Postmodern Kuram ile modernlik tarafından tüm dünyaya dayatılmaya çalışılan kesin ve tartışmasız doğrular çağı sona ermekte ve artık hiçbir şey, siyah ve beyazın birbirinden ayrıldığı gibi kolayca birbirinden ayrılabilir şekilde olmadığı ve kolayca sınıflandırılmayacağı bir dönem başlamaktadır (Bauman, 1996: 85).

Bu yönüyle postmodernlik; modernlik aracılığı ile dünyanın büyüünün bozulmasına yönelik hareket edilmesini içeren ve buna karşın birçok kez sonuçsuz kalan uzun ve gayretli bir mücadelenin ardından, dünyanın yeniden “büyülü” ve “yaşanabilir” bir hale getirilmesini içermektedir. Bu bağlamda postmodernlik tarafından ortaya konulan bu büyülü yaşam, insanın ahlaki kapasitesinin de yeniden değerlendirilmesini / ele alınmasını gerektirmiş ve modernizmden / modern dünyadan sürgün edilmiş insan, yeniden dünyaya / yaşama kabul edilebilmek için hareket etmeye başlamıştır (Bauman, 1997: 63).

Postmodernite, moderniteden ayrılarak, farklılıkların sadece kaçınılmaz bir şey değil, aynı zamanda ve daha çok iyi, değerli, korunmaya ve bakılmaya muhtaç bir şey olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda postmodernizmde farklılıkların tamamı, kültürel olarak üretilen insani ürünler olarak değerlendirilmekte ve farklı kültürlerin, kendi üyelerini bile farklı şekil ve renkte yaratabilecekleri kabul edilmektedir. Eğer kültürler farklılaştırılmışsa, bu farklılıkları bir araya getirmek için uğraşılmamalıdır. Zira bırakılmalı ki kültürler, kendi ayrı ve daha iyi ve eşsiz yollarında yürüyebilsinler ve bunun iyi bir şey olduğu bilinmelidir (Bauman, 2002: 61).

Bauman’a (2005: 72) göre; artık sorun yabancıların kökünün nasıl kazınması gerektiği değil, başkaları ile birlikte nasıl yaşanacağı olmalıdır. Mutlaka ki belirli bir içerik ve nitelik değişimi söz konusu olmaya başlamıştır, ancak modern dönemde olduğu gibi, ötekini anormal olarak nitelendirildiği ve esefle kınanacak bir konumda olduğunun düşünüldüğü algılar, postmodern dönemdeki “öteki” ve “yabancı” algısı ile birlikte değişime uğramaya başlamıştır (Bauman, 2005: 73).

Postmodernizme göre; mademki ötekilerin ve bizim farklılıklarımızın tamamı, belirli kültürel ortamlarda üretilmiş olan insani ürünlerdir ve bu nedenle de farklı kültürler, daha zengin bir dünyada yaşamaya olanak tanıyacaktır. Bu yönüyle de postmodernlik; bize bir özgürleşme sağlayacak ve yabancıyı dışlamak için yürütülen sınır mücadelelerine ve bir

anlamda insanlar arasına dikilen mini Berlin duvarları yıkılarak bir son verilmesi gerekecektir (Bauman, 2000: 91).

Bunun nasıl sağlanacağı ile ilgili de Bauman, şu belirlemelerde bulunmaktadır;

“Bu vatandaşın / insanın tek evrenselliği olarak kişinin kendi kimliğini seçme hakkına ve bireyin nihai ve ayrılmaz bir parçası olan seçme sorumluluğuna vurgu yapılarak ve bireyi bu seçme özgürlüğü ve sorumluluğundan mahrum bırakmayı hedefleyen, karmaşık devlet ya da – kabile – idaresindeki mekanizmaların ifşa edilmesiyle yapılacaktır. İnsanların bir arada olma şansı, kimin yabancı olduğuna kimin – devletin mi yoksa kabilenin mi – karar vereceği sorununa değil, yabancıların haklarına bağlıdır. Belki içinde yaşadığımız çağ postmodern çağdır, belki değildir. Kesin olan şey, kabileler ve kabilecilik çağında yaşadığımızdır. Bugün cemaat övgüsüne, aidiyetin alkışlanmasına ve heyecanla gelenek aramaya enerji, güç ve canlılık katan şey, mucizevi bir biçimde yeniden doğan kabileciliktir” (Bauman, 2000: 92).

Murphy (1995: 122) de, postmodern dünyada/postmodern dünya görüşünde etik eylemin ölüp ölmediği sorununu değerlendirmektedir. Postmodernizmin, çoğu zaman bir ahlak anlayışı ile temellendirilmediği ya da ancak bazı etik kısıntılarla temellendirildiği şeklinde eleştirildiğini belirten Murphy (1995: 122), buna karşın postmodern etiğin ötekine dayandırıldığını ileri sürmektedir.

Postmodernizmin, “davranışsal manda” kurulmasına karşı olduklarını belirten Murphy (1995: 128), postmodernlerin de, buyruklardan nefret etmeleri dolayısıyla, saygıya dayanan bir etik anlayışı önerdiklerini belirtmektedir. Postmodernizmin, Kant gibi soyut standartlara önem vermeseler de, Kant’ın söylemlerini bir parça değiştirerek hareket ettiklerini belirten Murphy (1995: 131); postmodern dünyada, ötekilerin dilsel alanını kabul edip koruyan davranışların/anlayışların etik olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Eğer önermeler, ötekini bir “sen” olarak içermemekteyse, bu durumda gayrimeşru pozisyona düşmüş olacaklar ve adalet, rakip iddiaları entegre eden ezeli ve ebedi bir ilke olmaktan çıkacaktır. Bu nedenle de postmodernizme göre; bir toplum, ancak plüralizmi teşvik ediyorsa sağlıklı olabilir ve hem kuruyucu hem de reddedici söylemleri içerdiği oranda anlamlı bulunabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİNEMA İMGELEMİNDE KAHRAMANLARIN ETİK DURUŞLARI

3.1. Sinema İmgeleminde Kahramanlar

Sinema imgelemi konusuna girmeden önce imge ve imgelem kavramlarına baktığımızda; imge genel olarak, “gerçekliğin zihindeki yansıması, bir şeyin, fikrin ya da kişinin zihindeki izlenimi, düşüncesi veya resmi” (Keser, 2005: 173) olarak tanımlanmaktadır. İnsanoğlunun çevresindeki dünyanın, algılayabildiği düşünsel kavramların / nesnel gerçekliklerin, kendine ait zihinsel dünyasında resmedilmiş halidir. John Berger'in bu konuda ki düşüncelerine baktığımızda ise Berger'e göre: "Bir imge, yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş görünümdür (Berger, 1995: 10). Jean Baudrillard, *Simülasyon ve Simulakrlar* kitabında imgelerden söz ederek günümüzün postmodern ortamına özgü anlayışlarına vurgu yapmaktadır: "Derin bir gerçekliğin yansıması olarak imge, derin bir gerçekliği değiştiren ve gizleyen imge, derin bir gerçekliğin yokluğunu gizleyen imge, gerçekliğin hiçbir çeşidiyle ilişkisi olmayan, yani kendi kendisinin saf simülakrı olarak imge" (Baudrillard, 1998: 19). Baudrillard'a göre (1998: 20) : "Birinci durumda imge olumlu bir niteliğe sahiptir-burada imge bir ayin görevini üstlenmiştir. İkinci durumda imge olumsuz bir niteliğe sahiptir-kötü büyü türünden bir şeydir. Üçüncü durumda imge bir görünüm, dördüncü durumdaysa imge artık görüntü düzenine değil simülasyon düzenine ait bir şeydir" (Baudrillard, 1998: 20). Baudrillard, 'simülasyon evreninde' imgelerin artık gerçeklikle aynı olmadığını, bu gerçekliği kuşattığını ve onu hipergerçekliğe dönüştürdüğünü ve bir perdeden diğerine, her hayal gücünün saf amacının imgesi durumuna getirdiğini söyler. (Baudrillard, 2010: 37).

Sinema sanatı başka sanat dallarının anlatım özelliklerinin karması ile oluşturulmuş birleşik bir anlatım biçimi olarak değerlendirilebilir. Sinemanın bu bağlamda imgelerin kompozisyonu olduğunu söylemek mümkün görünüyor. Bununla birlikte sinema imgeleminin resim, fotoğrafçılık ya da edebi eserlerin yarattığı imgelemlerden farklı olduğunu söylemek gerek. Nitekim sinemada görsel öğelerin yanında sesler, müzik, oyuncular gibi farklı elemanların da oluşturduğu daha karmaşık imgeler kompozisyonu mevcuttur. Bu doğrultuda sinema sanatı kullanılarak anlatılan her hikaye, olay veya kurgu kendine özgü imgeler içermektedir. Çalışmamız gereği sinema sanatı ve sinema sanatının anlatım biçimleri çerçevesinde değerlendirildiğinde sinema sanatı kullanılarak oluşturulan her bir eserin kendine özgü imgeler ve anlatım biçimleri barındırdığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla her bir

eserin aynı düzlemde yaratılmalarına rağmen onları üreten sanatçının oluşturduğu dünyaları veya düzlemleri anlattığını söylemek mümkündür.

Sinema imgeleminin bu yönüyle sınırsız kaynağı olduğu varsayımında bu kaynakların sanatçıların yaratıcılıkları sonucu ortaya çıkan birbirinden farklı ve özgün anlatım biçimleri olduğu sonucuna varılmaktadır. Sinema sanatı doğrultusunda üretilen eserlerin anlatım biçimleri izleyicinin farklı duyularına hitap etmekteyken, izleyicinin ise kendisine sunulan imgeler yoluyla verilmek istenen mesajı özümsemesi için mantık ve akıl kavramlarını görsellerin hitap ettiği duyularıyla birlikte kullanarak değerlendiriyor olması gerekmektedir. Bu açıdan bir sinema eserinin vermek istediği mesaj tek bir anlam içeriyor olmasına rağmen, kişiler bu mesajı farklı düşünsel süreçler kullanarak anlayabilirler (Ferraris, 2008: 85).

Yukarıda verilen bilgiler ışığında, dar anlamda sinema sanatı kullanılarak, geniş anlamda ise sanatın herhangi bir dalı kullanılarak üretilen eserler ile verilmek istenilen mesajlar izleyiciye, sunulan imgeler aracılığıyla ulaştırılmaya çalışılmaktadır. Sanatın bu yönüyle vermeye çalıştığı mesajları anlayabilmesi için izleyicinin felsefi akımlara, kavramlara veya görüşlere hakim olması beklenmemektedir. Ancak sanatçı anlatım veya imgelemleri kurgularken felsefeden faydalanmakta, vermek istediği mesajı belirli felsefi düşünceler üzerine kurgulayabilmektedir.

Çünkü sinemada da sanatçı, üreticilerinin içinde bulunduğu toplumun/dünyanın tüm şartlarından hem bireysel hem bütünsel anlamda etkilenen, günümüz toplumunun bir parçası olan bireyin içinde şekillenen ve ortaya çıktığı ilk andan itibaren tek tek bireylerden başlayarak, toplumun tümüne etkileyen, onu şekillendiren, kimi zaman içinde bulunduğu sistemi eleştiren, kimi zaman ikonikleştiren, kimi zaman da sürüleştiren, tek tip insan yaratma amacına hizmet eden, bir etkinliktir.

Çalışmanın bu bölümünde, bu doğrultuda oluşturulmuş örnek eserler incelemeye alınarak sinema imgeleminde kahramanların etik duruşları; Kant'ın ahlak anlayışı bağlamında Superman, Aristoteles'in ahlak anlayışı bağlamında Spiderman ve Postmodern ahlak anlayışı bağlamında kahramanlar alt başlıkları çerçevesinde tartışılacak ve anlatılacaktır.

3.2. Kant'ın Ahlak Anlayışı Bağlamında Superman

Alman filozof Kant'ın ahlak anlayışı doğuştan gelen iyilik ve iyi olmak kavramları ile toplumsal sözleşme gereği oluşturulan kurallar çerçevesinde belirlenmiş olan iyilik kavramı çerçevesinde iyiliğin iki farklı görünümü kıstas alınarak oluşmaktadır. İlk olarak, Kant'ın ahlak anlayışı çerçevesinde bireyin doğası gereği iyi olması gerekliliği kabul edilmelidir; ancak burada temel alınan iyilik kavramının da kişiden kişiye değişebileceği gerçeği göz

önüne alındığında kesin bir iyi tanımına ulaşılamamakla birlikte iyiliğin bireyin vicdanı ile ilişkili olduğu sonucuna gidilebilmektedir.

Dolayısıyla kesin bir tanımı olmayan iyilik kavramı bu yönüyle bireyden bireye değişebilir bir olgu olarak gözüke de, basit bir mantıkla bireylerin kendilerine yöneltilmesini istemediği davranışları başkalarına karşı uygulamaları olarak tanımlanabilir. Bu şekilde bireylerin vicdan ve empati vasıtasıyla –töre ve din kavramlarından bağımsız olarak-iyilik kavramının genel geçer bir tanımına ulaşmaları da mümkün olmaktadır. Kant’ın bakış açısıyla iyilik kavramının bu görünümü “aslında olması gereken” olarak ortaya çıkmaktadır (Kula, 2012: 15).

İkinci görünümü açısından ise iyilik kavramı Kant’ın bakış açısıyla Rousseu’nun toplum sözleşmesi çerçevesinde şekillenen bir olgu olarak topluma yansımaktadır. Buna göre her birey hayatının belirli zamanlarında iyi olmak zorundadır. Bir kişi iyi olmak zorundadır, çünkü içinde yaşadığı toplumun kuralları iyi veya ahlaklı olmayı belirlenmiş kalıplar çerçevesinde bir sorumluluk veya ödev olarak bireylere dayatmaktadır. Bir başka bakış açısıyla, insan dinsel veya toplumsal kalıplar çerçevesinde mi iyi bir birey olmaya çabalamalıdır? Ya da iyilik acaba bir amaç mı yoksa daha başka amaçlara ulaşabilme yolunda bir araç mı olmalıdır? Bu soruların cevapları vicdan ve mantık yoluyla cevaplandırılmaya çalışıldığında iyilik kavramının aslında yukarıda bahsettiğimiz ilk görünümüne ulaşılmaktadır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda bir süper kahraman olarak Superman’ın ahlaki duruşunu bu iki kıstas açısından tartışmaya başlamadan önce yetiştirdiği çevrenin Superman’ın ve Superman’ın ahlaki duruşu üzerindeki etkisinin ya da başka bir deyişle koruyucu ailesi tarafından Superman’e öğretilen ahlak kavramının incelenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bireylerin ahlak anlayışlarının şekillenmesinde rolü olan öğelerin belirlenmesinin önemi her ne kadar başka bir gezegenden Dünya’ya gelmiş olsa da bir birey olarak Superman için de geçerlidir. Bu doğrultuda çalışmanın bu kısmında Superman’ın ahlaki gelişimine yönelik aşağıdaki soruların sorulması gereklidir (Rosenberg, 2008: 29):

i.Superman kırsal bir kesimde yaşayan sevgi dolu ve duyarlı bir çift yerine, şehir hayatının günlük sıkıntıları ile sürekli bir çekişme halinde olan ve günümüz terminolojisi ile modern bir anlayışa sahip olan bir çift tarafından yetiştirilseydi ahlak anlayışı ne şekilde olurdu?

ii.Superman’ın kişiliğinin ne kadarı atalarından miras kalan biyolojisinden etkilenmekteyken, ne kadarı sonradan yetiştirildiği çevreden ve koruyucu ailesinden öğrendikleri sayesinde oluşmuştur?

Superman'ın hikayesini incelediğimizde, Dünya'ya gelmeden önce yaşamakta olduğu Krypton gezegeninde gerçek ismi Kal-el olan Superman veya Clark Kent, Jor-el ve Lara'nın çocuğudur. Superman'ın babası Jor-el güçlü bir ahlak anlayışı olan, yaşama değer veren ve yeteneklerini Krypton gezegeninin iyiliği için kullanan zeki bir kişidir. Dünya'ya geldikten sonra ise Kal-el, yani Superman veya onu evlat edinen sevgi dolu ve duyarlı ailesi Martha ve Jonathan'ın ona koydukları isimle Clark Kent iyi bir şekilde yetiştirilmiş, sorumluluk sahibi bir bireydir. Bu yönüyle Superman ahlaki açıdan nasıl davranması gerektiğini, neler yapması gerektiğini koruyucu ailesinden öğrenmiştir (Rosenberg, 2008: 37).

Immanuel Kant bir Aydınlanma Çağı düşünürü olarak Batı geleneğinde bulunan diğer aydınlar arasında en farklı ve karmaşık filozoflardan birisidir. Kant'ın en önemli görüşlerinden birisi olan koşullu buyruk teorisinden, Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi ve Saf Aklın Eleştirisi isimli eserlerinde bahsedilmektedir. Kant iki eserinde de insanoğlunun ahlaki yönden iyileştirilmesi açısından yoğun ve karmaşık önermelerde bulunmaktadır. Her ne kadar bu fikirleri anlayabilmek için filozofların onları yorumlaması gerekiyor gibi gözükse de, aslında Superman'ın Krypton ve Dünya'da geçirdiği zaman içerisinde kendisine oluşturduğu ahlak ve etik kuralları Kant'ın kesin buyruk önermesine yönelik metaforik ve aydınlatıcı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan Superman, Kant'ın felsefesinin pratik ve ahlaki yapısı açısından isabetli bir modelidir (Rosenberg, 2008: 168).

Superman, Dünyalı ebeveynlerinin telkinleri doğrultusunda, ahlaki ve onurlu olanı bunu yapabilecek kapasitesi olduğu için yapan bir kişi haline gelmiştir. Çünkü Superman hangi koşulda ve ne pahasına olursa olsun doğru olanı yapmayı seçen bir kişidir. Superman mütevazı bir birey olarak yapması gerekenden fazlasını yapmayı aklına getirmemektedir. Dolayısıyla, Superman'ın hayat görüşüne göre, diğer insanlar onu sonsuz fiziksel gücünden dolayı değil her zaman iyiliği ve iyi bir insan olmayı arzuladığı için takdir etmelidirler. Bu doğrultuda Superman kendisini koruyucu rolünde görmektedir çünkü kendisi başkalarının yapamayacağı şeyleri yapma kudretine sahiptir.

Bu duruma dolaylı bir örnek olarak gösterebileceğimiz Alex Ross'un Kingdom Come isimli çizgi romanında geçen bir olayda, çizgi romanda bulunan karakterlerden birisi olan Spectre, kıyamet gününün geride bırakılan insanlar sebebiyle yaşanacağını çünkü Superman'ın artık inzivaya çekildiğini ve dünyevi sorunlarla ilgilenmediğini söylemektedir. Aynı örnek içerisinde, Spectre elinde zorla tuttuğu Norman McCay'e on yıl önce Superman'ın en güçlü ve dikkat çekici başarısızlığı altında ezilenlerin, aslında Superman'ın kendi kendisini keşfetme yeteneğinden yoksun olması sebebiyle bu durumda olduklarını belirtmektedir. Bu durum Superman'ın gerçek potansiyelini ve yetmiş yıldan fazla süren

direncini ortaya koymakta, neden ve nasıl bir ikon ve kültürel model olduğunu açıklamaktadır (Tallon ve Walls, 2009: 207).

Bu anlayış çerçevesinde Superman aslında herhangi bir Amerikan vatandaşıdır. Superman, sıkı ve disiplinli çalışması ile sahip olduğu becerileri dahilinde elinden gelenin en iyisini yapmayı amaçlaması ile ortalama bir Amerikan vatandaşını simgelemektedir. Bir açıdan doğru olmakla birlikte, Superman'e tanrısal bir konum belirleyen çizgi roman eleştirmenleri de vardır. Ancak bu durumu Superman'e ya da alter egosu durumunda olan Clark Kent'e soracak olduğumuzda alacağımız cevap kendisinin sadece doğuştan gelen bir yeteneğe sahip olduğu ve kendisinin bu yeteneklerini dürüstlük ve iyilik yönünde kullandığı şeklinde olacaktır. Alınacak olan bu cevap ise Superman'in neden Kant'ın koşullu buyruk teorisinin metaforik olarak vücut bulmuş hali olduğunu desteklemektedir.

Yukarıda anlatılan bilgiler dahilinde Kant'ın ahlak felsefesinde Superman'in ahlak anlayışını temellendirmeden önce, Superman'in Kant'ın koşullu buyruk teorisine uygun olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun için de öncelikli olarak özgürlük paradoksu çerçevesinde Superman'in davranışlarını değerlendirilmesi gerekmektedir. Özgürlük paradoksu kişinin özgür iradesinde bulunan açık tutarsızlıkları temel almaktadır. Özgürlük paradoksuna göre bu tutarsızlık kişi kendi davranışlarının kaynağını kendisi olarak görmesinden ve doğanın akışı gereği meydana gelen genel geçer nedensellikten gelmektedir (Kula, 2012: 18). Bu durum kesin ve karmaşık doğa yasalarından etkilenecek yokuş aşağı yuvarlanan bir taşın uçurumdan aşağıya düşmekten başka bir seçeneği olmaması ile örnek gösterilebilir. Bir yere kadar insanoğlunun da aynı fiziksel dünyaya ait olduğu gerçeği göz önüne alındığında, insanı aynı ihtiyaçtan yoksun kılmak için iyi bir sebep bulunmamaktadır.

Kant'a göre problem deneysel olarak ele alındığında insanlar fiziksel dünyanın bir parçasıdır ve bundan dolayı da özgür değildirler. Ancak bu durum yine Kant'ın görüşlerine göre metafizik bağlamında ele alındığında bütün nesnelere kendi var oluşlarına göre ve dünyevi görünüşlerinden farklı olarak değerlendirildiklerinde özgürlerdir. Bu durumun Kant'ın kendi prensipleri ile çatışmamasının sebebi yalnız akıl ile anlaşılabilir bilgilere göre nesnelere oldukları gibi anlayabilmekten geçmektedir. Dolayısıyla özgürlük paradoksu insanın bağımsızlığı, ahlak sistemi veya herhangi bir ahlak sistemi olmadan yönetilemeyecek bir durumdur.

Kant'a göre ahlak yasası özgürlük kavramına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla insanları gerçekliğin geri kalanından ayıranın akılcı irade, kişinin kendi itaat duygusundan başka bir şey tarafından kısıtlanamaz. Taşlar, bitkiler ve hayvanlar doğal nedensellik yasalarına anlaşılabilir bir biçimde, karmaşık da olsa uyarlar. Fakat, insanlar bu zorunluluktan

bağımsız olarak, özgürlüğün verdiği içsel onur ve etik esasına uygun olarak yaşamaktadırlar. İyi bir hayat anlayışı ile bağlantılı olan mantığın bu türüne pratik akıl denmektedir. Pratik akılcılık, insan doğasında bulunan kavram bütünlüğü çerçevesinde insanın deneyimle kazandığı bir özelliktir. Pratik akıl insanı yapması gereken şeylere yönlendiren yegane unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kant'a göre etik yasası katı bir şekilde pratik akıldan kaynaklanmaktadır (Kula, 2012: 18).

Dolayısıyla, etik yasası, farklı gereklilikler ve amaçlarla kirletildiği zaman kişi artık özgür değildir. Kişi sebebe hiçbir başka amaç ve gereklilik olmadan kendini admalıdır (Kula, 2012: 22).

Kant, sadece mantığa uygun ve evrensel bir kanun olması arzulanabilecek prensiplere göre hareket etmeyi esas alarak, davranışı koşullu ve zorunlu olarak iki farklı kategoride incelemektedir. Kant'a göre bazı durumları veya gereklilikleri belirli koşul ve sonuçlara bağlanması farazi koşul veya şart olarak adlandırılmaktadır. "Eğer çok para kazanmak istiyorsan, okula gitmek zorundasın." önermesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu önerme doğru olsa da olmasa da bu durum para kazanmak istemeyen bir insan için herhangi bir anlam ifade etmeyecektir. Genel değerlendirmelerden bağımsız olarak ise "çalmayacaksın" cümlesi Kant'ın kesin buyruk olarak adlandırdığı bir olgu olarak bütün olası kişiler için aynı derecede geçerlidir. Bu yönüyle Kant açısından birçok farklı yorumu bulunmasına rağmen ahlak kavramının temelinde sadece tek bir kesin buyruk bulunmaktadır. Dolayısıyla, kişilerin hareketleri evrensel yasalara uygun olmak zorundadır. Bir başka deyişle, bir kimse diğer kimselere kendisine davranılmasını istemediği bir şekilde davranmamalıdır.

Bu noktada süper kahraman türü bir bütün olarak ele alındığında, bir süper kahraman kendisini sadece daha yüksek bir etik anlayışın hükmü altına almasına müsaade etmektedir. İçinde bulunduğu kültür yapısında süper kahraman, üstün yeteneklerini topluma karşı bir görev edasıyla toplumun iyiliği için kullanmaktadır. İlk Superman filminde, Superman'in annesi Superman'e "yeteneklerini insanlığa yardımcı olmak için kullan" şeklinde bir öğüt vermektedir. Bu öğüt Superman'in sahip olduğu özel güçleri ve yetenekleri bencilce kullanması yerine insanlığın yararına kullanması yönünde ona bir görev bilinci aşılama amacı taşımaktadır. Dolayısıyla, Superman ve onun asıl gücü olan toplum nazarında rol model olması sayesinde neredeyse 70 yıldır bir süper kahraman imajı süregelmiştir (Tallon ve Walls, 2009: 71).

Superman'in bencillikten arınmış görev bilinci diğer insanları etkileyen ve onlara ilham veren ana unsurdur. Dolayısıyla, bu çalışmada ve Kant'ın çalışmalarında da araştırılan temel unsur ilahi bir irade değil insani şartlar altında sağlanabilecek olan ve görev bilincini

etkileyen iyi niyet kavramıdır. Burada ise “insani koşullar veya şartlar altında” sözü ile anlatılmak istenen düşünce bütün niyetlerin özünde iyi olarak değerlendirilemeyeceğidir. Çünkü iyi niyet kavramı da Kantçı görüşe göre insandan insana değişebilmektedir.

Superman’ın bağlanmış olduğu insani şartlar onun Kripton mirasından, göçmen halinden ve dünyalı anne ve babasının onu görev bilinciyle doldurmasından meydana gelmektedir. Kant, üç davranış arasından üçüncüsünü hayvansal içgüdüden iyilik ve adalet kavramlarını taşıdığı için ayırmaktadır. Bu görüşe göre Superman’ın davranışları eğilimlerinden ya da çıkarlarından değil, görev bilincinden gelmektedir. Superman’ın durumu değerlendirildiğinde aslında çok rahat bir biçimde sahip olduğu güçleri veya yetenekleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilecekken sahip olduğu güç veya yetenekleri daha iyi ve adil amaçlar uğruna kullanmaktadır (Waid, 2009: 3).

Superman’i Kant’ın kesin buyruk görüşünün vücut bulmuş hali olarak gözümüzde daha iyi canlandırabilmek için Superman/Shazam!: The Return of Black Adam (2010) isimli kısa animasyonu incelememiz gerekmektedir. Filmde, varoşlarda yoksulluk içinde evcil fareleri ile birlikte yaşayan Billy isminde 10 yaşında bir çocuk konu edilmektedir. Filmin ilerleyen bölümlerinde bir sahnede Billy yatağından çıkar ve üzerine üzerinde Superman’ın amblemi bulunan bir t-shirt giyer. Bu sahnede izleyiciye Billy’nin Superman’e karşı bir hayranlık duyduğu izlenimi verilmektedir. Billy ise çizgi roman evreninde Captain Marvel isimli başka bir süper kahramanın çocukluğudur.

Filmin devamında Billy yaşadığı apartmandan Clark Kent ile kahvaltı yapmak üzere dışarı çıkar ve dışarıda bir grup serserinin evsiz bir adamı soymaya çalıştığına şahit olur. Adamı kurtarabilmek için hamle yapan Billy sahnenin sonunda serseriler tarafından dövülür ancak evsiz adam onu bu çabasının karşılığında metro jetonu ile ödüllendirir. Billy ve Clark Kent kahvaltı için buluştuklarında ise Superman’ın neden Kant’ın kesin buyruk teorisinin vücut bulmuş hali olduğu daha iyi anlaşılabilir. Çünkü kahvaltı esnasında Clark, Billy’e kahvaltı ısmarlar ve Billy gözünün nasıl morardığını, arka sokakta yaşanan kavgayı ona anlatır. Billy bu sırada ne olursa olsun iyi bir insan olmaya çalıştığını ancak hayattan beklediği karşılığı alamadığını söyleyerek Clark Kent’e durumdan yakınır. Bu durum karşısında Clark Kent ise Billy’e şu cevabı verir: “İyi olmak zordur ancak iyi olmanın ödülü iyi bir insan olmayı başarabilmenin kendisidir.” Tam bu sırada Black Adam çıkar ve çevreye saldırmaya başlar, Superman ve Black Adam arasında bir çatışma çıkar. Black Adam’ın güçleri büyü kaynaklıdır ve Superman büyüye karşı dayanıklı olmadığı için çatışma esnasında ağır bir biçimde yaralanır (Tallon ve Walls, 2009).

Ancak Superman'in bu durumda rahatça oradan kaçabilme şansı bulunurken, kaçmak yerine kendi hayatı pahasına Billy'i koruyabilmek için orayı terk etmez ve direnmeye devam eder. Burada Superman'in hayatı koruma görevi bilinci başına ne gelecek olursa olsun onu oradan ayrılmak alıkoyar. Superman'in bu davranışı ahlaki bir görev bilincinden kaynaklanmaktadır. Superman'in buradaki durumunu daha iyi irdeleyebilmek için büyüye karşı olan zaafını biraz daha açmamız gerekmektedir. Superman Kripton gezegeninden gelmektedir ve Kripton gezegeninde büyü kavramının varlığı ve anlamı bilinmemektedir. Dolayısıyla Superman büyü kaynaklı herhangi bir saldırıya karşı bağımsız ya da korunaklı durumda değildir. Bu bilgiden hareketle, Superman'in onu öldürebilecek güce sahip kötü bir karakter tarafından saldırıya uğradığı halde sahip olduğu görev bilinci sebebiyle etik bir davranışta bulunarak öncelikli olarak başka hayatları korumaya çalıştığını görmekteyiz (Waid, 2009: 129).

Black Adam'ın Superman ve Captain Marvel ile yaşadığı bir kavgada, Black Adam bir kadını boğazından tutarak arabanın içinden çıkartır ve Captain Marvel'a yani Billy Batson'a neden Black Adam olmayı seçtiğini açıklamaya başlar. Black Adam'a göre elindeki güç onu değiştirmiştir ve kendisini normal insanlardan da üst bir seviyeye çıkartarak adeta bir tanrı haline getirmiştir. Başka bir deyişle, Black Adam ilkel güdülerinin onu yönetmesine izin vermekte ve daha üst ahlaki seviyede davranış sergilemesini engellemektedir. Black Adam'ı burada ilkel güdülerinin esiri olması dolayısıyla Superman'in antitezi olarak görebiliriz. Sahnenin devamında Black Adam Billy'i yani Captain Marvel'i ölümlü haline geri dönüşmesi için elinde rehine olarak tuttuğu kadını öldürmekle tehdit eder. Buna karşılık olarak da Billy sihirli kelimeyi söyler ve ölümlü haline geri döner. Burada Billy'nin ölümlü haline dönmesi onun için ölüm anlamına gelebilecek bile olsa Billy bencilliğini bir kenara bırakır, Superman'den ilham alarak benimsediği iyi ve ahlaklı olmak ödevi onu buna yapmaya teşvik eder. Sahnenin devam eden kısımlarında Billy ve Superman kavgada üstün duruma geçtikleri sırada Superman, Billy'e şunu öğüt eder: "İyi olmak zordur ve Black Adam'ı öldürmek seni yozlaştırmaktan başka bir amaca hizmet etmeyecek." (Waid, 2009. 130).

Superman'in Kantçı görüş bağlamında görevi basit bir kavramla özetlenebilmektedir. Buna göre, bir kişinin elinde elverişli araçlar ve güç bulunuyorsa bunları kendi çıkarları için değil, insanlığa yardım edebilmek için kullanılmalıdır. Dolayısıyla, Superman'in kendisini sürekli iyi ve ahlaklı olmaya zorlamasının sebebi bunun sonucunda bir kazancı olacağından değil, bunların doğru ve ahlaklı davranışlar olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, Superman Kant'ın kesin buyruk teorisinin vücut bulmuş hali olarak gösterilebilir.

3.3. Aristoteles'in Ahlak Anlayışı Bağlamında Spiderman

Çalışmanın bu kısmında Aristo'nun ahlak felsefesi bir popüler kültür objesi olan Spiderman üzerinden değerlendirilecektir. Aristo, ahlak felsefesini değerlendirdiği *Nikomakhos'a Etik* isimli eserinde sabırlı, dikkatli ve açıklayıcı bir anlatım kullanmıştır. *Nikomakhos'a Etik* kitabında, ahlaki sorumluluğun hangi şartlar altında çevresel unsurlardan etkilendiğini; erdemin ve günahların caydırıcılığının ahlaki gelişimde nasıl bir etkisi olduğunu; ve insan yaşamında mutluluğa ulaşabilmek için hangi yöntemlerden faydalanabileceğini incelemektedir.

Spiderman, Peter Parker isimli normal bir hayat yaşayan üniversite öğrencisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Peter Parker bir okul gezisi sırasında radyoaktif bir örümcek tarafından ısırılır. Bu olaydan sonra Peter Parker örümcek özelliklerine sahip insanüstü bir varlığa dönüşür. Sonrasında Peter Parker bu güçlerini insanlığa hizmet etmek yerine kendi çıkarları için kullanmaya başlar. Ancak Peter Parker'ın amcası, daha öncesinde Peter Parker'ın karşılaştığı ve müdahale etmediği bir hırsız tarafından öldürülür. Amcasının ölmeden önceki son sözleri "büyük güç büyük sorumluluk getirir." olmuştur. Bu olaydan sonra Peter Parker, amcasının ölümüne kendi sorumsuzluğunun yol açığının farkına varır ve güçlerini artık kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak yerine insanların iyiliği için kullanmaya başlar (Evans, 2009: 161).

Tam bu noktada, Aristo'nun ahlak anlayışının Peter Parker üzerindeki yansıması kişisel özgürlük problemi olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü Peter Parker üniversite eğitimine devam etmek ve aşık olduğu kişi olan Mary Jane ile beraber hayat kurmak istemektedir. Buradan yola çıkarak süper kahraman temalı eserlerin işleyiş biçiminin aynı olduğunu görmekteyiz. Bir kişi kaza ile veya kendi kaynaklarını kullanarak insanüstü yetenekler kazanır, daha sonrasında kişisel bir trajedi ya da kötü bir olay yaşar. Yaşanan bu kötü olay sonrasında ise kişi süper güçlerini hayatları kurtarmaya, korumaya ve toplumun iyiliğine adar. Fakat süper kahraman temalı hikayelerin gidişatı genelde şu şekilde devam eder: "Toplumun iyiliği için kötülere karşı yalnız başına savaşıyor bir kahramanın serüvenleri". Başka bir deyişle, süper kahraman radikal bir değişim sonucu edindiği yüksek bir etik ve ahlak bilinci dahilinde toplumdaki yanlışları düzeltmeye çalışan ütopyik bir alamete dönüşmektedir.

Ahlaki açıdan mükemmele yakın olan süper kahramanların içsel iyilikleri yükselmiş oldukları ütopyik pozisyon açısından cevabı bulunması gereken bir probleme dönüşmektedir. Başka bir bakış açısıyla olayı incelediğimizde, Peter Parker'ın başına gelen trajedik olay sonrasında güçlerini kendi çıkarları doğrultusunda veya diğer insanlara hükmetmek için kullansaydı ne olurdu? sorusu çalışmanın bu kısmında Aristo'nun ahlak felsefesinin bir

antitezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, Spiderman'ın bu kısım için seçilmesinin sebebi de bu soru çerçevesinde netleşmektedir. Bu sebeplerden ilki meydana gelebilecek tecessümlerin mümkünlüğü ve Peter Parker'ın toplum içinde bulunduğu statüdür (Evans, 2009: 162).

İlk sebep başka süper kahraman modelleri ile Spiderman arasında ahlak felsefesi açısından yapılabilecek karşılaştırmalara zemin hazırlamaktadır. İkincisi ise ilkinin göre daha fazla önem taşımaktadır çünkü Peter aynı zamanda bir süper kahraman olmakla birlikte sıradan bir insana, diğer süper kahramanlar ile kıyaslandığında, daha yakın bir yapıya sahiptir. İkinci sebep, Superman'de dünya dışı bir varlık olması şeklinde tezahür etmekteyken; Batman'de süper kahraman ise ekonomik açıdan toplumun genelinin çok üstünde bir seviyeye sahip olan bir kişiye denk gelmektedir (Foresman, 2008: 227).

X-Men açısından ise hayatlarını toplumda yaşayan diğer insanlardan izole edilmiş bir biçimde yaşayan bir grup süper insan vardır. Peter Parker'a bakıldığında ise sıradan, genç bir üniversite öğrencisi görülmektedir. Diğerlerinden farklı olarak, Peter Parker sahip olduğu özel güçlere kavuşmadan önce hayatını toplumun bir parçası olarak sürdüren ortalama bir vatandaştır. Spiderman bu açıdan, ütopyik hedeflerini herhangi bir insanın gerçekleştirmeyi düşleyeceği en gerçekçi süper kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır (Evans, 2009: 165).

Meselenin püf noktası, süper kahramanın neden öncelikli olarak diğer insanlara yardım ettiği sorunsalıdır. Bu durumu Aristocu yaklaşım ile değerlendirdiğimizde, karşımıza iki farklı yol çıkmaktadır. İlk olarak faydacı bakış açısı ile bakıldığında, Spiderman yeteneklerini iyi bir sonuca ulaşabilmek için kullanmaktadır ve bu durum ona büyük mutluluk sağlamaktadır. Bu duruma ek olarak, Spiderman'ın toplumun yararına bir şeyler yapıyor olması aynı zamanda arkadaşlarının ve ailesinin de güvende olmasına katkı sağlamakta, bu sayede de Peter Parker kendine de yardım ediyor olmaktadır. Spiderman filminin final sahnesi bahsetmekte olduğumuz ilk bakış açısına güzel bir örnek oluşturmaktadır: Green Goblin isimli kötü karakter Spiderman'i sevgilisi Mary Jane'in hayatı ve bir otobüs dolusu çocuğun hayatı arasında seçim yapmaya zorlamaktadır. Bu durum karşısında Spiderman güçlerini en faydalı şekilde kullanarak hem çocukları hem de sevgilisi Mary Jane'i kurtarmaktadır. Yani Spiderman muhtemel olarak en büyük yararı sağlayacak seçeneği kullanmaktadır. Spiderman'ın burada hedeflediği şey olabilecek en objektif ve akılcı yaklaşımdır. Ancak yaptığı hareketin başarısı sonucuna bağlıdır. Hareketin sebebi olan amacından ziyade sonuçlarına baktığımızda faydacılık (utilitarianism) yaklaşımı amacın taşıdığı ahlaki sakatlığı az da olsa gidermektedir (Goodfriend, 2008: 92).

Buna rağmen, durum o kadar da basit değildir. Dolayısıyla, Spiderman'ın bütün bu uğraşı sonucu sebep olduğu karmaşa polisin bütün dikkatini olay mahalline çektiği için şehirde yaşanan araba hırsızlıklarının sorumluluğu Spiderman'ın üstüne yüklenebilir. Spiderman'ın Green Goblin sebebiyle yaşamış olduğu ikilemde de Spiderman aynı faydacı yaklaşımla hareket etmiş olsaydı ve kurtarma hareketini gerçekleştirirken önceliği Mary Jane'e vermiş olmasaydı hem otobüsü hem de Mary Jane'i kurtaramayabilirdi.

Spiderman yeteneklerini elde edebileceği maksimum verimi alabilmek için faydacı bir yaklaşım ile kullanıyor olsa da Spiderman'ın hareketlerinin iyilik yapma arzusu taşıyan dürtüler ile ortaya çıktığını görmekteyiz. Dolayısıyla, durumu Aristo'nun bakış açısından değerlendirdiğimizde Spiderman'ın niyetlerinin iyi olduğu ve bu sebeple sonuçları ne olursa olsun hareketlerinin de iyi olduğu sonucuna varılmaktadır. Fakat, Peter Parker'ın önceden iyi bir insan olmaması, bu halde ahlak sorununu tekrar gündeme getirmektedir. Hareketlerine sebep olan niyetleri ahlaki olmadığından, yaptığı harekette ahlaka uygun düşmemektedir (Peterson ve Park, 2008: 5).

Bu sayede Spiderman'ın neden bu şekilde davrandığına bir cevap bulunabilmekte fakat hala hareketlerinin ahlaka uygunluğu tartışılabilir olmaktadır. Parası için başkalarına yardım eden profesyonellerin ya da yardım ettikleri insanlara direkt olarak duygusal bir şekilde bağlı olan kişilerin aksine, Spiderman genelde yabancılara yardım eder, bazen duygusal olarak önem verdiği kişileri kurtarması gereken durumlarda olmaktadır. Ultimate Spiderman çizgi roman serisinde ve Sam Raimi filmlerinde Peter yeteneklerini kar amaçlı kullanıp profesyonel bir güreşçi olmaktadır. Menejeri Peter'ın maaşına el koyduktan sonra menejerinin parasını çalan hırsız durdurmayı reddeder. Marc Webb filminde, Peter bahşiş kutusundan kendisine para bozdumasına izin vermediği için birinin marketini soyan market sahibine yardım etmez. Hepsinde, Peter eve dönüş yolunda amcasının Peter'ı dışarıda aramaya çıkmışken, o kaçan hırsız durdurmaya çalıştığını ve hırsız tarafından vurularak öldürüldüğünü öğrenir. Bu durumun yaşattığı vicdan azabıyla ve amcasının her zaman Peter'a verdiği öğütlerle ona öğrettiği yaşam felsefesiyle, Peter Spiderman olmaya karar vermektedir. Böylece, asıl hikaye ona ahlak dersi vermiş olmaktadır (Peterson ve Park, 2008: 7).

Spiderman'ın farklı hikayelerinde daha önceden belirlenmiş olan bu olay yaşanmamaktadır. House of M ile olan kesişme bölümünde, Peter'ın amcası öldürülmemekte, ancak Peter yine de radyoaktif bir örümcek tarafından ısırılıp Spiderman'e dönüşmektedir. Bu sefer gücünün getirdiği şan ve şöhret adına kötülük ile savaşmaya karar verir. Bu sefer Peter kimliği gizlemeye çalışmaz. Aksine gücünün tadını çıkararak bunu asıl hayatının bir parçası

haline getirir. Bu durumda, Peter'ın diğer hikayelerindeki felsefesi yerine bencil bir kişilik haline gelmiş olmaktadır (Peterson ve Park, 2008: 9).

Spiderman'ın başka bir çizgi roman serisi olan *What if...?*'dir. *What If...?* Vol.1, No. 7 de, birbirinden farklı ancak eşzamanlı anlatılan üç hikaye vardır. Bu üç hikayede de Peter Parker yerine farklı karakterler yer almaktadır. Hikayelerin hepsinde karakterler radyoaktif bir örümcek tarafından ısırılıp Spiderman'e dönüşmelerine rağmen kötülüğü, suçu durduramazlar ve iki hikayedeki Spiderman'ler öldürülür.

Spiderman'lerin bu başarısızlıkların arkasından suçu durdurmaya çalışırken bencil davranışlarını ve amaçlarını kendilerine motivasyon unsuru yapmaları vardır. Bu durum sayesinde, süper kahramanların davranışlarının ve başarılarının arkasında onların benimsediği felsefenin ve ahlak kurallarının olduğu anlaşılmaktadır. Spiderman için ahlak kuralları onun başarısını en üst düzeyde tutup suçla ve kötülükle savaşması için en önemli faktör olmaktadır. Spiderman'ın, ahlak kurallarının ve hayat felsefesinin yokluğunda potansiyelini sonuna kadar kullanamadığı ve başarısız olduğu görülmektedir.

Bu duruma iki farklı ve birbirine zıt örnek verilebilir. *What If...?* Vol.1 No. 19'da Peter Parker'ın süper güçleri vardır ancak hiçbir şekilde iyi veya kötü güçlerini kullanmamaktadır. Bu durum, Peter'ın kendisini herhangi bir şey yapacak bir felsefenin bulunmadığından dolayı ortaya çıkmaktadır. Başka bir çizgi roman serisi olan *Powerless*'de Peter, kendisini ısırıp radyoaktif örümcek hiç olmadığı için normal hayatına sıradan bir genç olarak devam etmektedir. Ancak kötülük ve suçla savaşmaya devam edip bu süreç içerisinde yaralanır. Bu seride ahlak ve felsefe mevcuttur. Peter Parker amcası ve teyzesi tarafından iyi bir insan olarak yetiştirilir ancak süper kahraman güçleri bulunmamaktadır. Bu da birinin gücü, potansiyeli ne olursa olsun, belirli bir ahlakın ve felsefenin bir değişim yaratmaya kalkışmak için yeterli olduğunu göstermektedir (Peterson ve Park, 2008: 9).

Spiderman'ın bütün serilerinde asıl aktarılmaya çalışılan fikir karakterin ahlakı ve felsefesidir. Bu durumlardaki asıl argüman, kişinin özelliğinin, gücünün ne olduğu fark etmeksizin, bir değişim yaratıp yaratmayacaklarını asıl belirleyen etken onların inandıkları değerlerdir. Ana karakterin ütöpik bir vizyon benimseyebilmesi için hem süper kahraman gücü yaratabilecek bir etkenin yanı sıra ona belirli bir ahlaki değer, felsefe yaratabilecek bir olayın olmuş olması gerekmektedir.

Eğer Peter'ın geçmişine gidersek, ahlakının nereden ve nasıl geldiğini anlayabiliriz. Peter iyi bir insandır çünkü amcası ve teyzesi onu o şekilde büyütüştür. Özellikle *The Amazing Spiderman*'de görüldüğü gibi, amcası Peter'a çeşitli sorumluluklar yüklemektedir. Bilerek yapmamış olsa bile, Peter'a teyzesini tren istasyonundan almayı unuttuğu zaman

amcası ona inanılmaz sinirlenmiştir. Bu durumu yaratan şey teyzesinin suç oranının yüksek olduğu New York sokaklarında tren istasyonundan evine tek başına yürümüş olması değil, Peter'in amcasına verdiği bir sözü tutmamış olmasıdır.

Spiderman'ın filmlerinden bildiğimiz ve Peter'in süper güçlerinden haberi olmaksızın amcasının ona söylediği söz, 'Büyük güç büyük sorumluluk getirir.' Ona adeta bir ders niteliğinde bir sorumluluk yüklemektedir. Bu söz filmlere ve serilere güzel bir konu yaratmış olsa da, Spiderman'ın serilerinde asıl olarak anlatılmak ve verilmek istenen anlam değildir. Eğer Spiderman ütopyik bir sosyal değişimi sağlamaya çalışan bir yapıt olsaydı, ümidin sadece ahlaklı ve bir şey uğruna inanarak yetiştirilmiş yaşayanlar için gerçek olabileceğini söylerdi (Garrett, 2008: 85).

Eğer ki daha geniş çaplı ütopyik bir söylev ile Spiderman arasında daha net bir bağ kurmak gerekirse, Spiderman'ın süper güçleri ile Tom Moylan'ın kritik kütle teorisini karşılaştırabiliriz. Bu teori genel olarak ütopyik bir düşünceyi harekete geçirip gerçekleştirebilmek için belirli bir uç insan sayısı gerektiğini belirtmektedir. Spiderman'ın süper güçleri bu kritik kütle teorisi ile bağdaştırılabilir. Eğer hareketlerinin amacının bir ütopyayı gerçekleştirmek olduğunu söylersek, ahlak ve felsefenin bunu gerçekleştirmek için gereken bir şey olduğunu söylenebilir. Ütopya üzerine olan bütün deneyler ve çalışmalar, insanların pozitif ve radikal değişimler istediği üzerine temellenmiş durumdadır.

Spiderman evreninde belirli bir ahlaklı olan ütopyik ana karakter, daha onun gibi olmayan çoğunluğa ve aynı zamanda kötü karakterlerle karşı karşıya bırakılmaktadır. Spiderman toplumu korumak için savaştan birisidir. *Spiderman 2*'de Peter'in süper kahraman işleri özel hayatını fazlasıyla etkilemeye başlaması üzerine bu işi bırakmaya karar verir. Bu durumun sonucunda şehir Spiderman'ın döneminde olduğu gibi düşük suç oranıyla devam etmenin aksine suç oranında %75'lik bir artış gerçekleşir. Yoldan sapmış bir toplumu tekrar eski düzenine getirmek için o toplumun başında belirli bir inancı olan birinin olması lazımdır (Peterson ve Park, 2008: 42).

Süper güçlü kötü karakterler, Spiderman'ın müdahalesinin gerektiğini gösteren daha bariz örneklerdir. Bu kötü karakterler olmadığı zaman şehir hayatı, normal bir şekilde suç oranı yüksek olan metropoller nasıl işliyorsa aynı şekilde devam edecektir. Ancak Spiderman'ın düşmanları ana karakter gibi, farklı süper güçlerle donatılmıştır. Bu karakterlerden Lizard ve Venom biyolojik mutasyonlar sonucu ortaya çıkmışken, Yeşil Goblin ve Electro uzmanlaşmış oldukları zırh ve silah teknolojileri ile kendilerini donatmış durumdadır. Spiderman'ın bütün düşmanları ahlak dışı ve bencil davranışlar gösterirken, Spiderman'ın ütopyik süper kahraman modelinin tam tersini temsil etmektedirler. Bu çok

önemli bir olaydır çünkü ahlakın olmadığı bir yerde, insanlar kritik kütle özelliklerini yanlış bir ütopyik vizyona yönelik olarak kullanabilmektedirler.

Ahlaki sorunların süper kahraman ütopyasının üzerinde olan etkilerinin sonuna doğru, süper kahramanların neden bu kadar çok ilgi çektiği hakkında bazı sorular vardır. Ama neden sadece ahlaki bir düzeni olan kahramanlar sadece başarılı olur? Neden gerçekte başımıza böyle bir şey gelse hemen hemen herkesin yapacağı gibi bencil amaçlar uğruna bir şeyler yapan kahramanlar için aynı ilgi yoktur? Belki bu insanın doğasına daha uygun gelen bir durumdur ve süper kahramanlar bu durumu en iyi ve sanatsal bir şekilde verildiği biçimindedir. Bunlardan çıkarılabilecek sonuç, ahlaki probleme yönelik olarak yapılabilecek herhangi bir düzenleme olmaması değil, insanın doğasında olan problemi çözmek için gerekli olan ütopyik iç güdünün olmamasıdır (Peterson ve Park, 2008: 44).

Bunların dışında Aristoteles'in vatandaş (polites) kavramı üzerine düşünceleri Spiderman karakterinin ahlaki analizinin yapılmasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Nitekim Spiderman hem çizgi romanlarda hem filmlerinde yaşadığı kurgusal şehirdeki medya tarafından "dost canlısı komşunuz" olarak lanse edilir. Peter Parker da Spiderman kıyafeti içindeyken hemşehrilerine kendini bu şekilde tanıtmaktadır. Peter Parker'a göre Spiderman yalnızca iyi bir vatandaştır.

Aristoteles, Atinalıların Devleti kitabında devlet ve vatandaş kavramlarını inceler. Kitabın orijinal ismi "Athenaioi"dur, Yunanca "Atinalılar" anlamına gelmektedir. O dönemde şehir devleti, onu oluşturan vatandaşlar bütünü olarak kavranırdı. Yunancada devlet anlamına gelen "politeia" kelimesinin, vatandaş anlamını taşıyan "polites" kelimesinin çoğulu olduğunu görmekteyiz. Aristoteles'e göre vatandaşlar site devletlerinde kamusal görevlere katılımlarıyla tanımlanırlardı. Bu, site vatandaşlarının (politeia) sosyal ve siyasal alanlarda sorumluluk alması anlamına gelmekteydi. Bu dönemde vatandaş, "polites" kavramı; toplumun iyiliği için kişisel ilgilerinden vazgeçen kişiler için kullanılmaktaydı.

Aristoteles "Politika" isimli kitabında da anayasa, devlet ve kamusal rolle ilgili görüşleri, vatandaş nasıl olunur sorusu kapsamlı olarak tartışılmaktadır. Bu kitapta Aristoteles vatandaş bir çeşit canlı türü olarak nitelendirme eğilimindedir. Kitap şöyle başlamaktadır: "Bir vatandaş nasıl tanımlayabiliriz" ve şu kabul edilmektedir ki "vatandaşlığı neyin oluşturduğu konusunda hiçbir fikir birliği ve anlaşma yoktur. Bir vatandaş anayasaya bağımlıdır. Vatandaşlık, o toplumda dünyaya gelmiş olmak demek değildir. Çünkü "bir yerde ikamet etmek demek vatandaşlık demek değildir. Bir yerde ikamet eden yabancı ve köleler vatandaş değildir." Aristoteles'e göre vatandaşlık için önemli olan şeylerden biri de kamusal

alanlardaki katılımdır. Site devletlerinde tüm hizmetlerini yerine getiren kişi politik ve kamusal sorumluluklarını tamamlamış bir vatandaş olarak adlandırılırdı.

Peter Parker karakterini incelediğimizde; evde, okulda, çalışma alanlarında ve şehirde karşılaştığı diğer insanlarla olan ilişkilerinde daima örnek vatandaş olduğunu görmekteyiz. Okulda ve işte çok çalışır, kurallara uyar, çöpünü atar ve vergisini öder. Spiderman de yaşadığı şehri korumak için bütün gücüyle çalışır. Bu bağlamda Spiderman'ın Aristoteles'in vatandaş kavramının ideal bir tezahürü olduğu söylemek mümkündür.

3.4. Postmodern Ahlak Anlayışı Bağlamında Süper Kahramanlar

Kültürel çalışmalar ve medya çalışmaları, pop kültürünü üniversitelerin eğitim sistemlerine dahil etmiştir. Günümüzde televizyon ile ilgili bir araştırmayı 17. Yüzyıl literatürünün İngilizce departmanının listesinde bulmak gayet normal bir şey olmuş duruma gelmiştir. Şu anda, filozoflar, süper kahramanları ve çizgi romanları, daha önce de yüzyıllar boyunca filozofların tartışma konusu olmuş olan ahlak ve etiği öğrencilere anlatmak için olağanüstü yararlı birer araç olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca, süper kahramanların kullandığı ilgi çekici bazı eşyalar veya kıyafetlerle öğrencilere belirli bir disiplin oturtma eğilimi gösterdiği de görülmektedir.

Pensilvanya King's College'de felsefe profesörü olan William Irwin, Blackwell Felsefesi ve Pop Kültürü serilerinin editörlüğünü yapmaktadır. Bu yazıların konularının arasında 'Batman ve Felsefe' ve 'X-Men ve Felsefe'de vardır. William Irwin'e göre kompleks teorileri çözmek için popüler örnekler kullanmanın olağandışı bir yanı yoktur. "Peter Parker bir süper kahraman olmak için zorlanmış mıdır?" sorusuna Irwin: 'Başlangıçtan beri felsefe bunu yapmaya çalışıyordu,' diyerek cevap vermektedir. Irwin'e göre felsefe, Socrates ile Atina sokaklarında insanlara mesajını ileterek ve onların dili olan tarım ve bilinen mitolojiden bahsederek başlamıştır. Yüzyıllar boyunca, filozoflar akademiye yönelmiş ve ortalama bir birinci sınıf üniversite öğrencisine erişilemez karmaşık bir kelime hazinesi yaratmışlardır (Peterson ve Park, 2008).

Postmodern ahlak anlayışı bağlamında süper kahramanları gözden geçirdiğimizde Batman'i bu kategoride değerlendirebileceğimizi fark ederiz. Batman'in yayınlanmaya devam ettiği yıllar boyunca neden Batman baş düşmanı Joker'i öldürmemiştir? Çizgi romanlara ve yayınlanan diğer versiyonlarına bakıldığında Batman ve Joker sürekli bir kedi-fare oyununun içindedirler. Olayların akışına göre Joker bir suç işler, ardından Batman onu yakalar ve hapse gönderir, ancak sonrasında Joker bir şekilde hapisten kaçmayı başarmaktadır. Doğal olarak

akıllarda canlanan soru “eğer Batman basit bir şekilde Joker’i öldürse daha kolay olmaz mıydı?” olarak şekillenmektedir (White, 2008: 304).

2009’da yayınlanan *Watchmen* ve *Iron Man* filmlerindeki karakterler de Batman gibi süper kahramanlardır. Ancak bu kahramanlar gibi Batman’in süper güçleri bulunmamaktadır. Bu karakterlerin çoğu insandır (homo sapiens) ve çoğu postmodernizmin birer temsilcileridir. *Iron Man* olan Tony Stark, özgüvenli, kahramana dönüşmüş bir milyonerdir. Otoriteyle dalga geçerek, kendi işini bildiği gibi yapmaktadır. Stark diğer süper kahramanlarla birlikte çalışıp hayatını bu şekilde tasarlamak yerine kendi parasının verdiği güçle eğlenmesine bakan biridir. Onun için dünyayı kurtarmak hobiden başka bir şey değildir (Rhodes ve Johnson, 2008: 99). *Hancock*’ta da süper özelliklere sahip olan kahraman, alkolik, evsiz kadınlara sarkabilen biri olmakla beraber insanlara yardım etmeyi görev edinmiş te biridir. Kendi varlığını sorgulamaktadır. Ahlaki dilemmalar içerisindedir. Yine *Hulk*’ta da değişim geçirdiğinde neredeyse yenilmez bir varlık olabilen bir Bruce Banner adlı bilim adamının öyküsüdür. *Hulk* mantıksal değil de ilkel güdülerle hareket etmesine karşın yine de halkı kötülerden kurtarmaya çalışmaktadır. Bu anlamda *Watchmen*, *Hancock* ve *Hulk* anti-kahraman kavramına örnek oluşturmaktadırlar. Bununla birlikte süper özellikleri bulunan *Jumper* karakterine baktığımızda ise; süper özelliklerine rağmen sadece kendi hayatı ile ilgilenen insanları kurtarmayı düşünmeyen birini görmekteyiz. Bir sahnede evinde televizyon seyredirken bir bölgede sel felaketi olduğunu ve insanların zor durumda olduğunu görmesine rağmen ışınlanma özelliğine sahip olan kahraman insanlara yardım etmez. Kendi hayatını yoluna koymakla ilgilidir sadece. Bu anlamda *Jumper* bireyci postmodern felsefe anlayışının bir temsilcisidir.

Bir süper kahraman olarak Batman, 1980’lerde çizgi romanları yapılan ve günümüzde de çeşitli filmleri yapılarak gelişen trende ayak uyduran kahramanlardan biridir. Nolan’ın versiyonunda Batman ve Rorschach karakterleri, Tony Stark’ın aksine doğasında olup da yasadışı şekilde kendi kanunlarını koyup uygulayan karakterleri temsil etmektedir. Bu iki karakter hakkında tatlı veya şirin olan hiçbir şey yoktur. Artan tehditlere karşı fazlasıyla güç kullanmadan kaçınmayacak karakterlerdir. Filmlerde artan şiddet bu karakterlere artık ‘kahraman’ gözüyle bakılıp bakılmaması gerektiği hakkında kafalarda soru işareti bırakmaktadır. Sharon Lamb, spesifik olarak Nolan’ın versiyonunda *Iron Man* ve *Batman*’in gençler üzerinde negatif bir etki yaratarak kötü birer örnek olduğunu açıklamaktadır. Sharon Lamb’e göre ‘Dünkü çizgi roman süper kahramanı ile bugünkü film süper kahramanı arasında dağlar kadar fark var... Bugünün süper kahramanı çok fazla aksiyon içerisinde kalan, durmaksızın şiddet uygulayan, agresif ve insanlık adına iyi bir şeyler yapmaktan neredeyse

hiç bahsetmiyor.’ Lamb’e göre kahramanlar şiddete meyilli ve asosyal olmaya başladıkça erdemli davranışları o kadar azalmaya başlamaktadır. Dolayısıyla, Nolan’ın Batman’i ‘kahramanlık’ın tanımına yakışmayan ve uymayan bir şekildedir (Rhodes ve Johnson, 2008: 114).

Daha önceki jenerasyonların süper kahramanları tartışmasız bir şekilde iyi, erdemli birer rol modeli olmaktadır, Nolan’ın yarattığı Batman gibi bu yeni kahramanlar, toplumumuzun karışık ve anlaşılabilir ahlaki düzenini simgelemektedir. Bir kahramanın geleneksel yolculuğunda, kahraman ruhunu test etmek amaçlı bazı sorunlarla, dertlerle karşılaşmak zorunda kalmaktadır. Kahraman her zaman doğru cevabı seçmese de, geleneksel kahramanlık efsanelerinde bu sorunların bariz bir yanlış veya doğru cevabı vardır. Bir kahraman bile bazen doğru kararı veremeyebilmektedir.

Bu postmodern kahramanlardan bazıları doğru veya yanlış cevabın hiçbir şekilde net olmadığı durumlarda da kalabilmekteledir. Superman gibi kahramanların aksine, Batman gibi herhangi bir süper gücü olmayan kahramanlar bazen iki zıt seçeneğin ortasında kendisini bulabilmektedirler. Superman böyle bir seçim yapma zorunluluğunu insan üstü güçleriyle ortadan kaldırmaktadır. Örneğin 1978’deki bir çizgi romanında, Superman iki ayrı yerde aynı anda bulunup hem Lois’i kurtarıp hem de olağanüstü bir seli önleyebilmektedir. Öte yandan Batman, The Dark Knight’da hem Harvey Dent hem de Rachel Dawes’i birlikte kurtaramaz. İkisinin arasında karar vermesi gerekirken, sınırlandırılmaldan dolayı hiçbirini kurtaramaz ve ikisini birden kaybeder. Batman sadece bir insan olduğundan, insanlığının doğurduğu sonuçlara da katlanmak zorunda kalır. Bu yönüyle ahlaki olarak doğru görünen bazı seçeneklerin toplumun karmaşık yapısında her zaman doğru sonuçlar veremeyeceğini göstermektedir (Evans, 2009: 83).

Bu karmaşık senaryolara karşılık olarak Batman Begins ve The Dark Knight’daki Batman daha çok bir ahlak eleştirmeni gibi davranmakta ve Friedrich Nietzsche’nin de belirttiği gibi, ‘Bazı ahlaki sorunları ilk kez soran ve bunları eleştirip değerlendiren birileri olmalıdır.’ sözünü doğrulamaktadır. Filmde gösterilen Gotham City ise bu yüzden ahlaki olarak sürekli bir çöküşte olan bir şehirdir. Batman’in o şehirde olması ve bazı şeyleri ahlaki olarak değiştirmeye çalışıyor olması o şehri bir test şehri haline getirmekte ve ekrandan bu ahlak üzerine olan savaşı herkes izleyebilmektedir (Rhodes ve Johnson, 2008: 122).

Edith Wyschogrod’un 1990’da çıkan kitabı Saints and Postmodernism Batman gibi süper gücü olmayan kahramanların postmodern dünyada birer ahlaki sembol haline getirilmesini savunmaktadır. Bunu destekleyici bir şekilde ‘Ahlaki bir yaşamı sürdürebilmek için birinin herhangi bir teoriye değil yaşayan bir örneğe ihtiyacı vardır.’ Sözü ahlak ve etik

açısından bireyler için rol modellerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Wyszogrod (1990)'a göre insanlar ahlaki değerleri öğrenip uygulayabilmek için örnek alabilecekleri canlı bir örneğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Hayal ürünü olan ve bariz bazı kişisel hataları olan Batman, Wyszogrod'un bu örnek modeline uymasa bile, daha çok kompleks uçlarda olan bir ahlaki düzeni temsil etmekte, onun bir şeye verdiği değer bir insan hayatını kurtarabilmekte veya yok edebilmektedir. Bazı senaryolarda, Batman birilerini korumak adına bazı ahlaki değerlerinden vazgeçmek zorunda kalmaktadır. Böyle durumlarda, baskı altındayken ahlaki değerlerin ne kadar değişken olabileceğini ve anlık kararların alınması gerekebileceğini izleyiciye göstermektedir. Belki de Batman gibi kahramanların son zamanlardaki popülerliği insana kattığı bazı anlamlardan kaynaklanmaktadır (Rhodes ve Johnson, 2008: 123).

Bu etik oyununu yaratabilmek için, Batman Begins, Gotham City'yi ahlaki bir kriz içerisinde başlatmaktadır. Rachel Dawes'in filmin başında dediği gibi, 'Bu şehir çürüyor, sanki tarihin bir parçasıymış gibi depresyondan bahsediyorlar, ama değil. Burada işler eskisinden çok daha kötü durumda. İyi insanlar hiçbir şey yapmazken Gotham şehrinin nasıl bir şansı olabilir?' İlk filminde Batman, Carmine Falconi'yi alt etmesine rağmen The Dark Knight'ta Joker'in ilk görüldüğü sahnede Gotham şehri hala suç ve dehşete ev sahipliği yapıyor durumdadır. Gotham Şehrinin ahlaki karmaşasında, Joker kanunları çiğneyip dehşet saçmaya çalışmaktadır. İnançları sağlamlaştırmak ve ahlaki düzeni yerine getirmeye çalışmak yerine, Joker'in amacı Gotham'da terör saçıp, şehirde var olan ahlakı da tamamen bitirmek, insanların ahlaki değerlerden, yapılardan, sistemden uzaklaştırıp hepsinden kurtarmaktır (Rhodes ve Johnson, 2008: 127).

The Dark Knight'ta, Joker toplum ahlakını topluma verilen kararlarla iki ayrı negatif sonuca varan seçimler yaptırarak azaltmaya çalışmaktadır. Bu karakterin yarattığı ikilemlerden biri de birisini kendi ellerinle öldürmek ya da bir sürü kişinin ölümüne sebep olmasıdır. Genelde tercihler böyle sunulmakta, ya birisine direkt olarak seçim hakkı sunulan kişinin yüzünden bir zarar gelmesini sağlamak ya da seçim hakkı sunulan kişinin yapmadığı bir seçimden dolayı bir sürü kişiye dolaylı yoldan zarar gelmektedir. Ayrıca Joker değer verilen, sevilen insanları hedef almaktadır (Rhodes ve Johnson, 2008: 133).

Gotham'ın genel halkı gibi, Batman de Joker'in testlerinden geçerken kendi önceliklerini göz önünde bulundurmaktadır. Joker'in ahlaki ikilemlerinde, Batman'in ahlaki felsefesine en az ışık vuran sonuncusudur, Batman Joker'i bir gökdelenden düşürüp kurtarmak arasında bir karar vermek zorundadır. Bu sahneden hemen önce, Joker Batman'i levye ile dövüp, köpeklerle saldırmıştır ve o an Batman'i bariz bir şekilde alt etmiştir. Joker

yaralarının nasıl oluştuğunu anlatırken filmin o kısmına kadar Joker bir sürü kişiyi öldürmüş veya öldürme teşebbüsünde bulunmuştur. Joker'in Batman'i oracıkta öldürebilmesi için bütün durumlar mevcuttur. Batman ise devamında Joker'i üstünden fırlatıp gökdelenden aşağı düşürürken son anda onu düşmekten kurtarmaktadır (Rhodes ve Johnson, 2008: 138).

O anda, Batman'in hareketleri ahlaki değerlere biçtiği önemi göstermekte ve daha önce benimsediği erdemlerin asıl önemli olanlarını öncelikleri adına yok saymaktadır. Böylece kendi kişisel motivasyonlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu durum Joker'in Batman'i zor durumda bıraktığı bir sürü durumdan sadece bir tanesi olmasına rağmen, bu şekilde Batman'in asıl değer verdiği önceliklerini olduğu görülmektedir. Batman filmdeki etik kaosun içinde kıvrılırken, sonunda öyle bir noktaya gelmektedir ki benimsemiş olduğu pozitif değer sistemini hiçbir şekilde uygulayamaz durumdadır. Devamında Batman Joker'e kesin bir cevap vermek zorundadır, ve bu cevap Batman'in diğer iki filmi boyunca benimsediği ahlaki kurallarını çok daha netleştirmektedir (White, 2008: 86).

Batman Begins, Batman'in orijinal hikayesinin büyük bir bölümünü kapsamaktadır. Burada Bruce Wayne, annesinin ve babasının ölümüyle birlikte oluşan öfke ve intikam duygusuyla Batman'e dönüşmektedir. Batman'in yaratıcısı Bob Kane'in de dediği gibi, "İntikam çok iyi bir neden ... Babası ve annesinden dolayı oluşmuş bütün öfkeyi, şiddeti içinden atar. Bu Batman'i kötülük ile savaşması için motive eden en kritik etkenlerden bir oldu. Eğer sizin başınıza gelseydi, siz de aynısını yapmaz mıydınız?". Bu intikam duygusu Bruce'un motivasyonunun ne olduğunu açıklamasına rağmen neden Batman gibi davrandığını açıklamamaktadır. Annesini ve babasının ölümünden Joker'in sorumlu olduğunu öğrenen Tim Burton'un Batman'in aksine, Batman Begins filminin henüz başlarında intikam duygusu yok olmaya başlamaktadır. Bruce Wayne'in annesini babasını öldüren Joe Chill, henüz Batman oluşmadan önce çoktan ölmüştür. Bu şekilde doğrudan olarak intikam alınması imkansız kılınmaktadır. Wayne'lerin ölümünden sorumlu olan çetenin lideri Carmine Falconi yakalanıp içeriye alınmasına rağmen Bruce, Batman olarak Gotham şehrinde suçluları yakalamaya ve durdurmaya devam etmektedir. Batman intikam duygusunun dışında hareket ediyorsa eğer, bu hareketlerinin belirli bir hedefi yok demektir, çünkü yakaladığı suçlularla annesinin babasının ölümü arasında direkt olarak bir bağ yoktur (White, 2008: 88).

Batman Joker ile karşılaştığı zaman sevdiği birinin intikamını alabilme şansını tekrar yakalayabilmektedir. Eğer Batman'in başlıca değerlerinden biri intikam olsaydı, Batman Joker'in, Rachel Dawes'in ve daha yüzlerce insanın ölümüne yol açmasından dolayı o gökdelenden düşmesine göz yumardı. Joker'i öldürmek Batman'in annesini ve babasını öldüren kişinin yarattığı intikam hissini yok edebilirdi. Ancak Batman, Joker'in o

gökdelenen düşmesini engelleyerek, annesinin babasının ölümünden her ne kadar acı çekmiş olsa da bu intikam duygusunun onun ana motivasyonu olmasına izin vermemektedir. İntikam onun için bir motivasyon olabilir ancak bu senaryoda, baskı altındayken, öncelikleri adına intikam duygusundan vazgeçmektedir.

Batman'ın başka bir motivasyonu da Gotham halkının kendisi gibi bir olay yaşamasını engelleyebilecek olmasıdır. Bruce Wayne suçluları durdurabilecek durumdadır, böylece Gotham şehrinin acısını azaltmaktadır. (Cary A Friedman 2006: 41)'e göre hayat Batman'e bütün olumsuzlukları, zorlukları vermiş ve Batman bıkmadan ve usanmadan bu zorlukları sürekli bir şekilde yorulmadan başarıya dönüştürmeyi ve başka bir kişi dahi bunları yaşamasın diye çabalamıştır. (Cary A Friedman 2006: 54)'e göre, Batman sürekli Gotham'da geleceğe yatırım yaparak çalışan birisidir. Bu analizi de Bruce Wayne, Ra's Al Ghul'a 'Benim niyetim adaletsizlikle savaşmak. Korkan kişileri birer av gibi görenleri korkutmak istiyorum.' Bruce Wayne, Batman olduğu zaman tek niyetinin suçsuzu korumak ve gelecekte olabilecek trajedileri önlemek olduğunu savunmaktadır (White, 2008: 53).

Batman bile Gotham şehrini suçluların elinden kurtarmaya çalışırken asla şehri tamamen suçtan arındıramayacağını anlamaktadır. Suçu tamamen bitirme isteği ile bu durum Batman için bir paradoks oluşturmaktadır. Batman Gotham'ı tamamen suçtan arındırmak istediğini söylemektedir, ancak suç olmadan Batman'in de olmayacağı açıktır. Bu açıdan Batman'in önceliği Gotham şehrini suçtan arındırmak olarak düşünüldüğünde, Joker'i öldürmesi gerekmektedir. Çünkü Joker kendi iradesi dahilinde sadece korku ve yıkım getirmek istediğini açıkça belirtmektedir. Bunun yanı sıra Joker'in, Gotham şehrinde bulunun üst düzey yetkililere yönelik suikastlerini alınan önlemler durdurmaya da yetmemektedir. Aynı zamanda Gotham şehrinin yargı sisteminin de Joker gibi birisini cezalandırmaya ya da durdurmaya yetmediği açıkça görülmektedir. Joker'in öldürülmesi ya da bir şekilde etkisiz hale getirilmesi işleyeceği suçların önüne geçebilmenin tek yoludur. (Kwame Anthony Appiah, 2008: 99), Peter Singer'in ahlak felsefesinden yola çıkarak, kötü bir şeyin olmasını engellemenin sonucu ilk sonuçtan daha az kötü şeylere yol açacaksa, bu yapılmak zorundadır, diyerek bu durumu postmodern ahlak anlayışı çerçevesinde değerlendirmektedir. Çünkü Batman, Joker'i öldürmeyerek onun hayatını bağışlamaktadır ancak bunun bedeli başka masum hayatlar, şehrin ahlaki olarak yozlaşması ve üst düzey yetkililerin katledilmesi olarak geri dönmektedir. Bu durum postmodern ahlak anlayışı çerçevesinde değerlendirildiğinde, Joker'in hayatının kurtarılmasının bedeli, ölümünden daha ağır sonuçlara sebep olsa bile Batman yine de Joker'i öldürmemeyi seçmektedir (White, 2008: 51).

Postmodern ahlak anlayışı çerçevesinde Batman'ın bu davranışı, Batman'ın sadece kendi davranışlarından sorumlu olmasıyla ve Joker'in gelecekte ne yapabileceği konusunda kendisini sorumlu tutmamasıyla açıklanabilir. Çünkü Batman'ın Joker'i neden öldürmediği sorusuna cevabı postmodern ahlak anlayışı çerçevesinde kendisinin sadece kendi sebep olduğu ölümlerden sorumlu tutulabileceği, Joker'in ise sebep olduğu ölümlerden Batman'ın sorumlu tutulamayacağı yönünde olacaktır. Bu varsayıma göre Batman'ın Joker'i öldürmeme kararı ileride ölümlerin yaşanması ile sonuçlanabilecektir.

Kurgulanmış farklı Batman tiplerine bakıldığında, hepsinin ortak noktasının öldürmeme olduğu ortaya çıkmaktadır. The Dark Knight filminde, Batman Joker'e "benim tek bir kuralım var." Demekte, Joker ise ona "O halde gerçeği öğrenebilmek için yapmak gereken bu tek kuralı çiğnemektir, çünkü bu dünyada yaşayabilmenin tek yolu kurallara uymamaktır." Diyerek cevap vermektedir. Çünkü Joker, Batman'ın öldürmeyi reddettiğini bilmektedir, ve Batman'ı ölümcül şiddet içeren yöntemler kullanmaya zorlamaktadır. Böylece Batman'ın Joker'in bu planına boyun eğmeyi reddetmesi bağlı olduğu bu tek kurala olan adanmışlığı ile açıklanabilir.

Batman bu davranışıyla savaşmakta olduğu kötülere onların temsil ettikleri ahlak yöntemlerini kullanarak cevap vermeyi reddetmektedir. Buna rağmen Batman, savaşmakta olduğu kötüler gibi, hedeflerini gerçekleştirebilmek için aşırıya kaçan önlemler alabilmektedir. Ancak bu sırada bile Batman şartların getirdiği tehlikeleri önlemek için çaba sarf etmektedir. Batman çeşitli değer yargılarını reddederken bile, onları başka değer yargıları ile değiştirmeye çalışmamaktadır. Burada Batman'ın nihilist bir davranış modeline uyduğunu söylemek yerine, Batman'ın birden çok olumlu değer yargısı dahilinde ama istikrarsız bir biçimde davrandığı söylenebilir.

Batman'ın rakiplerinin temsil ettiği yozlaşmış ahlaki değerlerini yıkma kararı, ona kararlarını verme aşamasında esneklik sağlamaktadır. Batman, Joker'i öldürmemeyi seçerek Gotham şehri sakinlerinin gözünde yozlaşmaya karşı duran bir figür olarak yer edinmektedir. Çünkü Gotham şehri sakinlerinin otoriteye, insanlara ve ilahi adaletle olan umutları yoksulluk ve suç yüzünden tükenmiş durumdadır. Bu açıdan, Bruce Wayne Batman'e dönüşerek Gotham sakinlerine umutlarını canlandırmaya yönelik inanç aşılamaktadır. Dolayısıyla, Bruce "Gotham sakinlerine şehirlerinin suçlulara ve yozlaşmaya ait olmadığını göstereceğim...Etten ve kandan yaratılmış bir insan olarak yok sayılabiliyim, yok edilebilirim ancak bir sembol olarak ben yozlaşmam ve sonsuz olurum." sözleriyle bir umut objesi olma arzusunu dile getirmektedir (White, 2008: 56).

Gotham'ın ahlaki çöküntü süresinde Bruce Wayne, Batman'i Gotham sakinlerine umut aşılayan insanüstü bir sembol olarak görmektedir. Bruce Wayne rolünü kafasında kanunları hor görerek vatandaşları korku ve teröre sürükleyen suçluları korkutan birisi olarak canlandırmaktadır. Bununla birlikte, Bruce Wayne bu rolü üstlenerek ahlaki olarak başarısız olmayacağını ve Gotham şehri sakinlerinin umutlarını daha da kaybetmelerini engelleyeceğini düşünmektedir. Bu anlayışı postmodern ahlak felsefesi çerçevesinde değerlendirdiğimizde Batman'in adanmış olduğu tek kuralı çiğneyerek Joker'i öldürdüğü varsayımında, Gotham şehri sakinlerinin gözünde oluşan yozlaşması imkansız umut figürü olma özelliği de kaybolacaktır.

Batman'ın ahlaki duruşu bu açıdan bazı faktörlere dayalı olarak karışık bir hal almaktadır. İlk olarak, Batman Joker'in hayatını kurtararak Harvey Dent'in suçlarını üstlenmekte ve toplumsal bir figür olarak hizmet etme özelliğini kaybetmektedir. İkinci olarak, Batman ve Joker'in çatı sahnesinde, Batman'in Joker'in ölmesi için tek yapması gereken aslında hiçbir şey yapmamasıdır. Eğer Batman gerçekten hiçbir şey yapmayarak Joker'in düşerek ölmesine göz yummuş olsaydı, bu durum Batman'in kendisini adanmış olduğu öldürmeme prensibi ile açıklanabilirdi. Ancak Batman'e göre birisini bir hareket sonucu öldürmek ile birisinin ölümüne eylemsiz kalarak sebebiyet vermek Batman'in kuralını çiğnemesine sebep olacaktır (White, 2008: 61).

Batman Begins filminin sonunda, Batman Ra's Al Ghul ile trende çarpışmaktadır. Batman kendisine yönelen tehlikeyi trene ve raylara yönlendirerek trenin çarparak patlamasına sebep olmaktadır. Batman tehlikeyi trene yöneltmemiş olsa Ra's Al Ghul Batman'i yokedebilecektir. Ancak bu durumda Batman kendisini kurtarmayı seçmiştir ve bunun sonucunda Ra's Al Ghul trende meydana gelen patlamadan dolayı ölmektedir. Bu sahnede Batman, Ra's Al Ghul'a "seni öldürmeyeceğim ama seni bu durumdan kurtararak ölmeni de engellemeyeceğim." demektedir.

Yaşanan bu sahne Batman'in Joker ile yaşadığı çatı sahnesi ile neredeyse aynı özellikleri taşımaktadır, ancak Batman bu senaryoda farklı bir karar vererek bir kahraman olarak asıl amacını açığa vurmaktadır. Ancak Batman'in Ra's Al Ghul ile yaşadığı bu durum incelendiğinde, Batman'in Ra's Al Ghul'un ölümünde sorumluluğunun daha fazla olduğu görülmektedir. Çünkü Batman burada yaşadığı kavgada kendisine gelecek zarardan kurtulabilmek için meşru müdafaaya başvurmaktadır. Joker ile yaşadığı çatışmanın aksine Batman'in, Ra's Al Ghul'un ölümüne sebep olarak aslında bağlı olduğu kuralı çiğnediğini düşünmediği görülmektedir. Batman'in Ra's Al Ghul'un öldüğü sahnedeki amacı ahlaki

olarak bir sorun olarak görülmemektedir çünkü Ra's Al Ghul'un ölümüne sebep olan kararı insanların ona olan güvenini herhangi bir şekilde zedelememektedir (Goodfriend, 2008: 65).

Batman'in benzer durumlarda yapmış olduğu birbirine zıt hareketlerin sebebi karşısındaki suçluların benzer durumlarda verdiği tepkilerdir. Her iki olayda da Batman karşısındaki suçlunun ahlaki değer yargılarıyla çelişen hareketler yapmıştır. Buradan da görüleceği üzere Batman'in en önemli özelliği, yaşanan kriz anlarında Batman'in rakibinin başarılı olmasını engellemesidir. Ra's Al Ghul'un ilk hedefi Gotham'ı yok etmektir. Ancak Batman zaten treni şehrin su kulesine ulaşmadan çarptırarak Ra's Al Ghul'un bu amacına ulaşmasını önlemiştir (Goodfriend, 2008: 66).

Ra's Al Ghul'un ikinci amacı ise Bruce Wayne'i bir eylem adamı olarak eğitmek ve "gerekli olan neyse onu yapan" bir kimse haline dönüştürmektir. Ra's Al Ghul'a göre zayıflığın en büyük işareti eylemsizliktir. Örnek olarak, Ra's Al Ghul Bruce'un ailesinin ölümünün babasının suçu olduğunu ve bu duruma babasını bu durumu engellemek için hiçbir şey yapmamasının sebep olduğunu söylemektedir. Ra's Al Ghul'un sözleri ile ifade edilecek olursa; "Öfken babanın başarısız olduğu gerçeğini değiştirmez. Eğitim önemsizdir ancak irade herşeydir. Eyleme geçme iradesi....". Bruce'un eğitim süresince ,Ra's Al Ghul bu görüşünde ısrar ederek, harekete geçme iradesinin en önemli özellik olduğunu vurgulamaktadır. Sonunda Batman ve Ra's Al Ghul karşı karşıya geldiklerinde, Batman öldürücü hamleyi yapmadan önce Al Ghul ona, "sonunda gerekli olanı yapmayı öğrendin." demiştir. Öldürme kararını harekete geçirmek Al Ghul'a "göre gerekli olandır". Al Ghul, Batman'in bu hareketi sonrasında öleceğini biliyor olsa da öğrencisini kendi görüşleri doğrultusunda eğitmiş olmanın tatmini yaşayacaktır. Batman ise bu duruma düşmanın istediğini yerine getirmek yerine hiçbir şey yapmayarak yani pasif kalarak cevap vermektedir ve bu şekilde Al Ghul'un değer yargılarına ters bir hareket yapmaktadır (Goodfriend, 2008: 69).

Bu durumdan farklı olarak Joker ise kendi amacını uygarlığın yarattı ilüzyonu yıkmak ve Gotham şehrindeki insanları ve Batman'i yozlaştırmak olarak belirlemiştir. Joker çatıdan düştüğü sırada histerik bir biçimde gülmeye başlamış ve ölümünün Batman'e karşı ahlaki açıdan bir zafer olduğunu düşünmüştür. Fakat Batman, Joker'i düşerken yakalamış ve kurtarmıştır. Bunun üzerine Joker Batman'e "Gerçekten de bir ahlak timsalisin değil mi?" şeklinde cevap vermiştir. Çünkü Joker'e göre, eğer Batman Joker'in çatıdan düşerek ölmesine sebep olsaydı Batman'in ahlaki olarak yozlaşmasına sebep olacaktı. Ancak Batman'e göre ise yozlaşmadan kurtulmanın tek yolu Joker'in ölümüne sebebiyet vermemektir. Çünkü Joker, Batman'in onun düşmesine sebep olmasını istemektedir. Bu durumda Batman'in Joker'i kurtarmaktan başka bir yolu yoktur. Batman Joker'in kahkahalarını duyduğu sırada, onu ne

pahasına olursa olsun kurtarmak ve zafer kazanmasını engellemek için elinden geleni yapmıştır (Goodfriend, 2008: 75).

Batman'ın ahlaki önceliği Joker'i amaçlarına ulaştırmaktan etmiş olsa da sonrasında Batman Harvey Dent'in suçlarını üstlenerek halkın gözündeki imajından vazgeçmiştir. Çünkü Joker Batman'i yoldan çıkarmamasına rağmen, Harvey Dent'i, yani Gotham'ın maskesiz umut figürünü yozlaştırmayı başarmıştır. Joker baş aşağı asılı bir durumda polisin gelmesi beklerken Batman'e "Gotham şehri sakinlerinin inancı tamamen kırılana kadar ve Gotham şehri Harvey Dent'in gerçek yüzünü ve yaptığı bütün kahramanlıkların gerçekten ne olduğunu tamamen görene kadar aslında gerçekten kaybeden ben olmayacağım. Çünkü Gotham'ın beyaz atlı şövalyesini aldım ve onu kendi seviyeme çektim." demiştir. Bunun üzerine Batman ise "Joker kazanamayacak." diyerek Harvey'in suçlarını üzerine almıştır. Çünkü Joker Harvey Dent'i yozlaştırarak ile insanların umutlarını kaybetmelerini istemektedir. Batman ise Harvey'i koruyabilmek için kendi imajını yıkması gerektiğinin farkındadır. Bu sayede Batman, ölü bir kahramanın hiçbir zaman başarısız olamayacağını bilerek Harvey Dent'i Gotham'ın gözünde bir umut objesi olarak yeniden yaratmıştır. Batman bu davranışı sonrasında bir kanun kaçağına dönüşmüş olsa da Joker'in hedefine ulaşmasını engellemiştir (Goodfriend, 2008: 77).

Bütün bu olaylar uyarınca Batman'ın asıl amacının kötülerini alt etmek olduğu ortaya çıkmaktadır. Sonrasında ise bir ahlak bekçisi olarak kötülerin temsil ettiği ahlak sistemlerini alt etmektedir. Her olaya göre davranışlarını değiştiren Batman'in aksine Gotham'ın suçluları kendi ahlaki değerlerine sabit kalarak hareket etmektedir. Suçlular benimsedikleri ahlaki değerleri aşırıya götürerek bu değerlerin potansiyel açıklarını Gotham'a ve izleyiciye sergilemektedirler. Bu duruma örnek olarak, Ra's Al Ghul adalet ve eşitlik kavramlarını olabilecek diğer tüm seçeneklerin üstünde görmektedir. Burada, Al Ghul'un "yapılması gerekeni yap" görüşüne adalet kavramına olan bağlılık temel olmaktadır. Al Ghul'a göre sadece adalet ile Gotham'ın sorunları çözülebilecektir ve bu da toplumun rehabilite edilmesinden ziyade toplumun yok edilmesiyle sağlanabilecektir (DeScioli ve Kurzban, 2008: 245).

Bruce Wayne'de adalet konusunda aynı fikirlere sahipken ve Al Ghul tarafından savunulan biçimin tehlikelerinin farkındayken, Batman bu görüşü sahiplenmek yerine onunla savaşmayı seçmektedir. Bu durumun en açık örneği Ra's Al Ghul'un orantısız adalet anlayışıyken, Gotham'ın diğer suçlularında da benzer eğilimler görülmektedir. Filmde, Dr. Jonathan Crane'in bilimsel bir takıntıya dönüşmüş olan "korkunun psikolojik etkileri" çalışması, onu bu durumun insanlar üzerindeki etkilerini göz ardı etmeye ve çalışmasını

finans edebilmek için Carmine Falconi ve Ra's Al Ghul gibi suçlularla işbirliği yapmaya itmektedir. Harvey Dent ise, yüzü kimyasallar sebebiyle yandıktan sonra “adil” kavramına saplantılı hale gelmiştir. Yüzü yandıktan sonra bütün kararlarını yazı tura atarak vermeye başlamış ve Jim Gordon’u masum çocuğunu bu sonuca bağlı olarak öldürmekle tehdit etmiştir. Her olayda, suçlular benimsedikleri fikirlerde aşırılıklara gitmekteyken, Batman bu aşırılıklara bir tepki olarak işlevselleşmiştir (DeScioli ve Kurzban, 2008: 247).

Batman’ın suçlularla olan mücadelesi suçluların temsil ettiği ahlak sistemlerinin olumsuzluklarına sembolik bir karşılık olarak görülebilir. Batman; adalet, bilim veya tarafsızlığın, aşırıya kaçıldığında meydana gelebilecek olumsuz yanlarını kabullenerek suçluların sahip olduğu bu aşırılıklarla bezenmiş ahlak sistemlerini Gotham şehrinden temizlemiştir. Batman’de mücadele ettiği suçlular gibi bazen aşırıya kaçmış olsa da kendi yargılarındaki esneklik sayesinde tehlikeli olabilecek hareketler yapmaktan kaçınabilmiştir. Batman karşısında mücadele ettiği yozlaşmış ahlak sistemlerini sürekli olarak reddederken bu ahlak sistemlerini kendi benimsediği ahlak kuralları ile değiştirmekten de kaçınmıştır. Bu sayede Batman’ın asıl amacı olan düşmanlarını yok etme düşüncesi ona fikirleri konusunda esneklik sağlamıştır. Dolayısıyla Batman’ın düşüncelerini harekete dökerken benimsemiş olabileceği herhangi bir katı değer yargısı kötü veya istenmeyen sonuçlara yol açabilecektir (DeScioli ve Kurzban, 2008: 249).

Sürekli olarak mücadele ettiği ahlaki değerleri yerine başka bir şey koymadan reddeden Batman’ın bu prensibi Joker ile karşılaştığında ona sorun yaşatmıştır. Batman, Joker’in onu yozlaştırma çabalarına direnmesine rağmen benimsemiş olduğu inkar prensibi Joker’e karşı etkili olmamıştır. Çünkü Joker herhangi bir ahlaki değer sistemini temsil etmemektedir. Aksine Joker’in temsil ettiği “ahlaki sistem” bütün toplumsal değer ve yapılara yönelik bir kaos unsuru olarak çalışmaktadır. Dolayısıyla, kimliksiz, hikayesi sürekli olarak değişen ve polisin hakkında herhangi bir ipucu toplayamadığı bir suçlu olarak Joker aslında başlı başına bir inkar sembolü olup, Gotham Şehrinde var olan her şeyi yıkmak istemektedir.

Batman’ın sahip olduğu inkar yaklaşımı ile Joker’i tamamen alt etmesi imkansızdır çünkü Joker’in yarattığı kaosun karşısında durabilecek tek şey katı bir ahlak anlayışıdır. Bu nedenle, Batman Jokerle olan mücadelesinde ne yaparsa yapsın sonucunda meydana gelecek olan kötü olayları kabul etmek zorundadır. Suçları yenme amacını ahlaki değerlerin üzerinde tutmak Batman’ın ahlak anlayışını kendi kontrolünden çıkartıp, onu Gotham toplumunun en düşük değer yargılarına indirgemektedir. Bu sebeple, Batman kendi ahlak anlayışı üzerindeki kontrolünü kaybetmekte ve Joker gibi suçlulara onu, toplumun iyiliği için vereceği kararlar üzerinden manipule etme şansı vermektedir (DeScioli ve Kurzban, 2008: 251).

Ek olarak, ahlaki yetkiyi suçluların eline vermekle, Batman'ın suç ile mücadele yaklaşımı iyi ile kötüyü ayırt etmekte yetersiz kalabilmektedir. Geleneksel süper kahraman hikayelerinde, suçluların temsil ettiği kötülük, kahramanın temsil ettiği iyiliğin karşıtı olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, eğer Batman kendi ahlak yargılarını karşılaştığı her suçlu açısından yeniden tanımlamaya çalıştığında, Gotham'ın suçluları adalet veya eşitlik gibi erdemli kavramları aşlamaya çalıştığından neyin iyi neyin kötü olduğunu belirlemede zorlanacaktır. Bu yönüyle, Nolan filmlerinin senaryoları iyi ve kötü arasında açık ayrımlara gitmektedir. Ancak Batman'ın dengesiz değer yargıları ile suçlular ve kahramanlar arasında kesin bir sınır çekmek zorlaşmaktadır. Harvey Dent'in de belirttiği gibi, “ya kahraman gibi ölürsün ya da bir zalime dönüştüğünü görece kadar uzun yaşarsın.” Batman, Harvey Dent'in bu sözlerine göre bir suçlu gibi gözüküyor ki, bazen davranışları rakiplerinin davranışlarına tehlikeli bir biçimde benzerlik gösterebilmektedir.

Bu durumun tek istisnası, Harvey Dent gözden düştüğünde Batman'ın ona yaklaşım tarzı olarak görülebilir. Batman kesin ahlaki değer yargılarına sahip olmadığını farkettiğinde Gotham'ın ahlaki değer yargısı eksikliğini Harvey Dent ile doldurmaya çalışmıştır. Buna göre, Batman Gotham sakinlerine gerçekleri açıklamayı yetersiz bulmuş ve onları kendi isteği ile Harvey Dent'in davranışları konusunda yanılgıya düşürmüştür (DeScioli ve Kurzban, 2008: 255). Bunun için Harvey'in olumlu davranışlarını göstermiş ancak hatalarını ve eksiklerini Gotham şehri açısından bir ahlaki bir örnek olabilmesi için saklamayı tercih etmiştir. Bu durumun farkında olan izleyiciler açısından bu yalan mazur görülebilir ancak Batman'e göre Gotham'ın zaten azalmış umudu açısından bu durum hoş karşılanmayabilirdi. Batman bu kararını, “Bazen gerçekler yeterince iyi olmayabilir. Bazen insanlar daha fazlasını hak ederler. Bazen ise insanlar inançlarının ödüllendirilmesini tercih edebilirler.” sözleri ile açıklamaktadır. Dolayısıyla, Batman'e göre sadece Harvey Dent ile Gotham'ın umuda olan inancı ödüllendirilebilir. Batman, suçla mücadele eden kanun dışı bir unsur olarak, sürekli bir biçimde zor kararlara kendisini adapte etmek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle sürekli olarak kendisinin bir umut figürü olması fikrini sorgulama yoluna gitmektedir (DeScioli ve Kurzban, 2008: 258).

Bir sahnede Alfred, Rachel'in Bruce'u reddettiği mektubu yakmaktadır. Burada Batman'ın Harvey Dent'in suçlarını toplumdan saklama çabası ile Alfred'in Bruce'u üzecek gerçeklerin bulunduğu mektupları yakması amaç açısından aynı güdülere hizmet etmektedir. Bu karşılaştırma, Batman'in “gerçekler inancı desteklemez” çıkarımını desteklemekte ve gerçeklerin acı veren doğasına dikkat çekmektedir.

Bu kararı ile Batman, Gothamlıların geleceğe yönelik umut besleme fırsatını yok sayarak, onları geçmişte oluşmuş sahte bir güvenlik hissine inanmalarına sebep olmaktadır. Batman, Gotham şehrinin hizmetlerine ihtiyacı olduğunu kabul etmekle birlikte, insanların kriz anında kendisini bir umut figürü olarak görmelerini engellemektedir.

Filmin sonunda Polis müdürü Gordon'un da belirttiği gibi, "Batman, Gotham'ın hakettiği bir kahraman, ama şu anda ihtiyaç duyulan kişi o değil. Çünkü o bir kahraman değil, o sessiz bir bekçi. Dikkatli bir koruyucu. Bir kara şövalye.". Batman'in toplumda yaşanan sorunlara yaklaşım biçimi, onu bir kahramanın geleneksel yöntemlerinden ayırmaktadır. Bir insan olarak o da hatalar yapmakta ve bulunduğu pozisyon gereği uyguladığı önlemler bazen aşırıya kaçabilmektedir. Kötü yönlerine rağmen Batman, Gotham'ın en kötü gerçekleri ile yüzleşerek şehre umut aşılayabilmektedir. Sürekli olarak Gothamlıların potansiyeline inanmakta ve şehri yoksulluk, suç ve umutsuzluk içinde bırakıp gitmeyi reddetmektedir (DeScioli ve Kurzban, 2008: 261).

Belki de Batman'in Gothamlıların potansiyellerine olan inancı ve kesin olarak belirlenmiş kurallarının bulunmaması onun bir kahraman olarak ortaya çıkma sebebi olabilir. Carmine Falconi, Scarecrow, Ra's Al Ghul ve Joker Gotham'ın kaybettiğini düşünmekteydiler. Harvey Dent umudunu kaybettiği zaman o da Gotham'ın beyaz atlı şövalyesinden bir zalime dönüşmüştü. Sonunda sadece Batman Gotham'a parlak bir gelecek verebilmek için savaşmayı göze almış ve bu durum insanların umutlarını sürdürmesini sağlamıştı. Bu yönüyle Batman sahip olduğu ahlak anlayışıyla postmodern çağın bir kahramanı olarak görülebilir.

SONUÇ

Bu çalışma da, Campbell'in; "Kahraman, halkın değer yargılarının aynasıdır. Onlar, insanoğlunun en yüksek amaçlarının sembolüdür; kendi çağlarının sözcülüğünü yaparlar" (2004: 19) sözünden hareketle, süper kahraman karakterlerin ahlaki duruşlarındaki değişimlerinin sinema imgeleminde analiz edilmeye çalışılmıştır. Campbell'in *Kahramanın Yolculuğu* eserinde ortaya koyduğu model, bir anlatım tekniği olarak özellikle sinemada yaygın şekilde kullanılmıştır. Bu modelleme, binlerce yıllık bir geçmişin birikiminden yararlanarak oluşturulmuştur; insanın kendini tanıma, gerçekliği çözümlenme ve hayatı anlamlandırma çabasına katkıda bulunur. Süper kahraman kavramının ilham kaynağı mitolojide ya da edebiyat tarihinde izlenebilir: Herakles, Don Quijote, Robin Hood. Edebi eserlerden çizgi romanlara geçiş yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde başladı. Bunun akabinde ise süper kahramanlar çizgi romandan sinema imgelemine geçtiler ve o dönemden itibaren çağdaş dünyanın her yerinde kahraman imgelerine rastlamak mümkün olmuştur. Süper kahramanlar yaklaşık seksen yıldır popüler kültürün önemli bir yönünü oluştururlar. Toplumu etkiledikleri gibi toplumdan da etkilenmişlerdir.

Bu çalışma; popüler kültürün kahraman olgusunun arkasındaki felsefi olasılıkların değerlendirilmesi ile ilgilidir. Süper kahraman filmlerinin felsefi zenginliğinin araştırılmasını önermektedir. Süper kahraman filmlerinde; kimliksel (benlik), etik ve toplumsal konular dahil olmak üzere birçok önemli felsefi başlıklar araştırma konusu olabilir. Bu tez de, 1980 öncesi ve sonrası (postmodern etki değerlendirilmek üzere) dönemden seçili örnekler olarak bazı kahraman ve karakterler kullanılarak etik değerlerdeki değişimler tespit edilip analiz edildi.

Çizgi roman ya da sinemaya dışarıdan bakıldığında salt eğlence amaçlı üretilmiş olan, toplumsal ya da felsefi analizin yapılabileceği bir "tekhne" olmadığı kanaati yaygın ise de, gösterge bilimsel metodolojinin yardımıyla göstergelerin ardında yatan gösterilen kavramların yukarıda yapılan analizler ile irdelenmesi sonucunda sinema ve çizgi roman kullanılarak toplumsal, kültürel ve felsefi çıkarımlar yapabilmenin mümkün olduğunu, bu çalışma ile örneklemek amaç edinildi.

Birinci bölümde "kahraman" tanımı üzerine duruldu, binlerce yıldır farklı toplumlarda farklı tanımlar yapılmışsa da ana temaların birbirine yakın olduğu görüldü: İnsan üstü özellik ya da cesaret gösteren ve bu özelliklerini toplumsal fayda için kullanan kişi. Bunun yanında, sinemadaki süper kahramanların da çoğunun Campbell'in *Kahramanın Yolculuğu* eserinde ortaya koyduğu şablona uyduğu ortaya çıkmıştır. Lucas ve Spielberg gibi ünlü yönetmenler bu modellemeyi sıkça kullandıklarını ve senaryo yazımında oldukça

yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Tezde temel olarak incelenen Superman, Spiderman ve Batman'in de bu şablondaki aşamaları geçirdiği görülmektedir: ailelerinin olmayışı, zorlu şartlarda büyümüş olmaları, bir akıl hocalarının bulunması, kendilerine özel, yalnız kaldıkları mağaralarının olması. Büyük ve zorlu değişimler yaşamaları ve bu değişimlerin ardından güce kavuşmaları ve bu gücü toplumu korumak için kullanmaları. Süper kahramanlar geleneksel olarak adaletle eş anlamlıdır ve iyi amaçlara hizmet ederler: Superman ve Spiderman geleneksel ahlaki yaklaşımın temsilcisidirler ve bu kahramanların yol gösterici ahlak ilkelerinin felsefede kökleri vardır (İkinci bölümde bu felsefi kökler irdelenmiştir).

Watchmen, Hulk ya da Hancock gibi anti-kahramanların da hikayelerinde bu modellemenin geçerli olduğu görülür. Bunun yanında bahsi geçen anti-kahramanların bazı ahlaki belirsizlikler içerisinde oldukları da görülür. Bununla birlikte postmodernizm öncesi kahramanların ortak özelliği güçlerini toplumu korumak için kullanmaları olduğu söylenebilir.

1930'larda ortaya çıkan ve ilk süper kahraman olan Superman'ın Kant'ın etik anlayışında olduğu, ödev ahlakına uyduğu, davranışlarında mükemmeliyeti aradığı ve sonuçta üstün özellikleri sayesinde bunu başardığı görülmüştür. Spiderman ise Aristoteles'in *Atinalılar Devleti* ve *Politika* kitaplarında üzerinde durduğu, şehrinde ona düşen görevleri yerine getiren iyi vatandaş statüsünü "dost canlısı komşunuz" ünvanını almış olmasıyla hak etmiş görünmektedir.

1970'li yıllardan itibaren şekillenmeye başlayan postmodern felsefenin çizgi roman ve sinemayı etkilediği ve 1980'lerden itibaren ortaya çıkan süper kahramanlarda, postmodern etkilerin olduğu görülmüştür. Postmodernizmle beraber süper kahramanlardaki ahlaki değişimlerin köklü olduğu olduğu gözlenmiştir. 1986 yılında yayınlanan Batman-The Dark Knight'ta (Batman – Kara Şövalye) ve yine aynı yıl Alan Moore'un yayınladığı Watchmen'de postmodernizmin bireyci, kendini ve bulunduğu toplumu sorgulayan kahramanlar görülmektedir. Bu kahramanlar kimi zaman kişisel öçleri için savaşmakta, kimi zaman kendi önceliklerini toplumsal önceliklerden önde tutmaktadırlar.

Sonuçta postmodern sinemada Braga'nın (2003) deyişiyle, ahlaki temellere dayanan bir akıl yürütmenin yerine olağanüstü deneyimlerin özlendiği bir genel anlayış egemen olmuş, ahlaki yargılar vicdan ölçütü giderek zayıflamıştır.

Özellikle sinemaya aktarılmalarından itibaren daha yaygın biçimde kamusal bilinçaltına etki eden süper kahraman karakterleri ile ilgili giyim eşyaları, aksesuarlar, süslemeler ve farklı amaçlı eşyaları her yerde görmek mümkündür. Ülkemizde ilk

öğretimdeki çocukların çantalarında sıklıkla süper kahraman figürlerine rastlamak mümkündür. Süper kahramanların özellikle çocukları ve gençleri etkilediğini söylenebilir. Bu tezin felsefi çıkarımlarının yanında iki sosyal önerisi de mevcuttur: Birincisi; çocuklarla felsefe çalışmada süper kahraman hikayelerinin ve karakterlerin kullanılabilmesi olasıdır. İkincisi ise değerler eğitimi bağlamında ahlaki değerlerin/kavramların süper kahramanlar üzerinden çocuklarla çalışılabiliridir. Nitekim yapılan çalışmalar çizgi filmlerdeki süper kahraman karakterlerinin çocuklar üzerinde olumlu rol model olduklarını göstermektedir (Oruç vd., 2011).

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1982). *Ahlak Öğretileri*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Akkoyunlu, Z. (1983). *Binbir Gece Masalları Üzerinde Yapılan Çalışmalar*, Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ın Hatırasına Armağan, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yıl: XVII – XXI / 1 – 2, Ankara.
- Appiah, A. K. (2008). *Experiments in ethics*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Arıcan, M. K. (2006). “Kant’ın Kötülük Anlayışı ve Teodise Eleştirisi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, s. 223 – 242.
- Aristoteles. (1983). *Politika*, (Çeviren: Tunçay M.), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Aristoteles. (1998). *Atinalıların Devleti*, (Çeviren: Baydur, S.Y.), Yenigün Yayıncılık, İstanbul.
- Aristoteles. (2009). *Nikomakhos’a Etik*, (Çeviren: Babür, S.), Bilgesu Yayıncılık, İstanbul.
- Batuş, G. ve Rigel, N. (2003). *Kadife Karanlık: 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar (Marshall McLuhan, Michel Foucault, Noam Chomsky)*, Su Yayınları, İstanbul.
- Baudrillard, J. (1998), *Simulakrlar ve Simulasyon*, (Çev. O. Adanır), Doğu Batı Yayınları. Ankara
- Baudrillard, J. (2010), *Sanat Kompolosu*, (Çev. E. Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (1996). *Yasa Koyucular ve Yorumcular*, (Çev. K. Atakay), Metis Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (1997). *Modernite ve Holocaust*, (Çev. S. Sertabiboğlu), Sarmal Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2000). *Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri*, (Çev.N. Demirdöven), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2002). “Modernite, Postmodernite ve Etik: Zygmunt Bauman ile Söyleşi”, *Doğu – Batı Dergisi*, Sayı: 19, s. 36 – 41.
- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik*, (Çev. İ. Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş Toplum*, (Çev.Y. Alogan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Berger, J. (1995). *Görme Biçimleri*, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Best, S. ve Kellner D. (2011). *Postmodern Teori*, (Çev: Küçük M.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul

- Bezci, B. (2011). “*Kant ve Hegel’in Felsefesinde Etik Anlayışı*”, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 20, s. 49 – 61.
- Bozkurt, E. (2007). “*Kant’ın Ebedi Barış Üzerine Denemesinin Günümüze Yansıması*”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, Sayı: 26, s. 501 – 522.
- Campbell, J. (2003). *Yaratıcı Mitoloji*, (Çe K. Emiroğlu). İmge Kitabevi, Ankara
- Campbell, J. (2010). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, (Çev. S.Gürses) Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Cohen–Solal, A. (2005). *Ölümünün Yüzüncü Yılında Sartre*, (Çev. T. Ilgaz), Dost Kitabevi, Ankara.
- Compact Oxford English Dictionary. (2000). “Hero”, Oxford Press, UK.
- Copleston, F. (2000). *Felsefe Tarihi: Jean Paul Sartre*, (Çe A. Yardımlı), İdea Yayınevi, İstanbul.
- Dağ, U. (2010). “*Kant’ın Özgürlük ve Ahlak Anlayışının Günümüzde Uygulanabilme Olanığı Üzerine*”, *Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi: Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik Bildiri Kitabı*, 14 – 16 Ekim 2010, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.
- DeScioli, P. ve Kurzban, R. (2008), *Cracking The Superhero’s Moral Code. The Psychology of Superheroes: An Unauthorized Exploration*. Ben Bella. Texas.
- Erkızan, H. N. (2005). “*Yaşamın Anlam Olanakları Olarak Etik*”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Güz Dönemi, Sayı: 15, s. 169 – 173.
- Evans, S. C. (2009), *Why Should Superheroes Be Good? Spider-Man, the X-Men, and Kierkegaard’s Double Danger*. Superheroes and Philosophy. Open Court. Chicago.
- Ferraris, M. (2008), *İmgelem*, (Çe F. Genç), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara
- Foresman, G. (2008), *Why Batman Is Better Than Superman. Batman and Philosophy*. Wiley Inc. N.Jersey.
- Friedman, C. (2006). *Wisdom from the Batcave*. Linden, NJ: Compass Books.
- Foucault, M. (1997). *Ethics, Subjectivity and Truth*, Ed.Robinow, P. (Çev. Hurley, R.) The Penguin Press.
- Faucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*. (Çev. Tanrıöver, H.U.). Ayrıntı Yayınları. İstanbul
- Fukuyama, F. (1993). *Tarihin Sonu Mu?*, Çeviren: Kaplan, Y., Rey Yayınları, Kayseri.
- Garrett, G. (2008). *Holy superheroes!*. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press.

- Goodfriend, W. (2008), *The Social Psychology of the Justice League of America. The Psychology of Superheroes: An Unauthorized Exploration*. Ben Bella. Texas.
- Göçmen, D. (2003). “Karl Marx’ın, Ahlak Felsefesi ve Adalet Teorisiyle Olan İlişkisi Üzerine”, *Praksis: Üç Aylık Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 10, Yaz – Güz Dönemi, s. 255 – 248.
- Günay, U. (2010). “Dede Korkut Hikâyelerindeki Karakterlerin Tahlili”, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı: 37, s. 3 – 176.
- Hançerlioğlu, O. (1998). *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- İlhan, N. (2012). “Yabancılaşma Olgusu ve Kürk Mantolu Madonna Romanı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 20, Kış Dönemi, s. 41 – 59.
- Jung, C. G. (2005). *Dört Arketip*, Çeviren: Aksu – Yılmaz, Z., Metis Yayınları, İstanbul.
- Kant, I. (2002). *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, (Çeviren: Kuçuradi I.), Türkiye Felsefe Kurumu, İstanbul.
- Kant, I. (2011a). “Güzel ve Yüce Duygusu Üzerine Gözlemler”, *Felsefe Logos Dergisi*, Çeviren: Göçmen, D., Sayı: 42, 2011/3, s. 121 – 142.
- Kant, I. (2011b). *Pratik Usun Eleştirisi*, (Çeviren: Eyüboğlu İ. Z.), Say Yayınları, İstanbul.
- Keser, N. (2005). “Sanat Sözlüğü”. Ütopya Yayınları. Ankara.
- Ketenci, T. ve Topuz, M. (2011). “Kant ve Nietzsche’de İsteme Kavramı”, *Felsefe Dünyası Dergisi*, Sayı: 8, Temmuz Dönemi, s. 81 – 88.
- Kılıç, R. (1993). “Ahlaki Temellendirme Problemi”, *Felsefe Dünyası Dergisi*, Sayı: 8, Temmuz Dönemi, s. 67 – 78.
- Klapp, E. O. (1969). *Collective Search for Identity (Paperback)*, Transaction Publishers.
- Kula, O. B. (2012), *Kant, Schiller, Heidegger: Estetik ve Edebiyat*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara
- Küçükalp, D. (2008). “Erdem Etiği ve Politika”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXVII, Sayı: 1, s. 71 – 83.
- Küçükalp, D. (2010). “Efendi – Köle Ahlakı / Efendi – Köle Diyalektiği”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXIX, Sayı: 1, s. 53 – 63.
- Küçükalp, K. (2003). *Nietzsche ve Postmodernizm*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul
- Lock, J. (2000). *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme*, (Çev. M.D. Topçu), Öteki Yayınları, İstanbul.
- Lord Raglan. (1956). *The Hero: A Study in Tradition, Myth and Drama*, Vintage Books, Newyork.
- Lyotard, J. F. (1990). *Postmodern Durum*, (Çev. A. Çiğdem), Arı Yayınları, İstanbul.

- Miller, D. A. (2000). *The Epic Hero*, The John Hopkins University Press, Baltimore.
- Moeller, C. (1969). *Jean Paul Sartre ve Tabiatüstünün Bilinememesi*, (Çev. M. Toprak), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Murphy, J. W. (1995). *Postmodern Toplumsal Analiz ve Postmodern Eleştiri*, (Çev. H. Arslan), Eti Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, F. (1992). *Deccal*, (Çev. Kahraman H.). Seren Yayıncılık, İstanbul
- Nietzsche, F. (1996). *Tarih Üstüne*, (Çev. Çamlıbel Y.). Kibele Yayıncılık, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2002). *Güç İstenci: Bütün Değerleri Değiştiriş Denemesi*, (Çev. S. Umran), Birey Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2011a). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, (Çev. A. İnam), Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2011b). *Tan Kızılığı (Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler – Bütün Yapıtları)*, (Çev. Ö. Saatçi), Say Yayınları, İstanbul.
- Oğuz, Ö. (2011). “Lord Raglan ’ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ve Boğaç Han”, *Milli Folklor Dergisi*, Yıl: 10, Sayı: 40, s. 2 – 80.
- Orhan, Ö. (2012). *Homeros ve Hesiodos ’da Adalet Kavramının Kökenleri ve Platon ’a Yansımaları*”, *FLSF – Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar Dönemi, Sayı: 13, s. 1–38.
- Oruç, C., Tecim, E. ve Özyürek, H., (2011). “Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Kişilik Gelişiminde Rol Modellik ve Çizgi Filmler”, *Ekev Akademi Dergisi*, Sayı: 5 (48).
- Ölçer, Özünel, E. (2008). “Hoca Nasrettin; Kahraman Mı, Anti – Kahraman Mı, Hilebaz Mı, Bilge Mi?”, *Milli Folklor Dergisi*, Yıl: 20, Sayı: 78, s. 22 – 27.
- Peterson, C ve Park, N. (2008), *The Positive Psychology of Superheroes. The Psychology of Superheroes: An Unauthorized Exploration*. Ben Bella. Texas.
- Poyraz, H. (2011). “Ahlaklı Olmanın Gereğesi Nedir?”, *Etik Dergisi*, Sayı: 20, s. 9 – 16.
- Propp, V. (2011). *Masalın Biçimbilimi*, İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rhodes, I. R. ve Johnson V.O. (2008), *What Would Batman Do? Bruce Wayne as Moral Exemplar*. D. K.
- Rosenberg, R. (2008), *Superman’s Psychology. The Psychology of Superheroes: An Unauthorized Exploration*. Open Cort. Chicago.
- Sartre, J. P. (2003). *Ego ’nun Aşkınlığı*, (Çev. S.R. Kırkoğlu), Alkım Yayınevi, Ankara.
- Sartre, J. P. (2011). *Varlık ve Hiçlik*, (Çev. E. Çankaya – G. Eksen), İthaki Yayınları, İstanbul.
- Sartre, J. P. (2012a). *Bulantı*, (Çev. S. Hilav, S.), Can Yayınları, İstanbul.
- Sartre, J. P. (2012b). *Varoluşçuluk*, (Çev. Bezirci), Say Yayınları, İstanbul.

- Saussure, F. (2001). “*Genel Dilbilim Dersleri*”, (Çev. Berke Vardar), Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Schwartz, H. S. (1987). “*Anti – Social Actions of Committed Organizational Participants: An Existential Psychoanalytic Perspective*”, *Organizations Studies*, Volume: 8, Number: 4, pp. 327 – 340.
- Seçmen, E. A. (2014). *Sinemada Süper Kahramanlık İmgesi ve Indiana Jones Filmleri Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimle Enstitüsü, İstanbul.
- Spivey, M. ve Knowlton, S. (2008), *Anti-Heroism in the Continuum of Good and Evil. The Psychology of Superheroes: An Unauthorized Exploration*, 51.
- Stevick, P. (1988). *Roman Teorisi*, (Çev.S. Kantarcıoğlu), Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Tallon, F. ve Walls, J. (2009), *Superman and Kingdom Come: The Surprise of Philosophical Theology. Superheroes and Philosophy*. Open Cort. Chicago.
- Tecimer, Ö. (2005). *Sinema: Modern Mitoloji*, Plan – B Yayınları, İstanbul.
- Tekerek, N. ve Tekerek, İ. (2008). “*Aristoteles’te Poetik ve Etik Bütünlük: Örneklerle Eylem, Karakter ve Erdem*”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 26, s. 57 – 85.
- Tosun, C. (2011).“*Faucault’nun Antikçağ Çalışmalarında Etik Öznenin Kurulumu*”, *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar Elektronik Dergi*, Sayı:10(2), s.23-39.
- Topakkaya, A. (2009). “*Aristoteles’te Adalet Kavramı*”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume: 2, Number: 6 Winter, pp. 628 – 633.
- Tunçay, M. (2008). “*Aydınlanma, Etik ve Ahlak*”, *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Dergisi*, Kasım Dönemi, s. 1 – 9.
- Uysal, E. (2003). “*Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler – İslâmî Erdemler*”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, s. 51 – 69.
- Vogler, C. (1998). *The Writer’s Journey, Mythic Structure for Writers*, Michael Weise Productions.
- Waid, M. (2009), *The Real Truth about Superman: And the Rest of Us, Too. Superheroes and Philosophy*. Open Cort. Chicago.
- White, D. M., (2008), *Why Doesn’t Batman Kill the Joker?. Batman and Philosophy The Dark Knight of the Soul*. Wiley Inc. N.Jersey.
- Wyschogrod, E. (1990). *Saints and postmodernism*. University of Chicago Press. Chicago.
- Yavuz, H. (1982). *Felsefe Yazıları: Sartre ve Freud*, Yazko Yayınevi, İstanbul.
- Yıldız, H. (2011). “*Postmodernizm Nedir?*”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, Sayı: 20, s. 1 – 15.

İnternet Kaynakları

Dictionary Reference. “Hero”. (2012), <http://dictionary.reference.com/browse/hero>, (erişim tarihi: 11.11.2012).

Webster’s Dictionary, “Hero”. (2012/a). <http://www.websters-online-dictionary.org/definition/hero>, (erişim tarihi: 11.11.2012).

Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sitesi, (2012). “Kahraman”. <http://tdk.gov.tr>, (erişim tarihi: 11.11.2012).

Braga, P., (2003) “*Jacques Maritain Center: Ethics Without God?*” <https://maritain.nd.edu/jmc/ti03/braga.htm> (erişim tarihi: 14-Haziran 2015).

O’Faolain, S. (1957). *The Vanishing Hero*, Little, Brown and Co. <http://www.unz.org/Pub/SaturdayRev-1957oct05-00011?View=PDF> (erişim tarihi: 14.10.2012).

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve Soyadı : Mehmet ALTUNPINAR

Doğum Yeri - Tarihi : Adana-15/03/1980

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Anafartalar Lisesi, Adana, 1997

Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Eski Çağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya, 2004

Yabancı Dil : İngilizce

İş Denevimi

Çalıştığı Kurumlar : Deha Merkezi (2010-Devam ediyor.)

E-Posta : mhmtaltunpinar@gmail.com